

ANKASAM bülten

23 Ekim 2022
SAYI: 2022/42

27

Avrupa Enerji Birliği:
Hala Mümkün mü?

32

Rusya'nın Baskısı ve Batı
Tehdidi Arasında Belarus

ANKASAM ANALİZ

03 Çin ve Rusya'nın Farklılaşan Güvenlik Anlayışları ve Stratejileri
Dr. Cenk TAMER

08 Kerç Köprüsü: Putin'in Yenilgi İşareti mi?
Özlem Deniz KAHRAMAN

13 CICA Zirvesi ve Kazakistan'ın Barışçı Vizyonu
Emrah KAYA

19 Almanya'nın Hint-Pasifik Açılımında Çin ve Japonya'nın Yeri
Dr. Cenk TAMER

23 İngiltere ve Kıta Avrupası'nın Yeni Düşmanı Çin Olabilir mi?
Dr. Cenk TAMER

27 Enerji Krizi'nin Açık Balkan Girişimi'ne Muhtemel Etkileri
Dr. Çağdaş DUMAN

32 Atina-Tiran Hattında Karasuları Sınırı Anlaşmazlığı
Sevinç İrem BALCI

38 Rusya ve Körfez Ülkelerinin Enerji Dansı: ABD'nin Tepkileri
Emrah KAYA

42 ABD Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi Nasıl Bir Afganistan Politikasına İşaret Ediyor?
Emrah KAYA

47 ABD Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi Nasıl Bir Afganistan Politikasına İşaret Ediyor?
Dr. Doğancaz BAŞARAN

52 Norveç-AB Enerji Dayanışması
Elif TEKTAŞ

06 Afganistan Parasının Değerini Korumasını Sağlayan Faktörler
Ahmad Khan DAWLATYAR

10 Avrupa Enerji Birliği: Hala Mümkün mü?
Dr. Cenk PALA

16 Rusya'nın Baskısı ve Batı Tehdidi Arasında Belarus
Dr. Sabir ASKEROĞLU

21 Yunanistan'ın Düzensiz Göçmenlere Karşı Sertleşen Tutumu
Cemal Ege ÖZKAN

25 Çin-Avustralya Rekabetinin Adresi: Solomon Adaları
Elcan TOKMAK

30 AB Yaptırımlarının Yeni Hedefi Sırbistan mı?
Sibel MAZREK

35 Balkan Ülkelerinde Artış Gösteren Siber Saldırlara Siyasi Bakış
Hasret Ozan SEVİM

40 Rusya-Ukrayna Savaşı'nda Nasıl Bir Gelecek?
Dr. Doğancaz BAŞARAN

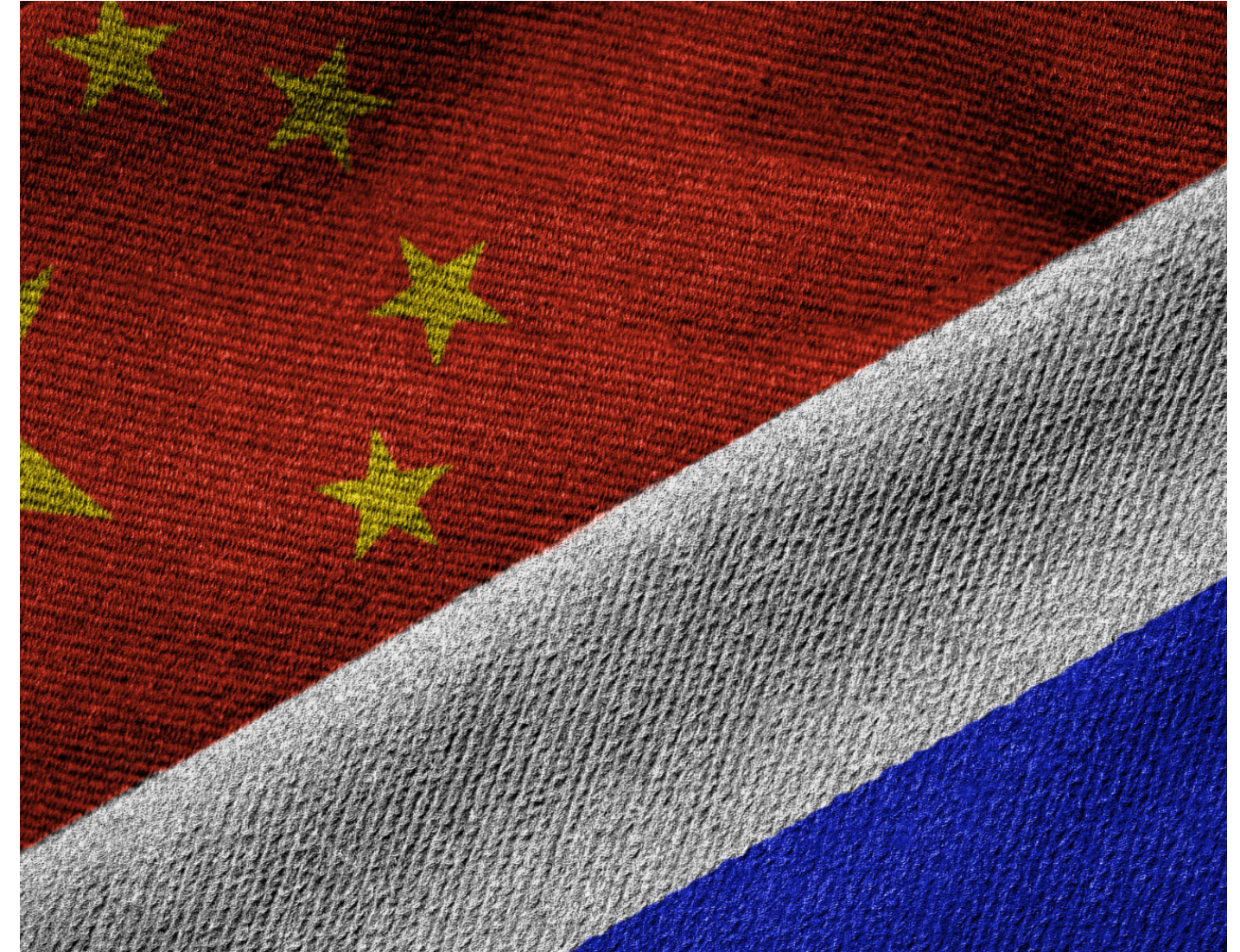
44 Rusya-Ukrayna Savaşı Yeni Bir Evreye mi Giriyor?
Dr. Emre OZAN

50 AB'nin Batı Balkanlara Yönelik Genişleme Paketi
Sevinç İrem BALCI

54 ABD'nin Yeni Stratejik Yaklaşımı: Karasal Çevrelemeden Deniz Ablukasına Geçiş
Mustafa Cem KOYUNCU

DERGİLER

58 Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi Bölgesel Araştırmalar Dergisi

ANKASAM ANALİZ

Çin ve Rusya'nın Farklılaşan Güvenlik Anlayışları ve Stratejileri

Batı'nın düşüncesine göre; Rusya ve Çin, güvenlik alanında ikili işbirliğini geliştirmenin yanı sıra Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) gücünü sınırlamak amacıyla Asya'da güçlü askeri ittifaklar meydana getirmeye çalışmaktadırlar. Bu bağlamda Rusya'nın Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'nü (KGAÖ) ve Çin'in Şanghay İşbirliği Örgütü'nü (ŞİÖ) geliştirmek suretiyle Batı'nın güvenlik yapısına meydan okudukları iddia edilmektedir. Başta Anglosakson devletleri olmak üzere Batılı güçler ise Rusya ve Çin'in kurallara dayalı uluslararası düzeni ve dolayısı-

la küresel güvenliği tehdit ettiğini ileri sürerek NATO'nun yetki alanlarını genişletmeye çalışmaktadırlar. İttifakın özellikle de Asya'da etkisine karşı çıkan Pekin,[1] giderek Rusya'nın güvenlik kaygılarına hak vermeye başlamış ve Ukrayna Savaşı'nın başlarında Moskova'yı destekleyen bir tavır içerisine girmiştir.

Çin, Rusya'nın Ukrayna Savaşı'nı Batı liderliğindeki uluslararası sistemi yıkmak veya kendi güvenlik anlayışını dünyaya tanıtmak için bir fırsat olarak değerlendirmiş olabilir. Rusya ve Çin'in hemfikir

Dr. Cenk TAMER
ANKASAM
Asya-Pasifik
Uzmanı

oldukları husus; Batı'nın Soğuk Savaş mantalitesiyle hareket etmesidir. Bu düşünceye göre; Batı'nın güvenlik yapılanmaları (NATO, Dörtlü Güvenlik Diyaloğu-QUAD ve AUKUS), bloklaşma tehlikesine yol açmakta ve dünyayı güvensiz bir hale getirmektedir. Güvenlik alanında iki ülkenin örtüştüğü bir diğer husus; dayanışma içerisinde savaş ya da barış ayrımı yapmaksızın Batı'ya karşı sürekli mücadele etmektir. İki ülkenin ayrıştıkları nokta ise Batı'yla mücadele etmek için kullandıkları güvenlik argümanları ve izlenmesi gereken güvenlik stratejileridir.

Hemfikir oldukları hususlara açıklık getirmek gerekirse; öncelikle iki ülke, NATO'nun genişlemesine karşı birlikte mücadele edilmesini savunmaktadırlar. Çünkü onlara göre Batılı güçler, kendi güvenliklerini tesis etmek pahasına komşu devletlerin güvenliğini tehlikeye atmaktadır. Rusya, buna "bölünmez güvenlik ilkesi" demektedir. Çin de ilk başlarda bu fikri desteklemiştir; ancak güvenlik stratejisini Rusya'dan ayırtmıştır. İkincisi; Çin ve Rusya, Batı'ya karşı savaş ve barış ayrımının bulanıklaştığı hibrit savaş veya dördüncü nesil savaş yöntemlerini kullanma konusunda hemfikiridir.

Batılı yetkililer, söz konusu düşünceyi destekleyen tarzda açıklamalar yapmışlardır. Örneğin Kanada Savunma Kurmay Başkanı General Wayne Eyre, Rusya ve Çin'in barış ve savaş arasında ayrım yapmadığını ve aktif olarak Batı'ya meydan okumaya çalıştıklarını söylemiştir. [2] Yine Eski Finlandiya Başbakanı Alexander Stubb'a göre, Rusya'yla mücadele araçları değişmiş ve savaş ile barış arasındaki çizgi bulanıklaşmıştır.[3] Mark Leonard'ın kitabına atıfta bulunan Stubb, "Bir barışsızlık çağında yaşıyoruz." demiştir. Gerçekten de Rusya ve Çin'in para birimleri, enerji, bilgi ve teknoloji gibi birçok aracı kullanarak Batı'ya karşı yürüttüğü savaş nedeniyle artık dünyadaki anarşik düzenin belirginleştiği ve barış ortamının giderek kaybolduğu söylenebilir.

Ayrıştıkları husus ise güvenlik anlayışları ve stratejileridir. Aslında bu husus, NATO üyesi devletler için de geçerlidir. Avrupa içerisinde bile yekpare bir güvenlik anlayışı geliştirmenin ne kadar zor olduğu Rusya-Ukrayna Savaşı'ndan sonra daha net ortaya çıkmıştır. Aynı ittifakin üyesi olmalarına rağmen devletler birbirlerine karşı düşmanca tavır sergileyebilmektedir. Dolayısıyla en güçlü askeri-savunma ittifakları içerisinde bile devletlerin birbiriyle aynı, benzer veya örtüşen güvenlik çıkarlarına sahip olması oldukça zordur. Buradan hareketle, Rusya ve Çin'in NATO'ya karşı mücadele etmeyi savunurken; bunun yöntemleri konusunda farklı düşünceleri doğal karşılanmalıdır. Çin'in güvenlik anlayışını Rusya'dan ayırtırmaya başlaması, Ukrayna Savaşı'nın gidişatıyla yakından ilişkilidir. Daha açık bir ifadeyle Pekin, Ukrayna Savaşı ilerledikçe güvenlik alanındaki düşüncelerinin Moskova'dan farklı olduğunu, esasında farklı bir güvenlik konseptini savunduklarını görmüş ve bizzat yaşayarak deneyimlemiştir.

Ukrayna'daki savaş, Çin'in Rusya'yla yaptığı askeri işbirliğini ve güvenlikle ilgili stratejilerini gözden geçirmesi için bir fırsat olmuştur. Bu savaştan yaklaşık iki ay sonra Çin Devlet Başkanı Şi Cinping, Boao Asya Forumu'nda ilk kez Küresel Güvenlik Girişimi'nden bahsetmiştir. Çin'in Batı liderliğindeki güvenlik düzenine alternatif olarak sunduğu bu girişim, ilk aşamalarda kavram ve içerik açısından muğlak kalmış ve zaman içerisinde Pekin, bu girişimin içerisini doldurmaya çalışmıştır. Bu çabaların ilki, 2022 yılının Haziran ayında Pekin'de düzenlenen BRICS Liderler Zirvesi'nde görülmüştür. Zirve esnasında Cinping, BRICS'in genişlemesine ve küresel güvenliğe sıkça vurgu yapmış ve "blok siyaseti" ve "Soğuk Savaş zihniyetinden" uzak durulması çağrısında bulunmuştur. Pekin, çok kutupluluk çerçevesinde BRICS'in genişlemesinin Küresel Güvenlik Girişimi'ne bir katkı olacağı tezini savunmuştur.

Daha sonra ise Çin, Şi Ö'nün kendi güvenlik anlayışına katkıda bulunacağı varsayımıyla hareket etmiştir. Bu anlamda Cinping, 2022 senesinin Eylül ayında Özbekistan'ın Semerkant şehrinde düzenlenen Şi Ö Liderler Zirvesi'nin oturum aralarında ve yaptığı ikili görüşmelerde Küresel Güvenlik Girişimi'nden sıklıkla bahsetmiştir. Azerbaycan, Belarus, İran, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan, bu girişimle ilgili destekleyici bir dil kullanarak Çin'le çalışmaya hazır olduklarının sinyallerini vermiştir.[4] Rusya ise daha önce Cinping'in güvenlik vizyonunu desteklemiş ve bunun "çok önemli" olduğunu belirtmiştir.[5] İddialara göre, Şi Ö üyeleri arasında yalnızca Hindistan ve Tacikistan söz konusu girişimi desteklememiştir.[6]

Çin'in hem BRICS hem Şi Ö zirvelerinde muhataplarına anlattığı güvenlik anlayışının ve stratejilerinin Rusya'ninkinden ayrıştığı görülmüştür. Aslında bu kavram, başlangıçta Putin'in Rusya'nın Ukrayna'yı işgalini haklı çıkarmak için kullandığı "bölünmez güvenlik" ilkesine benzetilmiştir. Lakin Pekin yönetimine göre devletler, kendi güvenliklerini sağlamak için diğer devletlerin güvenliğini tehlikeye atamazlar. Halihazırda Çin, NATO'nun genişlemesine karşı çıkarak dünyada topyekün bir güvenlik sistemi inşa etmeyi planlamaktadır; fakat bunun yöntemi

konusunda Rusya'dan farklı bir tezi savunmaktadır. Yani Çin, Şi Ö üyeleri başta olmak üzere bölge devletlerine ve daha sonra dünyaya, Rusya'nın sunduğu güvenlik tezlerinden farklı bir konsept sunmaya çalışmaktadır. Rusya'nın güvenlikle ilgili tezlerinin ne kadar tehlikeli olabileceğini bölge devletlerine hissettirmektedir. Örneğin Cinping, Şi Ö Zirvesi'ne gitmeden önce Astana'ya yaptığı ziyaret sırasında Kazakistan'ın bağımsızlığı ve toprak bütünlüğüne destek sözü vermiştir. Bu yönüyle Pekin, Astana'ya "Rus tehlikesine karşı Kazakistan'ın yanındayım" mesajını vermiştir.

Rusya'dan farklı olarak Çin, küresel güvenliğin sağlanması için öncelikle devletlerin kendi iç güvenliklerini sağlaması gerektiğini iddia etmektedir. Bunun için Çinli lider, terörle mücadelede ülkelerin kolluk kuvvetlerinin güçlü olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda Şi Ö üye devletlerinin askeri personellerine terörle mücadele eğitimi verilmesi için bir Çin-Şi Ö üssünün kurulmasını teklif etmiştir.[7] Böylece Pekin, güvenlik alanında Şi Ö devletlerine örnek olabilecek ve Orta Asya'da Rusya'nın liderlik rolünü alabilecektir. Bu bağlamda Pekin, bölge devletlerine kendi için güvenliklerini sağlamanın ne kadar önemli olduğunu hatırlatarak KGAÖ'ye ve Moskova'ya olan ihtiyacı ortadan kaldırmayı hedefliyor olabilir.

Çin'in Küresel Güvenlik Girişimi yavaş şekillenirken; şöyle bir güvenlik stratejisi ortaya çıkmaktadır. Uluslararası güvenliği sağlamanın yolu devletlerin kendi sınırları içerisinde güvenliğini sağlamalarından geçmektedir. Bu yönüyle Çin'in güvenlik stratejisi içe dönüktür ve devletlerin güvenliğini esas almaktadır. Ulusüstü örgütler aracılığıyla bloklaşmaya karşıdır. Rusya'nın güvenlik stratejisi ise dışa dönüktür. Yakın çevrenin güvenliğini güç yoluyla korumayı (sağlamayı) esas almaktadır. KGAÖ örneğinde olduğu gibi, ulusüstü örgütler, gerektiğinde devletlerin güvenliğini sağlamanın bir aracı olarak kullanılabilir.

Sonuç olarak Çin, Ukrayna'daki savaşın gidişatıyla bağlantılı olarak güvenlik anlayışını ve stratejilerini Rusya'dan ayırtırmaya başlamıştır. Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Çin'e en büyük katkısı, söz konusu yeni güvenlik anlayışı olabilir.

[1] "China Denounces NATO's Asia Reach As 'Dangerous' as Bloc Intensifies Anti-China Rhetoric Ahead of Summit", Global Times, <https://www.globaltimes.cn/page/202206/1268916.shtml>, (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

[2] "Military Chief Warns China and Russia Are 'At War with The West' And Canada Is Not Ready", National Post, <https://nationalpost.com/news/politics/military-chief-warns-china-and-russia-are-at-war-with-the-west>, (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

[3] "NATO Found 'Renewed Purpose' Amid Ukraine War, Says Former Finnish PM", Euractiv, <https://www.euractiv.com/section/defence-and-security/news/nato-found-renewed-purpose-amid-ukraine-war-says-former-finnish-pm/>, (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

[4] "Xi Kicks off Campaign for a Chinese Vision of Global Security", USIP, <https://www.usip.org/publications/2022/10/xi-kicks-campaign-chinese-vision-global-security>, (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

[5] "President Xi Holds a Phone Conversation with Russian President Putin on Wednesday", China Daily, <https://www.chinadaily.com.cn/a/202206/15/WS62a9b928a310fd2b29e62eae.html>, (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

[6] "Xi Kicks ...", a.g.m.

[7] Aynı yer.

ANKASAM ANALİZ

Afganistan Parasının Değerini Korumasını Sağlayan Faktörler

Taliban, 15 Ağustos 2021 tarihinde Afganistan'a yeniden egemen olarak bu ülkeyi yönetmeye başlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) başta olmak üzere uluslararası toplum, Taliban'ın Doha Antlaşması kapsamında verdiği taahhütleri yerine getirmediğini öne sürerek yeni kurulan hükümeti tanımamaktadır. Üstelik uluslararası toplum, Taliban yönetimine yaptırımlar da uygulamaktadır. Bu bağlamda ABD, Afganistan'ın ulusal rezervlerini bloke etmiştir. Mevcut durumda devletler, Taliban'ı tanımadığı için resmi anlaşma yapmaktan; yabancı şirketler ise

ülkeye yatırımda bulunmaktan kaçınmaktadır. Dahası Afganistan'da kuraklık ve doğal afetler de ülkedeki sorunların derinleşmesine neden olmaktadır.

Bilindiği üzere, son yirmi yıldır Afganistan ekonomisi, dış yardımlar üzerine inşa edilmiştir. Bu yardımlar da azalınca, ülke iktisadi çöküşün eşiğine gelmiştir. Nitekim insani durum, giderek kötüleşmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Taliban'ın Afganistan'ı kontrol altına almasının ardından beş yüz bin insanın işini kaybettiğini ve 2022 senesinin sonuna kadar bu

**Ahmad KHAN
DAWLATYAR**
ANKASAM AF-PAK
Uzmanı

sayının bir milyona çıkacağını iddia etmiştir.[1] Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ise Afganistan'da yirmi milyon insanın açlık tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu öne sürmektedir.[2] İşsizlik ve yoksulluktan dolayı bazı insanların böbreklerini sattığı görülmektedir. Bununla birlikte insanların intihar etmesi gibi hadiseler de artmıştır.

Taliban yönetimindeki Afganistan'da ekonomik ve sosyal sorunlar derinleşirken; ülkenin ulusal para birimi olan afganinin yabancı para birimleri karşısında ve özellikle de dolara karşı değer kaybetmemesi dikkat çekmektedir. Nitekim sosyal medya hesabından yaptığı paylaşımda Taliban Sözcüsü Zabihullah Mücahit, 1 ABD dolarının 87 afganiye denk geldiğini belirtmiştir. Son günlerde bunun 85 afganiye indiği görülmektedir.[3] İkinci Taliban döneminin başladığı günlerde 1 ABD dolarının 80 afgani civarında olduğu hatırlanmaktadır. Bu verilerden hareketle, son bir yılda Afgan ulusal para biriminde ciddi bir değer kaybının yaşanmadığı söylenebilir. Oysa ki Afganistan'ın komşusu olan Pakistan'ın rupisi, dolar karşısında hızla değer kaybetmektedir.

Yabancı para birimleri karşısında afganinin değerini korunmasının pek çok nedeni vardır. Bunların başında uluslararası toplumun insani yardım olarak gönderdiği sıcak para gelmektedir. Afganistan Merkez Bankası'nın verilerine göre, 2021 senesinin Ağustos ayından beri uluslararası toplum, insani yardım olarak yaklaşık 1,3 milyar dolar göndermiştir. Para, önce Afganistan Uluslararası Bankası'na (AUB) girmekte, ardından da Afgan parasına çevrilerek ya doğrudan ya da gıda ve elbise alınarak Afgan halkına dağıtılmaktadır. Örneğin ABD'nin Afganistan Özel Temsilcisi Tom West, ülkesinin Afganistan'a 1,1 milyar dolar insani yardım gönderdiğini duyurmuştur.[4] Özellikle de Washington yönetiminin uluslararası örgütlerin ve sivil toplum kuruluşlarının Afganistan'a yapacağı yardımlara yaptırım uygulanmayacağını duyurmasından sonra pek çok örgüt, Afganistan'a yeniden yardım göndermeye başlamıştır. Son günlerde uluslararası toplum, Afganistan'a haftada ortalama 40 milyon dolar göndermektedir. Bu durum ise ülke parasının değerini korumasını sağlamaktadır.

Bir başka neden ise Taliban'ın para basmaktan kaçınması ya da basamamasıdır. Nitekim Afganistan Merkez Bankası'nın son bir yıldır para basmadığı bilinmektedir. Çünkü karşılıksız para basıldığında, doların değeri artacaktır. Taliban, Afgan parasının piyasada kullanılmasını zorla kabul ettirmektedir. Yani Afganistan piyasasında afgani kıtlığı yaşanmakta ve Taliban, eski paraların kullanmasını uygun görmektedir.

Ayrıca Afganistan'ın dış ticaretinin azalması nedeniyle ülkedeki fiyatların artması da Afgan parasının değerini korumasına sebebi-

yet veren bir diğer faktördür. Taliban, Afganistan'a egemen olduğundan bu yana gıda ürünlerinin fiyatı iki katına çıkmıştır. Örneğin 15 Ağustos 2021 tarihinden önce 50 kg unun fiyatı 1200 afganiyken; günümüzde 2500 afganidir. Ancak devletler, Afganistan'la olan ticaret hacmini azalttığı için ülke, dolara fazla ihtiyaç duymamaktadır.[5]

Taliban'ın kamu harcamalarını sınırlandırması ve devrik rejimin aksine; vergiler ile gelirleri doğrudan hazineye aktarması da Afgan parasının değerinin sabit kalmasına yol açmaktadır. Buna ek olarak Taliban, Afganistan Borsası olarak bilinen Şahzade Marketi'ndeki çalışanları uyararak doların fiyatının sabit kalmasını sağlamaktadır.

Son günlerde Afgan parasının dolar karşısında değer kazanmasının temel sebebi ise ABD ile Taliban arasında yapılan görüşmelerdir. Geçmişte ABD Hazine Bakanlığı, söz konusu ülkenin ulusal rezervinin 3,5 milyar dolar tutarındaki kısmını, Afganistan'daki ekonomik istikrarı sağlamak amacıyla İsviçre'de kurulan bir Afgan Fonu'na aktaracağını duyurmuştu. Dikkat çeken bir diğer gelişme de El-Kaide lideri Eymen El-Zevahir'i'nin öldürülmesinin ardından ABD ve Taliban heyetlerinin Doha'da görüşmesidir. Bu anlamda Amerikan basını, ABD İstihbarat Başkanı Yardımcısı David Cohen ile Taliban İstihbarat Başkanı Abdul Hak Vasi'kin Katar'ın başkentinde bir araya geldiğini iddia etmiştir.[6] İki taraf da söz konusu haberi yalanlamamıştır. Bu yüzden de görüşmenin gerçekleştiği düşünülmektedir. Bu temaslar ise Afganistan ekonomisine değer kazandırmıştır.

Afgan Fonu'nun kurulması ve ABD ile Taliban arasında yapılan görüşme, tarafların birbirine daha gerçekçi yaklaşıp Afgan Sorunu'nun çözümü konusunda somut adımlar atabilecekleri yönünde bir izlenim oluşturmıştır. Washington yönetimine göre Taliban, tüm ülkeye hâkim olsa da Afganistan'daki sorunları tek başına çözemez. Taliban açısından ise ABD, dünyanın süper gücüdür ve Washington'la uzlaşmadan tanınma sorunu aşılamaz. Bu iki perspektifin tarafları müzakerelere itmesi ise Afganistan piyasasında olumlu etki yaratmış ve Afgan parasının değer kazanmasına yol açmıştır.

Sonuç olarak, yabancı para birimleri karşısında Afgan parasının değerinin korunmasının pek çok gerekçesi vardır. ABD başta olmak üzere uluslararası toplumun Afganistan'a insani yardım göndermesi, bu nedenlerin başında gelmektedir. Çünkü Batı, yardımlar sayesinde ülke piyasasında dolar kıtlığı yaşanmasını önlemektedir. Bu da Afgan parasının değerinin sabit kalmasına sebebiyet vermektedir.

ANKASAM ANALİZ

Kerç Köprüsü: Putin'in Yenilgi İşareti mi?

8 Ekim 2022 tarihinde, Rusya tarafından 2018 yılında inşa edilen Kerç Köprüsü'nün bir kısmı patlamalar nedeniyle yıkılmıştır. Patlamaları henüz kimse üstlenmese de olaydan hemen sonra Twitter üzerinden konu hakkında paylaşım yapan Ukrayna Cumhurbaşkanlığı Ofisi Başkan Başdanışmanı Mihail Podolyak "Kırım, Köprüsü, bu daha başlangıç. Yasadışı olan her şey yok edilmeli. Çalınan her şey Ukrayna'ya iade edilmeli, Rusya'nın işgal ettiği her şey." yorumunu yapmıştır.[1] Dolayısıyla patlamanın, Ukrayna Özel Kuvvetleri tarafından gerçekleştirilmiş olma ihtimali söz konusudur. Nitekim Ukraynalı yetkililerin olaya verdiği tepkiler, buna işaret etmektedir. 9 Ekim 2022 tarihinde ise bu ihtimale paralel olarak Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, saldırıyı Ukrayna tarafından planlanmış bir "terör eylemi" şeklinde nitelendirmiştir.[2]

Bilindiği üzere Kırım, 2014 yılında Rusya tarafından uluslararası hukuka aykırı bir şekilde ilhak edilmiştir. 2018 yılında inşa edilen köprü ise Rus medyası tarafından "yüzyılın inşası" olarak nitelendirilmiş ve Ruslar için manevi bir anlama haiz olmuştur.[3] Zira bu köprü, Kırım'ın Rusya'nın himayesi altında olduğunu sembolize etmekteydi.

Ukrayna'nın yarımadaı geri alma hedefi bulunmaktadır. Hatta birkaç ay önce Ukrayna Milli Güvenlik ve Savunma Konseyi Sekreteri Olexi Danilov, Ukrayna Silahlı Kuvvetleri'nin ilk fırsatta Rus işgali altındaki Kırım Yarımadası'nı Rusya'ya bağlayan Kerç Köprüsü'nü vuracağını ifade etmiştir.[4] Podolyak da "Bu yasadışı yapı, Kırım'da konuşlandırılan Rus askeri birlikleri için ana tedarik yoludur. Bu tür nesneler imha edilmelidir" demiştir.[5]

Özlem Deniz KAHRAMAN

Bilindiği gibi köprü, savaş boyunca Rusya'dan Ukrayna'nın güneyindeki savaş alanlarına gönderilen mühimmat için kullanılmıştır. Rusya'nın Kırım'a giden tek ikmal yolu söz konusu köprü olduğu için Rus yetkililer, köprü'nün havadan, karadan veya sudan gelebilecek tehditlere karşı iyi korunduğunu iddia etmiştir.[6]

8 Ekim 2022 tarihi ise uzun zamandır Ukrayna'nın gerçekleştirmek istediği saldırının başarıyla sonuçlandığı tarihtir. Bu durum, iki soruyu aklara getirmektedir: Kerç Köprüsü'ne aylar sonra gerçekleştirilen saldırı, Rusya'nın savaşı artık fiilen kaybettiğine mi işaret etmektedir? Rus kuvvetleri yaşadığı yorgunluktan dolayı daha zayıf ve savunmasız hâle mi gelmiştir? Zira bu köprü, Ruslar tarafından sıkı gözetime tâbi tutulmuş ve köprüye yapılan saldırı, Ruslar için ciddi bir imaj kaybına sebep olmuştur.

Olaydan sonra gazetecilere verdiği demeçte Rusya tarafından atanan sözde Kırım Valisi Sergey Aksyonov, "Durum idare edilebilir seviyede, üzücü bir olay ama ölümcül değil" demiştir.[7] Durumun, "ölümcül" olmasa da Moskova açısından moral bozucu olduğu söylenebilir. Nitekim Rus kuvvetlerinin saldırı sonrasında moralleri bozulmuş, ülkenin askeri yapılanmaları ciddi bir psikolojik darbe almıştır. Zira Rusya'nın savaşın unsurlarına verdiği lojistik destek, köprü saldırısından önceki kadar kolay olmayacaktır.

Yoğun gözetim altında bulunan bu köprü'nün başarılı bir şekilde etkisiz hâle getirilmesi ilginçtir. Çünkü bu gelişme, Rusya'nın artık savaş için kritik olan bölgeleri koruyamadığı düşüncesini aklara getirmektedir.

Değnilmesi gereken bir diğer önemli husus da Ukrayna Devlet Başkanı Zelenski'nin 2022 yılının Ağustos ayında Ukrayna'daki savaşın Kırım'la 2014 senesinde başladığını ve savaşın buranın kurtuluşuyla bitmesi gerektiğini dile getirmesidir.[8] Dolayısıyla Kiev, Kerç Köprüsü üzerinden Kırım'ın geri alınması olduğu konusunda kararlı olduğunun mesajını vermek istemiş olabilir. Moskova da yaptığı misillemelerle mesajı aldığını; fakat mağlubiyete tahammülü olmadığını göstermeye çalışmıştır. Nitekim 10 Ekim 2022 tarihinde Kiev de dahil olmak üzere Ukrayna genelinde saldırılar gerçekleşmiştir.

Bahsi geçen saldırılar vesilesiyle Moskova yönetimi, savaşı tırmandırmaktan sakınmayacağını ortaya koymuştur. Esasen Ukrayna Ordusu'nun Kerç Köprüsü saldırısı, Kiev'in de aynı kararlılığa sahip olduğunu gözler önüne sermektedir. Bununla birlikte söz konusu köprü'nün yıkılması, Rusya'yı itibar kaybını dengelemek için sahada üstünlük arayışına itecek gibi gözükmektedir. Bu yüzden de Kremlin, "özel operasyon" adını verdiği Ukrayna

Savaşı'nda Kiev yönetimine karşı resmen savaş ilan edebilir. Çünkü Moskova yönetimi, savaşın kaybedilmesine tahammülü olmadığını göstermektedir. Zira Rusya, yalnızca Ukrayna'yla değil; kolektif Batı'yla mücadele ettiğini düşünmektedir.

Sonuç olarak Kerç Köprüsü saldırısı, Ukrayna'nın yalnızca 2022 yılının Şubat ayında başlayan savaşta işgal edilen yerleri değil; Kırım dahil olmak üzere 2014 senesinden itibaren Rusya'nın kontrol altına aldığı tüm bölgeleri kurtararak toprak bütünlüğünü tesis etmek istediğini gözler önüne sermiştir. Bu saldırı vesilesiyle Kiev, Rusya'nın Kırım'la olan bağlantısının güvende olmadığını ortaya koymuştur. Aynı zamanda söz konusu olay, Moskova'nın ikmal hatlarını da koruyamadığını göstermiştir. Dolayısıyla saldırıda yalnızca Kerç Köprüsü değil; Rusya'nın prestiji de hasara uğramıştır. Buna karşılık Kremlin ise savaşı tırmandırmaktan sakınmayacağını; yani galibiyet dışında bir senaryoya sıcak bakmadığını gösterircesine saldırılarını arttırmıştır. Bunu Ukrayna'ya yönelik savaş ilanının takip etmesi şaşırtıcı olmayacaktır.

[1] "Crimea Bridge Partly Reopens after Huge Blast, Russia Says", BBC, <https://www.bbc.com/news/live/world-63183783>, (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

[2] "Russian Divers to Inspect damage to Vital Crimea Bridge Link", Al Jazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2022/10/9/russian-divers-to-inspect-damage-to-vital-crimea-bridge-link> (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

[3] "Destruction of Putin's Bridge to Crimea-Here's What We Know So Far", The Debrief, <https://thedebrief.org/destruction-of-putins-bridge-to-crimea-heres-what-we-know-so-far/>, (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

[4] "Kremlin Reacts to Ukrainian Official Saying Russia's Bridge to Crimea Might be Attacked", The New Voice of Ukraine, <https://english.nv.ua/amp/kremlin-reacts-to-ukrainian-official-saying-russia-s-bridge-to-crimea-might-be-attacked-50235767.html>, (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

[5] "Ukraine Aiming to Create Chaos within Russian Forces, Zelenskiy Adviser Says", The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2022/aug/16/creating-chaos-zelenskiys-adviser-outlines-ukraines-military-strategy>, (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

[6] "Kiev Wants to Destroy Putin's Bridge in Crimea", Asia News, <https://www.asianews.it/news-en/Kiev-wants-to-destroy-Putin%27s-bridge-in-Crimea-56080.html>, (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

[7] "Russian Divers to Inspect Damage to Vital Crimea Bridge Link", Al Jazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2022/10/9/russian-divers-to-inspect-damage-to-vital-crimea-bridge-link>, (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

[8] "Ukraine War Must End with Liberation of Crimea-Zelenskiy", BBC, <https://www.bbc.com/news/world-europe-62487303>, (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

ANKASAM ANALİZ

Avrupa Enerji Birliği: Hala Mümkün mü?

Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ardından Avrupa Birliği (AB) içerisindeki 27 ülkenin enerji konusunda müşterek bir karar çıkaramadığına tanıklık edilmiştir. Zira birlik üyesi Sırbistan ve Bulgaristan gibi Rusya'yla belirli alanlarda işbirliği geliştiren ülkeler, karar alma süreçlerini etkilemektedir. Bu ülkelere ek olarak Macaristan ve Çekya, AB kararlarına karşı çıkmaya da Rusya'yla işbirliğini

sürdürme yanlısı olduklarını belirtmiştir. Bu nedenle de AB içerisindeki 27 ülkenin yekpare bir karara varmasının zorluğu anlaşılmıştır. Çünkü üyelerden herhangi birinin başta Rusya'ya uygulanacak yaptırımlar olmak üzere kararları baltalayıp baltalamayacağı bilinmemektedir. Buna istinaden Almanya ve Fransa bir araya gelerek AB'nin tek tek ülkeler bazında üretici

Dr. Cenk PALA
ANKASAM Enerji
Başdanışmanı

ülkelerle ve ithalat kaynaklarıyla görüşme yapmasının birliğin pazarlık gücünü azalttığını öne sürmüş ve birliğin "tek yüz olarak" bu aktörlerin karşısına çıkması gerektiğini dile getirmiştir.

Hatırlanacağı üzere, AB Komisyonu'nun 25 Şubat 2015 tarihinde Brüksel'de yayınladığı bir raporda, "Çatı Strateji Belgesi" denilebilecek "Avrupa Enerji Birliği"nin kurulmasına yönelik bir vizyon ortaya atılmıştı. Enerji bağımlılığı nedeniyle Rusya'nın Avrupa'da sebep olduğu kriz değerlendirildiğinde, üyelerin neden Avrupa Enerji Birliği konusunda ısrarcı olmadığı ve pratiğe dökemedikleri anlaşılmaktadır.

Bahsi geçen Çatı Strateji Belgesi'nde AB, enerji vizyonu altında üç temel başlık belirlemiş ve birlik ülkelerinin enerji dönüşümlerini özetlemiştir. İlk başlıkta AB'nin Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Japonya ve Çin gibi G7 ülkeleriyle rekabet gücünü artırabilmesi için yüksek enerji fiyatlarının düşürülmesi irdelenmiştir. Bu kapsamda ABD fiyatlarına oranla elektrik toptan satış fiyatlarının %30 ve doğalgaz fiyatlarının iki kat fazla olmasının AB'nin rekabet gücüne olumsuz etkileri incelenmiştir.

İkinci başlıkta ise enerji tedarikinde dışa bağımlılığın azaltılması ve arz ülkelerinin çeşitlendirilmesinin önemi vurgulanmıştı. Dışa bağımlılık konusunda başta Almanya olmak üzere Slovakya, Çekya ve Macaristan'ın Rusya'ya olan enerji bağımlılığının birliğin pazarlık gücünü düşürdüğünden ve ekonomileri olumsuz etkilediğinden bahsedilmekteydi.

Üçüncü olarak ise entegre bir AB enerji piyasası ve şebekelerinin oluşturulması değerlendirilmekteydi. Burada en önemli unsur, AB'nin enerji güvenliğinin sağlanması hedefidir. Eğer AB, 2015 yılında hedeflediği mekanizmalar ve vizyona uygun bir şekilde hareket etmeye başlamış olsaydı, Kuzey Akım-1 ve 2'nin bu duruma gelmeyeceği ve Rusya'ya bağımlı bir AB ülkesinin kalmayacağı söylenebilir. Dolayısıyla AB, enerji krizine hazırlıksız yakalanmayacaktı.

2015 tarihli belgenin enerji güvenliğindeki dayanışma ve karşılıklı güven ilişkisine dayalı bir "enerji birliği"nden bahsetmesi, adeta güncel konjonktürde yaşananların tahmin edildiğini göstermektedir. Bunun en önemli göstergelerinden ilki ise belgede, AB'ye dönük gaz akışının kesilmesi gibi durumlarda üyelerin dayanışma içinde olmasının önemine dikkat çekilmesidir. AB'nin böyle bir senaryoda Güney Gaz Koridoru aracılığıyla Orta Asya ülkeleri üzerinden doğalgaz tedarik etmesi öngörülmekteydi.

İkincisi ise Avrupa'nın kuzeyinde oluşturulan sıvılaştırılmış doğalgaz (LNG) tesislerinin bir benzerinin Orta ve Doğu Avrupa için Akdeniz Bölgesi'ne konumlanması hedefidir. Bu kapsamda yalnızca Portekiz ve İspanya değil; Adriyatik'e kıyısı bulunan ülkelere, Fransa ve İtalya'ya gibi Akdeniz'e kıyısı ve ulaşımı olan her ülkeye Yüzer LNG Depolama ve Gazlaştırma Ünitesi (FSRU) kurulması öngörülmüştür. Buna ek olarak belgede AB seviyesinde çeşitli inisiyatifler alınarak fon sisteminin hazırlanması da düşünülmüştür. Dolayısıyla sadece doğalgaz konusunda değil; nükleer yakıt ithalatının çeşitlendirilmesi için de yeni bir vizyon ortaya konulmuştu.

ABD'den ve diğer ülkelerden LNG ithalatının önündeki her türlü engelin hızla kaldırılması ve LNG çeşitlendirilmesinin artması, birliğin mevcut gelişmeleri öngördüğünü göstermektedir. Bir maddede de birlik sınırları içindeki kaynakların etkin kullanılması ve özellikle de yenilenebilir enerji kaynaklarına ve kaya gazına önem verilmesi vurgulanmıştır.

Ayrıca petrol ve doğalgaz depolama tesislerinin kurulması ve güvenli şekilde işletilmesinden de bahsedilmektedir. Bu çerçevede şebekeler aracılığıyla özellikle de kesinti ve kriz dönemlerinde bütün komşu ve AB ülkelerinin hem tek yönlü hem iki yönlü olacak şekilde arz açığının kapatılmasının sağlanmasına değinilmiştir.

Aynı zamanda vizyon belgesinde, AB'nin üçüncü taraflarla imzalayacağı her türlü enerji sözleşmesinin standart hale getirilmesi ve AB mevzuatı uygulunun sağlanmasını da garanti edilmişti. Söz konusu durum, bir yandan üye ülkelerin kendileri adına pazarlık etmesini engelleyecek bir süreç olsa da diğer taraftan standart sözleşmelere uyulması sayesinde AB'nin "tek yüz" olmasını sağlayacaktı.

Öte yandan vizyon maddeleri içinde yer alan en önemli hedeflerden biri, tıpkı Almanya ve Fransa'nın gündeme getirdiği gibi kriz dönemlerinde AB üyesi ülkelerin talep birleştirme yöntemiyle ortak alımlar yapmasının öngörülmesidir. Söz konusu durum, arz kaynaklarının ve

satıcıların karşısına tek taleple çıkılması anlamına gelmektedir. Kaynağın dağıtımı ise daha sonra AB içerisinde yapılabilecekti. Örnek vermek gerekirse, 5 milyon varillik bir petrol anlaşması, yerine 150 milyar varillik bir petrol sözleşmesi yapılarak daha sonra üye ülkelerin taleplerine göre bu miktarın ülkelere tahsil edilmesi sağlanacaktı. Avrupa Enerji Birliği belgesini, bir şekilde AB'nin itirafı olarak yorumlamak mümkündür. Özellikle de enerji alanında yaklaşık %90 oranında dışarı bağımlı olan AB'nin enerji arz güvenliğinin sağlanması ve sürecin Avrupa enerji birliğine transfer edilerek Avrupa ülkelerinin tek tek görüşmeler yapmasının sona erdirilmesi hedeflenmekteydi.

İlgili belge, Avrupa enerji birliği için özellikle alternatif üreticiler ve alternatif transit ülkelerle işbirliğinin geliştirilmesine yönelik bir doküman niteliği de taşımaktaydı. Avrupa Enerji Birliği Vizyon Belgesi'ne bakıldığında, dört ülkenin isminin stratejik ortaklık çerçevesinde alt alta sıralandığı görülmektedir. Bunlar arasında Cezayir, Azerbaycan ve Türkmenistan ve Orta Asya doğalgazının taşınması için güvenilir transit ülke olarak Türkiye yer almaktadır. Bu dört ülkenin dışında bir ikinci bölge olarak Afrika ve Ortadoğu da vizyon belgesinde yer almıştır.

Trans-Anadolu Doğalgaz Boru Hattı (TANAP) ve Trans-Adriyatik Boru Hattı (TAP) sistemi çerçevesinde Azerbaycan ve Türkmenistan'dan Avrupa'ya uzanan ve "Orta Koridor" denilen güvenilir ve düşük maliyetli bir rota vardır.

Anlaşılabacağı üzere, Avrupa Enerji Birliği bağlamında Güney Gaz Koridoru'na gereken önemin verilmesi durumunda, Rusya-Ukrayna Savaşı'nın hiç çıkmaması bile mümkün olabilirdi. Zira ilgili belgenin 2015 yılında yayınlanmasının bir sebebi de Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesidir. İlhakın ardından AB, Rusya'nın Ukrayna'da bir çatışma yaratacağını öngörmüştür.

Söz konusu enerji birliği kurulmuş olsaydı, Rusya belkide Ukrayna'da bir savaşı göze alamayacaktı. Zira AB'nin Rusya'ya olan bağımlılık oranı %40'tan %15'lere gerilemiş olacaktı. Rus doğalgazına %15 oranında bağımlı bir Avrupa'nın savaştan bu kadar etkilenmesi mümkün olmayacak ve Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin de böyle bir savaşa cesaret edemeyecekti.

AB'nin Güney Gaz Koridoru'nu efektif biçimde kullanması; başta Cezayir, Azerbaycan ve Türkmenistan olmak üzere diğer alternatif Batı Afrika ve Ortadoğu kaynaklarını alması, bu kapsamda Avrupa Enerji Birliği'nin yeniden gündeme getirilmesi, hızlı bir şekilde onaylanması ve ithalatta tek yetkinin bu birliğe devredilmesi için halen geç kalınmış değildir. Süreç, AB açısından bunu kaçınılmaz kılmaktadır. Diğer taraftan bazı siyasi oyunların oynanabileceği de gözden kaçırılmamalıdır. Belgenin ortaya atıldığı dönemde Avrupa Komisyonu Enerji Sorumlusu, Türkmén doğalgazının AB'ye getirilmesi için daha aktif bir rol üstlenilmesi gerektiğini belirtmişti. Lakin bu plan bir şekilde yok edilmiştir. Aynı şekilde AB'nin Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ve Yunanistan'ın söylemlerini takip etmesi durumunda, hiç gelmeyecek ve gelse de AB'nin beklentilerini karşılamayacak Doğu Akdeniz doğalgazı ve olmayacak boru hattı hayalleriyle birliğin hedefleri heba edilebilir. Her kim ki bu topluluğu engellerse, Avrupa'nın içine düştüğü ekonomik resesyonda gerçek sorumlusu olacaktır.

Tüm bu bilgiler ışığında, ilgili belgenin tekrar gündeme getirilmesinin önem arz ettiği ifade edilebilir. Bu bağlamda Avrupa Enerji Birliği'nin bir an önce kurulması ve bu birliğin doğal ortağı olarak başta Azerbaycan ve Türkmenistan olmak üzere bu birliğin destekçisi veya gözlemcisi olarak ön plana çıkan devletlerin bu birliğe katılması, AB'nin enerji krizi için bir çözüm olarak değerlendirilebilir.

ANKASAM ANALİZ

CICA Zirvesi ve Kazakistan'ın Barışçı Vizyonu

Kazakistan'ın başkenti Astana'da 12-13 Ekim 2022 tarihlerinde Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı'nın (CICA) 6. Zirvesi düzenlenmiştir. Kazakistan Cumhurbaşkanı Sayın Kasım-Cömert Tokayev'in ev sahipliğinde Bağımsızlık Sarayı'nda gerçekleştirilen zirveye Türkiye, Azerbaycan, Özbekistan, Kırgızistan, Tacikistan, Rusya, İran, Irak, Katar, Filistin ve Pakistan devlet başkanlarının yanı sıra Çin ve Vietnam

gibi ülkelerin başkan yardımcıları da katılmıştır. Ayrıca Türkmenistan da dışişleri başkanlığı seviyesinde temsil edilmiştir. Buna ek olarak Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekteri Antonio Guterres de video yoluyla katılımcılara hitap etmiştir.

Zirvede gittikçe genişleyen tedarik zinciri boşlukları, sürdürülebilir kalkınma, ekoloji ve gıda

Emrah KAYA
ANKASAM Orta Asya Uzmanı

güvenliği konuları ele alınmıştır. CICA Zirvesi, Covid-19 salgını sonrasında özelde Kazakistan'da ve genelde ise Asya'da dış politikaya dair en önemli gelişmelerden biri olarak kabul edilmiştir. Zirvede konuşma yapan liderler, Kazakistan'ın barışçıl rolünü, bölgesel projeleri, CICA'nın benimsediği misyonu ve bölgesel işbirliği projelerini desteklediklerini belirtmiştir.[1]

Gerçekleştirilen zirve, katılımcıların yanı sıra alınan kararlar noktasında da büyük öneme sahiptir. Öncelikle "CICA Dönüşümüne İlişkin Astana Bildirisi" başlıklı açıklamada, CICA'nın bölgesel faaliyet gösteren tam teşekküllü bir uluslararası örgüte dönüştürülmesi kararı alınmıştır.[2] Bu sayede CICA'nın kurumsal kimliğinin güçlendirilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca kuruluş, üye devletlerinin dinamik, adil, kapsamlı ve dengeli ekonomik büyümesine, sosyal ve kültürel gelişimine ve entegrasyonuna katkı sunmayı hedeflediğini de ortaya koymuştur. Tüm bunlara ek olarak güvenli ve müreffeh bir bölge için ortak sorunlara çözümler aramak ve anlaşmazlıkların BM Şartı'na uygun biçimde barışçıl yollarla çözülmesini sağlamak için çalışmaların sürdürüleceği vurgulanmıştır.

Hiç şüphe yok ki; söz konusu kararlar, Asya'nın bir barış ve istikrar merkezi olarak anılmasına hizmet edecektir. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT) Asya versiyonu olarak nitelendirilebilecek olan CICA, bu adımla salt Batı merkezli bir barış anlayışı yerine; Asya'yı kendi değerleri üzerinden bir barış merkezine dönüştürme amacı taşımaktadır. AGİT, Batı devletlerinin hepsini ve Asya devletlerinin ise sadece bir kısmını içermektedir. Bu nedenle Asya'da barışın ve istikrarın kurumsallaşmasına ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Çünkü Asya'nın en büyük eksikliği, çeşitli sorunların çözülebileceği Asya merkezli bir yapının bulunmamasıdır. CICA'nın bölgesel bir uluslararası örgüte dönüştürülmesi ise bu eksikliği giderecek gelişmelerden biridir. Bununla birlikte Kuveyt'in tam üyeliğinin kabulü ve Türkmenistan'ın gözlemci üye olması, CICA'nın genişlemeyi ve barışı Asya'nın genelinde hâkim kılmayı amaçladığını göstermektedir.

Kazakistan'ın kurulmasına öncülük ettiği CICA'nın uluslararası örgüte dönüşerek yaklaşık otuz yıllık sürenin ardından dünyada şiddetin yükseldiği bir dönemde barışa önemli katkılar yapacağı aşikardır. Ayrıca iki yıldır CICA Başkanlığı'nı yürütmesine rağmen bu görevin 2024 yılına kadar sürdürmesi konusunda mutabık kalınmıştır. Kuşkusuz bu gelişme, Asya devletlerinin Kazakistan'a ve Sayın Tokayev'e duydukları güvenin bir yansıması olarak okunabilir.

Zirvede alınan diğer kararlara bakıldığında; CICA Fonu Düzenlemeleri, CICA Liderlerinin Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Güvenliği ve Kullanımında İşbirliğine İlişkin Açıklaması ve Birleşmiş Milletler Küresel Terörle Mücadele Stratejisi'nin Uygulanmasına İlişkin CICA Eylem Planı'nın kabul edildiği görülmektedir.[3] Söz konusu kararlar aracılığıyla CICA'nın daha kurumsal bir nitelik kazanmasının hedeflendiği, CICA'nın siber güvenlik de dahil olmak üzere barış kavramını birçok açıdan dikkate aldığı ve uluslararası hukuka uygun bir konsept belirlediği söylenebilir.

Ayrıca zirve sırasında liderler arasında ikili görüşmeler de gerçekleştirilmiştir. Örneğin Sayın Tokayev; Türkiye, Pakistan, Katar devlet başkanlarıyla yanı sıra Çin Devlet Başkanı Yardımcısı'yla görüşmüştür. Gerçekleştirilen görüşmeler sırasında ilişkilerin derinleştirilmesi amaçlanmıştır. Örnek vermek gerekirse Kazakistan ile Pakistan; ulaştırma, transit, lojistik ve enerji sektörlerinde işbirliği yapılması konusunda anlaşmıştır. Elbette yalnızca zirve değil; bu temaslar da Kazakistan'ın bir diplomasi merkezi olduğunu göstermiş ve uluslararası politikadaki yapıcı-barışçıl konumunu güçlendirmiştir.

Sonuç olarak Kazakistan'da düzenlenen CICA Zirvesi vesilesiyle Astana, Asya'daki barışın yapısal ve kurumsal bir hal alması için önemli bir aktör olduğunu tüm dünyaya göstermiştir. Asya'nın kalbinde bulunan Kazakistan, tarihsel misyonunu ve barış yapıcı rolünü, CICA'nın uluslararası örgüte dönüşmesini teşvik ederek bir kez daha gözler önüne sermiştir. Zira CICA'nın kurucu ülkesi olan Kazakistan, Asya'daki barış ortamını sürdürülebilir kılmak için önündeki en büyük eksikliği giderecek adımlar atmaktadır. Üstelik Astana'nın bu yapıcı rolü, CICA Başkanlığı'nın uzatılmasından da anlaşılacağı üzere, diğer devletlerden de kabul görmektedir.

[1] Aibarshyn Akhmetkali, "CICA Leaders Support Kazakhstan's Extended Chairpersonship as Sixth Summit Concludes", The Astana Times, <https://astanatimes.com/2022/10/cica-leaders-support-kazakhstans-extended-chairpersonship-as-sixth-summit-concludes/>, (Erişim Tarihi: 14.10.2022).

[2] "Draft Astana Statement on CICA Transformation", CICA, <https://www.s-cica.org/docs/373585564634806cd9e5b6.pdf>, (Erişim Tarihi: 14.10.2022).

[3] "Adopted documents", CICA, <https://www.s-cica.org/index.php?view=page&t=sixth-cica-summit-adopted-documents>, (Erişim Tarihi: 14.10.2022).

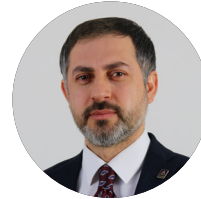

ANKASAM ANALİZ

Rusya'nın Baskısı ve Batı Tehdidi Arasında Belarus

10 Ekim 2022 tarihinde Belarus Cumhurbaşkanı Aleksandr Lukaşenko, ülkenin güvenlik birimlerinin temsilcileriyle bir toplantı gerçekleştirmiştir. Toplantıda Lukaşenko, olası saldırı tehditleri karşısında Rusya'yla ortak bir askeri birlik kuracağını ve Rus askerlerinin Belarus'un batı sınır-

larına yerleşmesi konusunda talimat verdiğini açıklamıştır. Lukaşenko, bu kararın ülkenin batı sınırlarındaki durumun kötüleşmesi nedeniyle alındığını belirtmiştir.[1] Bu bağlamda Lukaşenko, toplantıya şu mesajla başlamıştır:

**Dr. Sabir
ASKEROĞLU**
ANKASAM Avrasya
Uzmanı

"Resmi olmayan kanallar aracılığıyla Ukrayna topraklarından Belarus'a bir saldırı olacağı konusunda uyarıldık. "Kırım Köprüsü-2" olacak şekilde denildi." [2]

Söz konusu açıklamasının ardından Lukaşenko, daha önce Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'le bölgesel birlik grubunun oluşturulması konusunda anlaştığını dile getirmiştir. Nitekim Belarus Cumhurbaşkanı, resmi olmayan Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) Zirvesi'nin ardından St. Petersburg'da Putin'le görüştüğünü söylemiş ve bu kararın da orada alındığını belirtmiştir. Ayrıca Lukaşenko, Rusya'nın böylesi bir çatışmaya hazır olmadığını söyleyerek, "Yeterince sorunları olduğunu biliyorsunuz. Bu nedenle Rus Ordusu'nun çok sayıda askerinin olmasına güvenmeyin." açıklamasında bulunmuştur.[3]

Lukaşenko, ülkesinin güvenlik güçlerine Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) ve çeşitli Avrupa devletlerinin Belarus'a saldırmak için seçenekler üzerinde çalıştığına inandığını da söylemiştir. Bu kapsamda Lukaşenko, "Belarus topraklarında savaş olmamalı. Ve biz, bunu önlemek için her şeyi yapacağız." ifadelerini kullanmıştır.[4]

Lukaşenko'nun açıklamaları Avrupa Birliği'nin (AB) de dikkatinden kaçmamıştır. AB Komisyonu Dış İlişkiler Sözcüsü Peter Stano, "Belarus ve Rusya'nın ortak bir askeri birlik kullanmaya başladığına dair açıklama duyduk. Eğer bu gerçekleştirilirse yeni bir tırmanış olur ve AB de cevapsız kalmaz"[5] açıklamasında bulunarak Lukaşenko'nun Kiev'e yönelttiği suçlamaların asılsız olduğunu, Ukrayna'nın saldırgan değil; saldırıya maruz kalmış bir ülke pozisyonunda bulunduğunu ve Minsk'in ülke topraklarını Kiev'e hava saldırıları için kullandırmaması gerektiğini söylemiştir.[6]

Aslında Lukaşenko, geleneksel stratejisini uygulamaya çalışmakta ve Rusya'dan bazı konularda tavizler alabilmek için Kremlin'in politikalarını desteklediğini gösteren çıkışlar yapmaktadır. Bilindiği gibi Belarus, Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesi sırasında kendi topraklarının kullanılmasına izin vererek tarafını seçmiştir. Daha sonra yeniden tarafsız statüye geri dönmeye çalışıp arabuluculuk rolü üstlenmek istemiş ve Belarus üzerinden operasyonlar yapılmasına izin vermemiştir. Fakat Rus askerleri, Belarus topraklarında bulunmaya devam etmiştir. Ancak bu birlikler, resmi olarak açıklanmamaktadır.

Minsk'in tarafsız kalması, Ukrayna'nın Belarus politikasının temelini oluşturmaktadır. Ukrayna için en makul seçenek, Rus askerlerinin Belarus'tan tamamen çekilmesidir. Lakin bunun kolay olmayacağını bilen Kiev, Minsk'in en azından tarafsız bir tutum sergilemesini ve Putin'in her istediğini yerine getirmemesini arzulamaktadır. Zira bu durum, Kiev'in iki cephede savaşma yükünü ortadan kaldıracak ve doğu ve güney bölgelerine yoğunlaşmasını kolaylaştıracaktır.

Lukaşenko'nun Ukrayna ve NATO'nun Belarus'a saldırılarına ilişkin bir iddia öne sürerek, Rusya'yla yeni bir ortak askeri birlik teşkil edileceğini dile getirmesi, St. Petersburg'daki Lukaşenko-Putin görüşmesinde alınan kararlar ile ilgili olabilir. Moskova yönetiminin Belarus'un Ukrayna'yı kuzeyden tehdit etmesi vesilesiyle Ukrayna Ordusu'nu doğu ve güney bölgelerinden kuzeye kaydırmayı amaçladığı söylenebilir. Zira Kiev'in askeri kuvvetlerinin bir kısmını Belarus sınırına sevk etmesi Rusya'nın işini kolaylaştırabilir.

Diğer taraftan Lukaşenko, kendi topraklarında herhangi bir savaşın olmasını istemediğini dile getirmektedir. Belarus'un Ukrayna Savaşı'na Rusya'yla beraber müdahil olması, çatışmaların Belarus topraklarına sıçramasını kaçınılmaz kılacaktır. Bu endişe, Lukaşenko'nun temkinli davranmasına ve Rusya'nın her istediğini yapmamasına neden olmaktadır.

İkinci bir etken de Batı'nın tutumudur. Belarus'un Ukrayna'ya karşı harekete geçmesi, başta Polonya olmak üzere bazı Doğu Avrupa ülkelerini harekete geçmeye zorlayabilir. Yani Ukrayna'nın kuzey sınırları, Kiev'i destekleyen aktörlerin müdahalesine yol açabilir. Bu anlamda Batı merkezli tehditler, Minsk'in radikal kararlar almaktan kaçınmasına neden olmaktadır.

Sonuç olarak Lukaşenko, bir yandan Ukrayna sınırlarında Moskova tarafından ortak bir birlik kurmaya zorlanırken; diğer taraftan da NATO ülkeleri, Belarus'u tehdit ederek geri adım atmaya zorlamaktadır. Böylesi bir ikilemle karşı karşıya kalan Minsk'in Rusya'nın isteklerinden ziyade; ülkenin ulusal çıkarlarını dikkate alarak rasyonel davranmayı seçeceği öngörülebilir.

[1] "Россия и Белоруссия начали разворачивать совместную группировку войск", Lenta.Ru, <https://lenta.ru/news/2022/10/10/grbvnu/>, (Erişim Tarihi: 11.10.2022).

[2] "Лукашенко пригрозил Украине ответом в случае нападения на Белоруссию", Lenta.Ru, <https://lenta.ru/news/2022/10/10/64535/>, (Erişim Tarihi: 11.10.2022).

[3] "Лукашенко и Путин договорились о развёртывании совместной региональной группировки войск", Balta, <https://www.belta.by/president/view/lukashenko-i-putin-dogovorilis-o-razvertyvanii-sovmestnoj-regionalnoj-gruppirovki-vojsk-528286-2022/>, (Erişim Tarihi: 11.10.2022).

[4] "Лукашенко: НАТО и ряд стран Европы рассматривают варианты «агрессии» против Белоруссии", Gazeta.Ru, <https://www.gazeta.ru/politics/news/2022/10/10/18760771.shtml?updated>, (Erişim Tarihi: 11.10.2022).

[5] "ЕС призвал Белоруссию воздержаться от агрессивных действий", Tass, <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/16005937>, (Erişim Tarihi: 11.10.2022).

[6] Aynı yer.

ANKASAM ANALİZ

Almanya'nın Hint-Pasifik Açılımında Çin ve Japonya'nın Yeri

Almanya, Hint-Pasifik bölgesine yönelik politikalarını belirlemek maksadıyla 2020 yılının Eylül ayında "Almanya-Avrupa-Asya: 21. Yüzyılı Birlikte Şekillendirmek" başlıklı bir vizyon belgesi yayınlamıştır. Bu yönergede, Hint-Pasifik'in kalkınmasının Almanya'nın refahı ve güvenliğini doğrudan veya dolaylı şekilde etkilediğine vurgu yapılmıştır. Son iki üç yıldır büyük güçlerin Hint-Pasifik'teki ekonomik, politik ve güvenlik gelişmelerine artan ilgisi, Almanya'nın bölgeye açılmasında etkili olmuştur.

Küresel güç rekabetinin Hint-Pasifik coğrafyasına kaymasıyla birlikte Almanya, diğer aktörlerden geride kalmamak için ekonomik, askeri ve siyasi ilgisini bölgeye yöneltmeye başlamıştır. Bu ilginin en net göstergesi, 2021 yılının Ağustos ayında Almanya'nın yirmi yıl aradan sonra ilk defa bölgeye savaş gemisini göndermesi olmuştur. İlk önce Japonya'nın limanına demirleyen Alman Donanması'na ait Bayern firkateyni, daha sonra bölgede altı aylık görev icra etmeye başlamıştır.

2021 yılının Aralık ayında göreve gelen Almanya Şansölyesi Olaf Scholz ise Asya'daki ilk yurtdışı ziyaretini 2022 senesinin Nisan ayında Japonya'ya yapmıştır. Söz konusu Hint-Pasifik açılımında Çin yerine daha çok Japonya'nın tercih edilmesi çok tartışılmıştır. Bu yüzden de Almanya'nın Çin'e yaklaşımı merak edilmeye başlanmıştır. Bu süreçte dikkat çeken bir gelişme daha yaşanmıştır. "Politico Dergisi", Almanya Şansölyesi Scholz'un 3-4 Kasım 2022 tarihlerinde Çin'e seyahat etmeyi planladığını açıklamıştır.[1] Bu adım, Almanya'nın Hint-Pasifik politikalarına yeni bir yön verme çabası olarak yorumlanabilir. Çin ve Japonya arasında bir denge kurmaya çalışan Almanya, Hint-Pasifik politikalarını ince bir çizgide yürütmeye çalışmaktadır. Bölgesel ve küresel jeopolitiği de dikkate alan Almanya, aşağıda belirtilen ekonomik (ticari), siyasi ve askeri (güvenlik) faktörleri gözetten bir siyaset yürütmeye çalışmaktadır.

Dr. Cenk TAMER
ANKASAM
Asya-Pasifik
Uzmanı

Ekonomik (Ticari) Faktörler

Almanya'nın son yedi yıldır en büyük ticaret ortağı olması hasebiyle Çin, Berlin'in dış politikasında Japonya'dan farklı bir konuma sahiptir. Japonya, Almanya'nın Asya'daki en büyük ikinci ticari ortağıdır. Buna rağmen Berlin yönetimi, özellikle de Tayvan kaynaklı jeopolitik riskler nedeniyle dış ticarete ağırlığını Çin'den Japonya'ya kaydırmaya çalışmaktadır. Bu bakımdan Scholz'ün 3-4 Kasım 2022 tarihindeki Pekin ziyareti, ayrı bir önem taşımaktadır. Almanya Şansölyesi, bir yandan ticari çıkarları gözeterek Çin'le ilişkilerini pozitif yönde tutmaya çalışırken; diğer taraftan da Rusya-Ukrayna Savaşı ve Tayvan Krizi gibi meselelerde Pekin'in üzerinde baskı kurabilmeyi amaçlamaktadır.

Avrupalı devletlerin Çin'e olan ekonomik bağımlılığı, Pekin üzerinde siyasi etki kurulmasını kolaylaştırmaktadır. Örneğin Avrupalı devletler, Tayvan'la ilgili krizin büyümesi halinde Çin'e ekonomik yaptırım getirilmesini tartışmaktadır. Bu ekonomik yaptırım tehdidi, Çin'in Tayvan'la ilgili adım atarken bir kez daha düşünmesine yol açmaktadır.

Diğer yandan bu tür tehditler, Çin'i daha fazla provoke etme ihtimalini taşımaktadır. Dolayısıyla Avrupa ülkeleri, özellikle de Almanya, Amerika Birleşik Devletleri'nden (ABD) farklı olarak Çin'i doğrudan hedef alacak açıklamalar yapmaktan kaçınmaktadır. Zira Berlin yönetimi, ekonomik ilişkilerde Japonya'ya ağırlık vererek Çin'i dışlamanın daha maliyetli olacağı anlamış olabilir. Yani Japonya'yı kazanmak isterken Çin'i kaybetme tehlikesi, Scholz'ün Pekin'e ani bir ziyaret yapmasına yol açmış olabilir. Fakat Çin'le olan ticari ilişkilerini koruyabilmesi, her şeyden önce Almanya'nın siyasi olarak takinacağı tavra bağlıdır.

Siyasi Faktörler

Berlin, küresel siyasette Rusya ve Çin'in karşısında konumlanmaktadır. İnsan hakları ihlallerinden ve Çin'in güney denizlerindeki askeri faaliyetlerine kadar birçok meselede Pekin'i eleştirmektedir. Daha genel bir ifadeyle Almanya, Çin'in kurallara dayalı uluslararası düzene meydan okuduğunu düşünen Batılı devletlerden biridir. Aynı zamanda Çin'in Rusya-Ukrayna Savaşı'nda Moskova'ya verdiği destekten rahatsız olan ve onu eleştiren aktörlerdendir.

Almanya'nın Tayvan'la ilgili meselelerde ABD'nin yanında durması, Pekin'in rahatsız olduğu bir husustur. ABD Temsilciler Meclisi Başkanı Nancy Pelosi'nin Tayvan'ı ziyaret etmesinin ardından Almanya, "büyük bir komşunun küçük bir komşu devlete saldırması na izin vermeyeceğini" açıklayarak Pekin'e uyarıda bulunmuş ve Tayvan'ı savunacağını mesajını vermiştir.[2] Yani Almanya, Çin'le

ekonomik ilişkilerini bozma pahasına Tayvan'a destek açıklaması yapmıştır. Yani Berlin, gerekirse ABD'ye destek olabileceğini ima ederek Çin'i caydırmaya çalışmıştır. Savaş riskinin azaltılmasıyla birlikte Almanya, Tayvan Boğazı'nda gerilimi azaltma çağrısında bulunmuş ve "Tek Çin Politikası"na bağlı olduğunu vurgulamıştır. [3]

Bu süreçte Almanya ve Japonya'nın da içerisinde bulunduğu G7 ülkeleri, Çin'in Tayvan çevresindeki askeri tatbikatlarını eleştiren bir ortak bildiri yayımlamıştır. Pekin, G7'nin bu bildirisini reddetmekle birlikte Avrupalı devletlere herhangi bir diplomatik veya ekonomik tedbir getirmekten uzak durmuştur. Nitekim Pekin'in en büyük kaygılarından biri Tayvan Krizi sebebiyle Avrupa'yla ekonomik ilişkilerinin bozulmasıdır.

Askeri (Güvenlik) Faktörler

Özgür ve açık bir Hint-Pasifik inşa etmek için Çin'in bölgedeki askeri faaliyetlerine karşı koymayı amaçlayan Almanya, ABD'nin bölgedeki Batılı müttefiklerindendir. 2021 yılının sonlarında bölgeye ilk donanma gemisini görevlendirdikten sonra Almanya, 2021 yılının Ağustos ayında Avustralya'da düzenlenen "Pitch Black 2022" adlı çok taraflı bir hava askeri tatbikatına katılmıştır.[4] Almanya'nın 6 Eurofighter savaş uçağını toplamda 22 bin kilometrelik uçuş sonunda bölgeye göndermesi,[5] Berlin'in Hint-Pasifik'teki varlığını arttırma konusundaki kararlılığının en net göstergesi olmuştur.[6] Bundan bir ay sonra Japonya ve Almanya arasında ilk kez ortak hava tatbikatı düzenlenmiştir.

Genel itibarıyla Almanya, özellikle de son iki yıldır Hint-Pasifik'teki askeri varlığını arttırmaya çalışmaktadır ve bölgedeki en büyük müttefiklerinden biri de Japonya'dır. Berlin yönetimi, artan Çin tehdidi nedeniyle gelecekte bölgeye daha fazla gemi ve uçak gönderebileceğini söylemektedir.[7] Diğer taraftan da Çin'le olası bir ticaret savaşına girmemeye özen göstermektedir. Fakat Berlin'in bölgedeki askeri varlığını artırması Pekin'in tepkisini çekebilir. Bu yüzden Berlin, Çin'in alternatifi olarak Japonya'yla ticarete ağırlık vermeye başlamıştır.

Sonuç olarak Almanya, bir Batılı güç olarak, Hint-Pasifik'teki siyasi, ekonomik ve askeri rekabete giderek daha fazla müdahil olmaya başlamıştır. Billhassa Tayvan'da patlak verecek olası krizin bölgesel ve küresel düzeyde yaratacağı risk ve tehditleri de göz önünde bulunduran Berlin yönetimi, siyasi açıdan Pekin ve Tokyo arasında dengeli bir çizgi izlemeye çalışmaktadır. Güvenlik alanında Japonya'yla işbirliğini geliştirmeye odaklanan Almanya, ticari ilişkilerde Çin'den Japonya'ya doğru bir geçişi sağlamaya çalışmaktadır.

ANKASAM ANALİZ

Yunanistan'ın Düzensiz Göçmenlere Karşı Sertleşen Tutumu

2022 yılının Ağustos ayında Yunanistan topraklarında yaşanan bir trajedi, Atina'nın düzensiz göçmenlere yönelik politikasının sertleşmesine neden olmuştur. Atina yönetimi, Yunan topraklarında olmadıklarını öne sürdüğü Meriç'teki bir adacıkta mahsur kalan göçmenleri uzun bir süre sonra bulmuştur. Bu gelişmenin özellikle de uluslararası haber ajansları tarafından duyurulması,[1] Yunanistan Hükümeti açısından endişe verici bir gelişme olmuştur.

Aktivistler, göçmen grubunu kurtarmak için Yunan polisi, Avrupa Birliği (AB) Sınır Koruma Ajansı (Frontex) ve Yunanistan'daki Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Bürosu'yla (UNHCR) temasa geçmelerine rağmen söz

konusu çağrılar, sahte haber olarak nitelendirilmiş ve görmezden gelinmiştir.[2] Yunan yetkililer, Meriç'teki adacıkta mahsur kalan mültecileri; ancak uluslararası kamuoyunun bu konu üzerine gitmesinin ardından bulmuştur. Lakin sürecin uzaması, Yunan topraklarında beş yaşındaki bir kız çocuğunun hayatını kaybetmesine neden olmuştur.

Yunanistan'ın mevzubahis trajediye cevabı ise Meriç'teki bariyerin Türk sınırının tamamına uzatılması olmuştur. Atina yönetimi, olayın başından itibaren sorumluluk almaktan kaçınmış ve topu üçüncü taraflara atmıştır. Böylece Atina, sınırdan göçmen geçişlerini minimuma indirmeyi hedeflemektedir. Yunanistan'ın

**Cemal Ege
ÖZKAN**

halihazırda mültecilere yönelik politikası göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu gelişme bir sürpriz olarak değerlendirilmemelidir.

Yunanistan'ın göçmenlere karşı izlediği politikanın iki ayağının bulunduğu söylenebilir. Bunlar; kara ve denizdir. Yunanistan, kendi kara sınırından ülkesine geçiş yapan mültecileri aç bırakarak ve Türk kara sınırına doğru iterek geri yollamaya çalışmaktadır. Denizde ise uluslararası sular ya da Yunan karasuları olması fark etmeksizin, göçmenlerin botlarını batırarak ve onları Türk karasularına doğru gitmeye zorlayarak, göçmenlerin hayatını riske eden bir politika izlemektedir.

Yunanistan'ın düzensiz göçmenlere karşı uyguladığı sert politikada AB kurumlarından aldığı destek yadsınmamalıdır. Çünkü 2022 yılının Nisan ayı sonunda dönemin Frontex Başkanı Fabrice Leggeri, göçmenlerin itilmesine göz yumduğu için istifa etmek zorunda kalmıştır. Leggeri, Yunan Sahil Güvenliği'nin göçmenleri "itme" politikasına destek olmuş ve bunların örtbas edilmesine de yardımcı olmuştur.[3]

Görüleceği üzere Yunanistan, AB kurumlarından da aldığı destekle göçmenlerin botlarına saldırmış ve onları kendi karasularından uzaklaştırarak denizde mahsur kalmaya zorlamıştır. Bir diğer ifadeyle AB, Yunanistan'ın göçmenlere yönelik politikasını desteklemiştir. Brüksel'in Yunanistan'ın bu politikasını desteklemesinin nedeni ise Atina'nın AB'nin deniz ve kara sınırlarının Yunanistan'la başladığını iddia etmesinden kaynaklanmaktadır.

Ayrıca 2022 yılının Ağustos ayında Yunanistan'da muhalefette bulunan Panhelenik Sosyalist Hareketi'nin (PASOK) lideri Nikos Androulakis'in Yunanistan İstihbarat Teşkilatı (EYP) tarafından gizlice dinlendiğinin ifşa olması, bir gerçeği daha ortaya çıkarmıştır. Mevzubahis skandalda PASOK liderinin yanı sıra pek çok gazetecinin de EYP tarafından dinlenildiği anlaşılmıştır.

EYP tarafından gizlice dinlendiği ortaya çıkan Yunan gazeteci Stavros Malihoudis, bu durumun "göçmenler ve Atina yönetimi tarafından uygulanan yasadışı geri itmeler" konusunda haberler yapmasından kaynaklandığını belirtmiştir.[4] Malihoudis'in sözlerinden de anlaşılacağı üzere, özellikle de düzensiz göç konusunu gündeme getirmesi, kendisini EYP'nin hedefi hâline getirmiştir. Ancak söz konusu politikayı oluşturan ve sahip çıkanın Yunanistan Hükümeti olduğu da unutulmamalıdır.

Söz konusu durum, Yunanistan'daki muhalefet liderinin dinlenmesine ilişkin skandal da düşünüldüğünde, dinlemelerin yalnızca EYP'nin inisiyatifıyla mı; yoksa Miçotakis Hükümeti'nin direktifiyle mi yapıldığı konusunda ipuçları verebilir. Özellikle de AB üst yönetiminin Yunanistan'ın düzensiz göçmenlere yönelik sert tutumuna sessiz kaldığı dikkat çekmektedir. AB, Macaristan ve Polonya gibi ülkeleri bahsi geçen politikalar karşısında sert bir biçimde eleştirirken; Yunanistan'a ise herhangi bir tepkide bulunmamaktadır. Bunun en önemli nedeni, Yunanistan Başbakanı'nın partisi Yeni Demokrasi'nin (ND), AB Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen'in üyesi olduğu Avrupa Halk Partisi'ne (EPP) bağlı olmasıdır. Dolayısıyla Miçotakis'in AB üst yönetimiyle yakın ilişkilerinin olması, Atina yönetiminin düzensiz göçmenlere yönelik sert politikasının AB gündemine gelmesini önlemektedir.

Sonuç olarak söz konusu trajediden de anlaşılacağı gibi Yunanistan, bir daha uluslararası kamuoyunun karşısında zor durumda kalmamak amacıyla sınır güvenliğini arttırmaya yönelik adımlar atmıştır. Dikkat çekilmesi gereken nokta ise Yunanistan'ın bu politikayı uygularken yalnız hareket etmediğidir. Frontex örneğinden de görüleceği üzere AB makamları, Yunanistan'ın düzensiz göçmenlere yönelik sert politikalarını desteklemektedir.

[1] "Greece Says It Will Try to Retrieve Migrant Girl's Body From River Islet", Reuters, <https://www.reuters.com/world/europe/greece-says-it-will-try-retrieve-migrant-girls-body-river-islet-2022-08-16/>, (Erişim Tarihi:09.10.2022).

[2] Karolína Augustová, "Who is Responsible For The Deaths of Children at EU Borders?", Al Jazeera, <https://www.aljazeera.com/opinions/2022/9/27/children-die-at-eus-borders-and-the-eu-is-to-blame>, (Erişim Tarihi:09.10.2022).

[3] Alice Tidey, "Frontex Chief Resigns Over Misconduct and Human Rights Violations Probe", Euronews, <https://www.euronews.com/2022/04/29/frontex-chief-resigns-over-misconduct-and-human-rights-violations-probe>, (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

[4] Ahmet Genctürk, "Greek Journalists Reiterate Government Fully Responsible For Illegal Surveillance", Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/en/europe/greek-journalists-reiterate-government-fully-responsible-for-illegal-surveillance-/2680129>, (Erişim Tarihi:10.10.2022).

ANKASAM ANALİZ

İngiltere ve Kıta Avrupası'nın Yeni Düşmanı Çin Olabilir mi?

11 Ekim 2022 tarihinde İngiliz basın kuruluşu Reuters, İngiltere'de 2022 yılının Eylül ayında göreve başlayan Truss Hükümeti'nin dış politikada radikal bir değişikliğe imza atarak Çin'i "tehdit" şeklinde nitelendireceğini öne sürmüştür.[1] Bu değişiklikle birlikte Çin'in İngiliz dış politikasındaki konumu, resmi açıdan Rusya'ninkine aynı seviyeye gelecektir. Nitekim Boris Johnson döneminde Çin, "sistemik bir rakip" olarak kategorize edilmiştir. Ancak yeni Başbakan Liz Truss, bunu bir adım daha ileriye taşıyarak "tehdit" seviyesine yükseltmeye karar vermiştir.

Esasında Çin'i tehdit olarak nitelendirmek, Truss'ın en dikkat çeken vaatlerinden biriydi. Dolayısıyla bu yönde bir kararın alınması sürpriz olmamıştır. Burada merak edilen husus ise Kıta

Avrupası'nın İngiltere'nin peşine takılarak Çin'i hedef haline getirip getirmeyeceğidir. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) 2022 yılının Haziran ayındaki Madrid Zirvesi'nde kabul edilen yeni Stratejik Konsept'te Rusya'nın yanı sıra Çin'den de "stratejik rakip" olarak bahsedilmiştir. Ancak bu karar, NATO üyelerinin Pekin'e karşı cephe almasını gerektirecek bir değişikliği ifade etmemektedir. Daha çok Rusya'nın yanı sıra Çin'den kaynaklanabilecek potansiyel tehditlere hazırlıklı olunması amaçlanmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve İngiltere, NATO'nun Rusya ve Çin'le eş zamanlı olarak mücadele edebilmesi için birlikte hareket etmektedir. Truss Hükümeti, attığı bu adımla birlikte Avrupa ülkelerinin Çin'e karşı mücadele edebil-

Dr. Cenk TAMER
ANKASAM
Asya-Pasifik
Uzmanı

mesi için bir altyapı oluşturmaktadır. Bu tür nitelendirmeleri daha önce ABD Başkanı Donald Trump, İran için yapmış, Tahran yönetime karşı ekonomik yaptırımlar uygulamış ve taraflar, pek çok kez savaşın eşiğinden dönmüştür. İngiltere'nin Çin'i resmi olarak düşman kategorisine koyması da Tayvan'daki savaşa hazırlık stratejisi olarak görülebilir.

Londra, Ukrayna'ya destek olunması konusunda çok geç kalındığını ve bu yüzden da Tayvan'a yardımda bulunulması gerektiğini savunmaktadır. Buna hazırlık yapmak için İngiltere, öncelikle Çin'i tehdit şeklinde kategorize etmiştir. Yani Londra, aynı Ukrayna örneğinde olduğu gibi, Batılı güçlerin Tayvan etrafında kenetlenmesini ve Çin'e karşı ortak bir cephe oluşturmasını arzulamaktadır.

NATO ülkeleri, nasıl ki Rusya'nın karşısında konumlanmışsa şimdi de İngiltere, Çin'e karşı benzer bir ittifak kurulmasını arzulamaktadır. İspanya'daki son NATO Zirvesi'nde Çin tehdidinden bahsedilmiştir. Ancak NATO üyelerinin Çin'e bakışları, Rusya'ya olan perspektiflerinden oldukça farklıdır. Kısacası NATO, Rusya'ya karşı tek ses olmayı başarsa bile aynı şeyi Çin için yapmak mümkün olmayabilir. Ancak bu, imkânsız da değildir. Çünkü Rusya örneğine bakıldığında Avrupa, enerji alanında Moskova'ya büyük oranda bağımlı olmasına rağmen onu düşman haline getirebildiyse ve onunla savaşmaya cesaret edebildiyse, Çin'le düşman olmayı da aynı şekilde göze alabilir.

Bu noktada NATO ülkelerinin enerji, ekonomi ve ticaret alanında Rusya ve Çin'e ne kadar bağımlı olduğuna da bakmak gerekmektedir. Çin'in Kuşak Yol Projesi, Avrupa'yla olan ticareti ve söz konusu ülkelerde yaptığı yatırımlar, Rusya'nın burada yaptıklarından daha büyüktür. Örneğin Çin, Avrupa'nın en büyük ticari partneridir. Çin'den 472 milyar avro değerinde mal ithal eden Avrupa, bu ülkeye 223 milyar avro ihracat gerçekleştirmektedir.[2] Rusya ise Avrupa'nın beşinci en büyük partneridir. Rusya'dan 162 milyar avro ithalat yapan Avrupa, bu ülkeye 89 milyar avro ihracat gerçekleştirmektedir.[3]

Tüm bunların yanı sıra Çin'in Kuşak-Yol Projesi kapsamında özellikle de Yunanistan ve İtalya limanlarına yaptığı yatırımlar ve Belçika, Almanya ve Hollanda limanlarına yaptığı sevkiyatlar, Çin'in Avrupa ekonomisine sunduğu en önemli katkılar olarak görülmektedir. Ancak Avrupa, ticarette Çin'e bağımlı olduğu kadar enerjide de Rusya'ya bağımlıdır. Dolayısıyla ekonomik kriterlerden yola çıkarak Avrupa nazarında Rusya'nın mı; yoksa Çin'in mi daha vazgeçilmez olduğunu tespit etmek oldukça zordur.

Bu meseleye jeopolitik riskler açısından bakmak daha kolay olacaktır. Rusya, Avrupa'nın yanı başındadır ve nükleer tehdit söz konusu olduğunda, NATO üyelerinin harekete geçmesi kaçınılmaz

görülmektedir. Diğer taraftan Çin ile Tayvan arasında çıkabilecek bir savaş, daha çok Avrupa'nın ekonomik güvenliği bakımından tehdit oluşturmaktadır. Yani Avrupa'nın güvenliğini dolaylı olarak etkilemektedir. Bu yüzden Avrupa ve daha genel anlamda NATO üyeleri, Çin'i kendi topraklarına dönük hayati-yaşamsal bir tehdit olarak görmeyebilir. Bu sebeple İngiltere, Çin'i tehdit olarak kabul etme noktasında kendisine Kıta Avrupası'ndan daha fazla destekçi bulmakta zorlanabilir.

ABD, İngiltere ve daha geniş anlamda Anglosakson devletleri, Rusya ve Çin karşısında bir kutup olmaya başlamışlardır. Bu noktada NATO ve Avrupa ayrımı meydana gelmektedir. Kıta Avrupası, Rusya'yla savaşmasına rağmen enerji krizi nedeniyle bu mücadelenin faydasız olduğunu düşünmeye başlayabilir. Yine ekonomik açıdan Çin'e büyük oranda bağımlı oldukları için kolay kolay Pekin'i düşman olarak konumlandırmayacaklardır. NATO'nun liderliğini yapan ABD ve onu takip eden İngiltere ise tüm Kıta Avrupası'nın hem Rusya hem de Çin'le eşzamanlı olarak mücadeleye etmesini istemektedir.

Avrupa'nın Rusya-Ukrayna Savaşı'nda Kiev'e destek olması için yürütülen kampanyaya liderlik eden İngiltere, yakın gelecekte Çin'in Tayvan'a saldırma tehlikesine karşılık Kıta Avrupası'nın uy- anık olmasını istemektedir. İngiltere, NATO'nun Ukrayna'da izlediği politikanın benzerinin şimdi Tayvan meselesinde uygulanmasını arzulamaktadır. Ancak bu riskli bir stratejidir. Zira Tayvan'ın daha fazla cesaret bulup Çin'den uzaklaşmasına neden olabilir ve nihayetinde Çin'in saldırısıyla sonuçlanabilir. Unutulmamalıdır ki; NATO'nun Ukrayna'ya sunduğu bazı garantiler, Kiev'i cesaretle- ndirmiş ve Ukrayna, Rusya'dan uzaklaşmaya başlamıştı. İki ülke arasında savaş çıktığında ise NATO buna sessiz kalmış ve Kiev'in desteğine koşmamıştır. Benzer durum, Tayvan için de geçerli olabilir. ABD ve İngiltere'nin başını çektiği Anglosakson ittifakı, NATO'nun desteğe geleceğini söylemek suretiyle Tayvan'ı cesaretlendirmektedir. Dolayısıyla Anglosaksonların Tayvan'a bazı güvenceler vermesi, bölgesel güvenlik bakımından oldukça tehlikelidir. Çünkü olası bir savaş anında Batılı güçlerin Tayvan'a destek vereceğinin garantisi yoktur.

Sonuç olarak ABD ve İngiltere, Kıta Avrupası'nı Çin'le düşman hale getirmek suretiyle onları yanlış yönlendiriyor olabilir. Ukrayna'dan sonra Avrupa'nın Tayvan Meselesi'nde de hata yapma ihtimali halen güçlüdür. Dolayısıyla ABD ve İngiltere dışındaki NATO üyeleri, "Çin tehdidiyle" mücadele etme noktasında daha ihtiyatlı hareket edeceklerdir. Enerji krizi sebebiyle Ukrayna'daki savaşın sürdürülebilirliğini tartışan ve bu anlamda İngiltere'nin savaş yanlısı tutumuna farklı bir gözle bakan Avrupa, Çin konusunda da Anglosaksonlardan ayrılabilir. Kısacası Çin'i tehdit olarak nitelendirdikten sonra İngiltere, Avrupa'da daha da yalnızlaşabilir.

ANKASAM ANALİZ

Çin-Avustralya Rekabetinin Adresi: Solomon Adaları

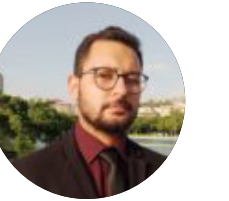
Akademik çevrelerde başarısız devlet olarak sınıflandırılan Solomon Adaları, coğrafyası ve devletin temel işlevlerini yerine getirememesi sebebiyle nüfuz mücadelelerinin nesnesi olmaya oldukça uygun bir devlettir. Nitekim Çin ile Avustralya, 2019 yılından beri Solomon Adaları'na ilişkin bir nüfuz mücadelesi içerisinde. Söz konusu mücadele, 16 Eylül 2019 tarihinde Solomon Adaları'nın Tayvan Hükümeti'yle diplomatik ilişkileri kesmesi ve Çin'le diplomatik ilişkiler kurmasının[1] ardından ortaya çıkmıştır.

Solomon Adaları ve Avustralya, 2018 senesinden bu yana yürürlükte olan bir güvenlik anlaşmasına sahiptir. Bu anlaşma, Solomon Adaları Hükümeti'nin ihtiyacı olduğu takdirde, adalara kolluk kuvvetler göndermesini kapsamaktadır. Örneğin 25 Kasım 2021 tarihinde başkentteki protestolarda Solomon

Adaları'nın imdadına Avustralya kolluk kuvvetleri yetişmiştir. Buna rağmen Solomon Adaları, 2022 yılının Nisan ayında Çin'le bir güvenlik anlaşması imzalanmıştır.

Anlaşmanın içeriği açıklanmamışsa da 2022 yılının Mart ayında anlaşmanın taslağı sızdırılmıştır. Bu taslağa göre Pekin yönetimi, Solomon Adaları'nda eğitim vermek üzere kolluk kuvvetleri görevlendirebilecek ve liman ziyaretleri gerçekleştirebilecektir. Bunun yanı sıra Çin'in Solomon Adaları'nda deniz üssü kurma olasılığı da ortaya çıkmıştır.[2] Bu durum, Washington ve Canberra'yı rahatsız etmiş ve teyakkuza geçirmiştir.

Çin ise 3 Haziran 2022 tarihinde Dışişleri Bakanı Wang Yi'ye yöneltilen anlaşmayla ilgili sorular ve silesiyle Solomon Adaları'nın egemen bir devlet

Elcan TOKMAK

olduğunu ve her egemen devlet gibi diğer ülkelerle anlaşma imzalama hakkı bulunduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Wang, Solomon Adaları'na herhangi bir şeyi dikte etmenin ülkenin egemenliğine saygısız olduğunu da altını çizmiştir.[3]

Bu bağlamda Çin'in Avustralya askeri tesislerinin yakınlarında yürüttüğü istihbarat eylemleri[4] ve Solomon Adaları'yla imzaladığı anlaşma sebebiyle bölgedeki gerilim sürekli artmaktadır. Daha geniş bir perspektiften bakıldığında, Çin'in Solomon Adaları gibi diğer Pasifik adalarıyla da anlaşmalar yapma ihtimali vardır. Bu olasılık ise ABD ve Avustralya'yı alarma geçirirken; Çin'in çevrenin de zorlaştırmaktadır.

Pasifik Adaları Forumu

11-14 Temmuz 2022 tarihleri arasında gerçekleşen Pasifik Adaları Forumu Devlet Başkanları Zirvesi, Solomon Adaları'nın Çin'le imzaladığı güvenlik anlaşması nedeniyle gergin seyreden Kanberra-Honiara ilişkilerinin yumuşaması için uygun ortamı sağlamıştır. Zirve sırasında Avustralya Başbakanı Anthony Albanese ve Solomon Adaları Devlet Başkanı Manasseh Sogavare, ikili görüşmeler gerçekleştirmişlerdir. Bu görüşmelerde Albanese, Çin'in değil; Avustralya'nın Pasifik adaları için güvenlik ortağı olarak kalmasını arzu ettiğini dile getirmiştir.[5]

Sogavare, ABD ve Avustralya'nın imzalanan güvenlik anlaşması karşısındaki itirazlarına cevaben 2022 yılının Nisan ayında yaptığı bir açıklamada, Solomon Adaları'nda Çin'e ait bir deniz üssü kurulması ihtimalini reddetmiş ve ülkesinin AUKUS Anlaşması'nı imzalarken Pasifik devletlerinden herhangi birine danışmadığını ifade etmiştir. Ayrıca Pasifik devletlerinin Avustralya'nın kararına saygı duyduklarını Avustralya'nın da aynı saygıyı göstermesi gerektiğini vurgulamıştır.[6] Öte yandan zirve sırasında Sogavare, Albanese'e sarılmak istemiş ve "Biz bir aileyiz, sorunlarımız var ama bu aileyi daha güçlü yapar." ifadesini kullanmıştır.[7] Bu durum, Solomon Adaları'nın Avustralya'ya karşı tutumunun yumuşadığını göstermektedir.

Anlaşılabileceği üzere Solomon Adaları, Avustralya'yla bir güvenlik anlaşmasına sahip olmasına rağmen Çin'le başka bir güvenlik anlaşması imzalayarak Kanberra'yı dengelemek; fakat Avustralya ile ABD'yi tam olarak karşısına almak istememiştir. Solomon Adaları'nın Çin'le diplomatik ilişki kurması da bu denge politikası bağlamında değerlendirilebilir.

Avustralya'yla Düzensiz İlişkiler

2022 yılının Ağustos ayında Solomon Adaları Parlamentosu'na 2023 yılında yapılması planlanan ulusal seçimlerin ertelenmesini öngören yasa tasarısı getirilmiştir. Bu yasa tasarısı, mu-

halefetin tepkisini çekerken; hükümet, erteleme gereksesi olarak 19 Kasım-2 Aralık 2023 tarihleri arasında ülkenin başkenti Honiara'da düzenlenmesi planlanan Pasifik Oyunları'nı göstermiş ve Solomon Adaları'nın her iki olayı da aynı anda finanse edebilecek gücünün olmadığını ifade etmiştir. [8]

Bunun üzerine Avustralya Hükümeti, Solomon Adaları'na seçimlerin zamanında yapılabilmesi için mali destek teklifinde bulunmuştur. Fakat Honiara Hükümeti, bu teklifi "iç meselelerine müdahale" olarak adlandırmış ve sert bir dille reddetmiştir.[9] Buna karşılık Avustralya Dışişleri Bakanı Penny Wong ise ülkesinin bu tür yardımları, Pasifik adalarına sürekli önerdiğini dile getirirken; Solomon Adaları'nın bir önceki ulusal seçimleri için de bu tür bir yardım teklifi yaptıklarını hatırlatmıştır.[10] Avustralya Hükümeti'nin seçimlerin ertelenmemesi için finansal destek önerisinde bulunması, muhalefetin hükümete "gücü bırakmak istemiyorlar" şeklinde sert eleştirilerde bulunduğu bir ortamda iktidarı oldukça rahatsız etmiştir. Ayrıca ülkenin içişlerine müdahale edilmesi ihtimali de endişelere yol açmıştır. Buna karşılık 6 Ekim 2022 tarihinde Sogavare, Avustralya'yı ziyaret etmiştir. Yapılan görüşmeler sonucunda öğrencilere burs verilmesi ve iklim değişikliği ve güvenlik konularında müşterek politikalar geliştirilmesi gibi birçok konuda mutabık kalındığı açıklanmıştır. [11] Buna ek olarak Sogavare, Kanberra Hükümeti'ne Solomon Adaları'nda Çin'in askeri varlığına izin vermeyeceği konusunda taahhütte bulunduğunu açıklamıştır.[12]

Sonuç olarak Avustralya-Çin ilişkileri, uzun süredir gergin bir seyre sahiptir. Bu ortamda Solomon Adaları, büyük güçler arasında taraf seçmek yerine; iki ülke arasında denge kurmak istemiş ve iki ülke de güvenlik konusunu merkeze alacak şekilde ilişkilerini geliştirmiştir. Nitekim hem Çin hem de Avustralya, Solomon Adaları'nın ana güvenlik ortağı olma yolunda çaba sarfetmiştir. Bu durum, bir yandan Solomon Adaları için sorun yaratsa da diğer taraftan da Honiara'nın hareket alanını genişletmiştir.

[1] Ben Westcott, "Second Pacific nation in a week ditchs Taiwan for Beijing", CNN, edition.cnn.com/2019/09/20/asia/taiwan-china-kiribati-intl-hnk/index.html, (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

[2] John Ruwitch, "Leaked Draft of an Agreement between China and the Solomon Islands Has U.S. Concerned", NPR, www.npr.org/2022/04/28/1095365212/leaked-draft-of-an-agreement-between-china-and-the-solomon-islands-has-u-s-conce, (Erişim Tarihi: 11.10.2022).

[3] "Wang Yi on China-Solomon Islands bilateral Security Cooperation", Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, www.fmprc.gov.cn/eng/zxxx_662805/202206/t20220603_10698478.html, (Erişim Tarihi: 11.10.2022).

ANKASAM ANALİZ

Enerji Krizi'nin Açık Balkan Girişimi'ne Muhtemel Etkileri

Yugoslavya'nın dağılması nedeniyle Balkanlar'da oluşan güç boşluğu, birçok etnik ve dini gerilime sebebiyet vermiş ve bu ortamda istikrarsız bir yapı ortaya çıkmıştır. Bu ortamda başta Rusya ve Avrupa Birliği (AB) ülkeleri olmak üzere pek çok bölgesel ve küresel aktör, bölgede etkili olma girişimlerinde bulunmuştur. Ukrayna Krizi'nin patlak vermesiyle birlikte, Batı Balkanlar Coğrafyası, küresel güçlerin rekabet ettikleri bir alan haline gelmiştir. Enerji Krizi'ni ve

beraberinde gelen ekonomik sorunları derinden hisseden bölge ülkelerini hareketli bir gündemin beklediği söylenebilir.

Bölgedeki ülkelerin AB süreçlerindeki belirsizlikler ve Rusya'ya olan enerji bağımlılıkları nedeniyle bölgesel ve küresel aktörlerin müdahalelerinde artış görülmesi beklenmektedir. Söz konusu müdahalelerin bölgedeki sorunları derinleştirmesi de mümkündür. Üstelik bu müda-

Dr. Çağdaş DUMAN

haleler, bölge ülkeleri üzerinde yıllarca hüküm süren Soğuk Savaş geleneğini yeniden gün yüzüne çıkarabilir. İşte bu noktada, bölge devletlerinin sosyal ve ekonomik entegrasyonunu önceleyen Açık Balkan Girişimi'nin nasıl etkileneceği merak konusudur.

Açık Balkan Girişimi

Batı Balkanlar'da bulunan ve AB üyelik süreçleri devam eden; Sırbistan, Kuzey Makedonya ve Arnavutluk liderleri 2019 yılının Ekim ayında Sırbistan'ın Novi Sad şehrinde yaptıkları toplantı neticesinde söz konusu girişimin temelini atmışlardır. Yapılan müzakereler sonucunda bölge ülkeleri, önemli bir ilerleme kaydetmiş ve 29 Temmuz 2021 tarihinde Kuzey Makedonya'nın başkenti Üsküp'te kamuoyuna açıklanan deklarasyonla, 1 Ocak 2023 tarihinden itibaren üye ülkeler arasında ortak bir gümrük sistemi oluşturmayı planladıklarını belirtmişlerdir. Bu planla liderler, bir bakıma söz konusu girişimin temel misyonunu şekillendirmişlerdir.[1]

Açık Balkan Girişimi, AB üyeliğini hedefleyen Batı Balkan ülkeleri arasında bürokratik işlemleri azaltarak iş gücü piyasasını hareketlendirmeyi hedeflemektedir. Söz konusu ekonomik entegrasyonun zaman içerisinde sosyolojik bir entegrasyona da öncülük etmesi ve taraf ülkeler arasında pasaportsuz dolaşımın hayata geçmesi amaçlanmaktadır. Salgın süreci ve hemen akabinde yaşanan Ukrayna Krizi'yle birlikte bölgesel işbirliklerine daha fazla ihtiyaç duyan bölge ülkelerinin Açık Balkan Girişimi'ne olan ilgileri artmaktadır.

Bu ilginin sonucunda 7-8 Haziran 2022 tarihlerinde Kuzey Makedonya'nın Ohri kentinde düzenlenen Açık Balkan Girişimi Zirvesi'ne Karadağ Başbakanı Dritan Abazovic ile Bosna Hersek Başbakanı Zoran Tegetlija, ilk kez gözlemci statüsünde katılmıştır. Bu katılım sonucunda bahsi geçen ülkelerin girişime dahil olması yönündeki beklentiler artmıştır. Zirvede, Ukrayna Krizi sebebiyle derinleşen gıda ve enerji krizine yönelik çalışma grupları oluşturularak çok sayıda işbirliği anlaşması imzalanmıştır.[2]

Enerji Krizi'nin Açık Balkan Üyesi Ülkelere Yansıması

Açık Balkan Girişimi üyesi ülkeler, doğalgaz başta olmak üzere enerji açısından Rusya'ya bağımlı devletlerdir. Bu ülkelerin başında ise girişimin başat aktörü olan Sırbistan gelmektedir. Sırbistan Enerji Bakanı Zorana Mihajlović, Reuters'e verdiği demeçte artan enerji ihtiyacını karşılamak için Ekim-Mart ayları arasında elektrik, doğalgaz ve akaryakıt ithalatına 3 milyar avro ayırdıklarını belirtmiştir. Bu rakam, ülkenin gayrisafi yurtiçi hasılasının (GSYH) yaklaşık %4,5'ine tekabül etmektedir.[3]

Sırbistan Cumhurbaşkanı Aleksandar Vucic ise Belgrad Yöneti-

mi'nin doğalgaz geçişi için ödeme yapmayı sürdürdüğünü belirterek Bulgaristan'a Türk Akımı'ndan, Rus doğalgazının akışını durdurulmaması yönünde çağrıda bulunmuştur. Hatırlanacağı üzere Sofya yönetimi, Ukrayna Krizi'nden sonra Moskova'yla olan sözleşmeleri yenilemeyeceğini beyan etmiştir.[4] Enerji konusunda Rusya'ya bağımlılığı her geçen gün artarak devam eden Sırbistan, birçok ülkenin Rusya'dan doğalgaz ithalatını durdurduğu bir dönemde 3 yıllık yeni gaz anlaşması imzalamıştır.[5]

Açık Balkan Girişimi'nin bir diğer önemli paydaşı olan Arnavutluk ise Sırbistan'ın aksine; Rusya'ya bağımlılığını azaltarak yenilenebilir enerjiye geçiş adımları atmakta ve Batı ittifakının ruhuna uygun bir yol izlemektedir. Bu çerçevede Arnavutluk Altyapı ve Enerji Bakanlığı, yeşil enerji üretimi için ithal edilen makine ve diğer ekipmanları katma değer vergisinden muaf tutma kararı almaya hazırladıklarını açıklamıştır.[6]

Bununla yetinmeyen Tiran, düşük gelirli aileler için enerji maliyetlerini düşürmek amacıyla güneş enerjisi sübvansiyonu planının ilk aşamasını başlatmıştır. Bu projeyle güneş panellerinin su ısıtılmasında kullanımının yaygınlaştırılması planlanmaktadır. Öte yandan, su ısıtmak için tüketilen enerji, hane halkının enerji kullanımının %20'sini oluşturmaktadır.[7] Bakanlık, ayrıca rüzgâr enerji santrali kurmak isteyen 17 şirketten altısının ikinci aşamaya geçtiğini de duyurmuştur.[8]

Arnavutluk'un enerji konusunda izlediği strateji, ülkeyi Batı'ya daha fazla yakınlaştırmıştır. Bu nedenle Arnavut Enerji Kuruluđu KESH'nin çağrısı üzerine, "Amerika Birleşik Devletleri (ABD)-İtalyan konsorsiyumu Excelerate Energy-Renco", ülkede 130 MW'a kadar kapasiteye sahip bir termik santral kiralayacağını duyurmuştur. Enerji konusunda acil durum ilan eden Arnavutluk'ta, elektrik santrallerinin işlevsel hale gelmesi için yapılan çalışmalar devam etmektedir.[9] Arnavutluk'un enerji konusunda takındığı tutum, Kosova ve Kuzey Makedonya için de örnek teşkil edecektir.

Açık Balkan Girişimi'nin üçüncü ayağında bulunan Kuzey Makedonya'nın pozisyonu ise diğer iki ülkeye nazaran daha kırılgandır. Doğalgaz konusunda Rusya'ya bağımlı olan Üsküp yönetimi, takındığı tutum itibarıyla Moskova'nın bölgede karşısına alacağı aktörlerin başında gelmektedir. Bunun farkında olan Kuzey Makedonya Hükümeti ise Yunanistan'la işbirliği arayışındadır. İki ülke liderlerinin Atina'da yaptıkları toplantıda enerji alanında işbirliğini devam ettirme ve ortak yatırımlar başlatma konusunda uzlaşma sağlanmıştır. Kuzey Makedonya Başbakanı Dimitar Kovačevski, Yunanistan'ın Evzoni bölgesinde bir doğalgaz ara bağlantısı inşası hakkında müzakereler yapıldığını belirterek Yunanistan menşeli Mytilineos'un başkent Üsküp'te 200 MW'lık bir doğalgaz tesisi kuracağını duyurmuştur. Böylece Yunanistan

Başbakanı Kriakos Miçotakis, ülkesinin geliştirdiği altyapıyı kullanarak Kuzey Makedonya'nın enerji arzına katkıda bulunabileceğinin mesajını vermiştir.[10]

Kuzey Makedonya'nın uyguladığı politikalara karşı, Rusya'nın hamlesi de gecikmemiştir. Zira Rusya destekli Kuzey Makedonya muhalefeti, şeffaflık endişelerini gerekçe göstererek Açık Balkan İnisiyatifi'yle ilgili bazı yasaların meclisten geçmesini engellemiştir. Muhalefet partisi, VMRO-DPMNE liderliğindeki Kuzey Makedonya Meclisi komitelerinde işgücü piyasasına ücretsiz erişim, veterinerlik ve güvenlik alanında işbirliği ile iletişim ve elektronik kimlik belirleme alanlarındaki anlaşmaları iptal edilmiştir.[11]

Kosova Meselesi

Sırbistan, Kuzey Makedonya ve Arnavutluk'tan oluşan ve Karadağ ve Bosna Hersek'in gözlemci statüsüyle son toplantısına katıldığı Açık Balkan İnisiyatifi ülkeleri, Kosova Sorunu'yla karşı karşıyadır. İnisiyatifin Kosova Sorunu'nu çözmeden ne kadar ilerleyebileceği ve entegrasyonun ne kadar sağlanabileceği merak edilmektedir. Sz konusu mesele, Açık Balkan İnisiyatifi'ne karşı hamle yapmak isteyen Rusya başta olmak üzere çeşitli için kullanışlı bir enstrümandır.

Kosova Başbakanı Albin Kurti, Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinden sonra ülkenin kuzeyindeki Sırp yoğunluklu bölgelerin daha saldırgan hale geldiğini belirterek Belgrad yönetimini suçlamıştır.[12] Sırbistan'la önümüzdeki süreçte sıcak çatışma yaşanma riski olduğunu vurgulayan Kurti, Belgrad yönetiminin Moskova'yla olan yakın ilişkisine dikkat çekmiştir.[13] Kurti'ye ek olarak Arnavutluk Başbakanı Edi Rama da Putin'in Balkanları istikarsızlaştırmak istediğini belirterek Kosova konusunda hamle yapabile ihtimaline işaret etmiştir.[14]

Enerji krizinden en çok etkilenen ülkelerden olan Kosova, bu çerçevede kripto para madenciliğini yasaklamıştır. Bu durumdan en fazla etkilenen kesim ise ülkenin kuzeyinde yaşayan Sırlardır. Bu yüzden de enerji krizinin derinleşmesi halinde Kosova, Rusya'nın müdahalesine daha açık hale gelecektir. Ayrıca 6 Ekim 2022 tarihinde Arnavutluk Limanı'nda Kosova gümrük noktası açılmıştır. [15] Bu hamlenin ortak bir gümrük birliği ve pazar oluşturmayı amaçlayan Açık Balkan İnisiyatifi'yle örtüşmediği açıktır. Dolayısıyla enerji krizinin derinleşmesi halinde Açık Balkan İnisiyatifi içerisindeki farklılıkların Kosova özelinde belirginleşme ihtimali söz vardır.

Kısaca özetlemek gerekirse, Yugoslavya'nın dağılmasının ardından kurulan devletler, Açık Balkan İnisiyatifi çerçevesinde bir araya gelmiştir. Söz konusu dağılmanın oldukça sancılı olması nedeniyle Açık Balkan İnisiyatifi'nin paydaşları, oldukça sorunlu bir tarihsel arka plana sahiplerdir. Bu sebeple entegrasyonun sağlanabilmesi ve paydaş ülkeler arasındaki sorunların çözülmesi için üçüncü

ülkelere ihtiyaç duyulmaktadır.

ABD'nin söz konusu girişimi açıktan desteklediği bilinmekte birlikte, enerji krizinin Sırbistan ve Rusya'yı yakınlaştırması ciddi bir ikilem yaratmaktadır. Dolayısıyla Sırbistan'ın enerji krizinde geliştireceği strateji, dış politikasında ABD ve Rusya arasında bir tercih yapması zorunluluğunu beraberinde getirebilir. Sırbistan'ın tercih yapması ise Açık Balkan İnisiyatifi içerisinde de birtakım sonuçlar doğuracaktır.

Benzer bir durum Sırbistan'ın AB'yle ilişkileri için de geçerlidir. Rusya'ya karşı ortak bir enerji politikası izlemek isteyen üye devletler, bu politikaya Batı Balkan ülkelerini de dahil etmek istemektedir. Fakat Belgrad'ın takınacağı tavır merakla beklenmektedir. Açık Balkan İnisiyatifi üyesi Sırbistan'ın doğalgaz depolayarak enerji krizinde Rusya'nın yanında durmasına karşı, inisiyatifin bir diğer önemli paydaşı Arnavutluk'un ABD'den yenilenebilir enerji konusunda ciddi hibeler alması, Açık Balkan İnisiyatifi'nin çıkış noktasına aykırı bir durum oluşturmaktadır. Neticede Açık Balkan İnisiyatifi'nin en önemli motivasyonu, ortak bir pazar ve gümrük birliği oluşturmaktır. Girişime üye ülkelerin ortak bir enerji politikası kurgulama-dan bu hedefi nasıl gerçekleştirecekleri ise merak konusudur.

[1] "As EU Membership Stalls, Balkan Countries Make Controversial Move to Create Their Own Mini-Schengen", Euro News, <https://www.euronews.com/my-europe/2021/08/31/as-eu-membership-stalls-balkan-countries-make-controversial-move-to-create-their-own-mini-> (Erişim Tarihi: 08.10.2022).

[2] "Ključne Poruke Sa Samita 'Otvoreni Balkan", Al Jazeera Balkans, <https://balkans.aljazeera.net/videos/2022/9/2/kljucne-poruke-sa-samita-otvoreni-balkan>, (Erişim Tarihi: 08.10.2022).

[3] "Serbia Readies 3 Bln Euros For Energy Imports In Winter", Reuters, <https://www.reuters.com/business/energy/serbia-readies-3-bln-euros-energy-imports-winter-2022-09-15/>, (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

[4] "Serbia Urges EU State not to Block Russian Gas Transit", Russia Today, <https://www.rt.com/news/552399-serbia-bulgaria-russian-gas/>, (Erişim Tarihi: 10.10.2022)

[5] "Serbia's President Says Agrees to New 3-Year Gas Deal with Russia", S&P Global, <https://www.spglobal.com/commodityinsights/en/market-insights/latest-news/natural-gas/052922-serbias-president-says-agrees-to-new-3-year-gas-deal-with-russia>, (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

[6] "Albania to Cancel VAT For Solar Wind Power Equipment", Balkan Green Energy News, <https://balkangreenenergynews.com/albania-to-cancel-vat-for-solar-wind-power-equipment/>, (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

ANKASAM ANALİZ

AB Yaptırımlarının Yeni Hedefi Sırbistan mı?

Ukrayna'nın Herson, Zaporijya, Donetsk ve Luhansk bölgelerinin Rusya tarafından uluslararası hukuka aykırı bir şekilde ilhak edilmesinin ardından Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkeler, petrol satışlarında tavan fiyat belirlenmesini içeren ve Moskova yönetimini hedef alan 8. yaptırım paketi konusunda anlaşma sağlamıştır.[1] Ancak söz konusu yaptırımlar, Rusya'ya yaptırım uygulamayan ülkelere de yansımaya başlamıştır. Savaş nedeniyle AB ile Rusya arasında sıkışan ve tercihe zorlanan Sırbistan ise bu süreçten en olumsuz etkilenen aktörlerin başında gelmektedir.

Rusya'ya yaptırım uygulamama konusunda ısrarcı olan; fakat AB üyeliği konusunda da istekli görünen Belgrad yönetimi, "denge" temelli dış politikası sebebiyle zorlu bir süreç yaşamaktadır. Bu nedenle AB, Sırbistan'ın tavrı karşısında daha sert bir tutum benimsemeye başlamıştır. Öyle ki; 6 Ekim 2022 tarihinde Çekya'nın başkenti Prag'da düzenlenen Avrupa Siyasi Topluluğu Zirvesi'nde Rusya'ya yönelik yeni yaptırım paketi görüşmelerinde, Hırvatistan Başbakanı Andrej Plenkovic'in girişimiyle, Rus petrolü sınırlandırılmasına ilişkin kısma Sırbistan da eklenmiştir. Böylece AB, Rusya'ya yönelik yaptırımlardan

Sibel MAZREK
ANKASAM Medya
Koordinatörü

Sırbistan'ı muaf tutmaktan vazgeçmiştir. Alınan karara göre, Sırbistan'ın 1 Kasım 2022 tarihinden itibaren Trans-Adriyatik Boru Hattı'ndan; yani Hırvatistan üzerinden Rus petrolü almasını yasaklanmıştır.[2] Lakin Sırbistan Cumhurbaşkanı Aleksandar Vucic, söz konusu kararın 1 Aralık 2022 tarihine ertelendiği duyurmuştur.[3] Daha önce Batı Balkan ülkelerinin Rus petrolü yasağından muaf tutulacağını açıklayan AB'nin böyle bir karar değişikliğine gitmesinde, Belgrad yönetiminin Moskova'yla olan ilişkileri belirleyici olmuştur.

Öte yandan Sırbistan'ın AB üzerinden Rus petrolü almasının yasaklanması, Belgrad ile Zagreb arasında gerginliğe yol açmıştır. Nitekim AB'nin son yaptırım paketinde, Rus petrolü sınırlandırılmasına Sırbistan'ı dahil etmesinin ardından Sırbistan Başbakanı Ana Brnabic, bu adımın kendilerine karşı açık bir "düşmanlık eylemi" olduğunu belirtmiştir.

Söz konusu kararı yaptırım olarak nitelendiren ve bunun ülke ekonomisi için ciddi sonuçlara yol açacağını öne süren Brnabic, kararın Hırvatistan'ın girişimiyle alınmasını değerlendirmiş ve "Bize karşı dostça olmayan bir tutum sergilendi. Sırbistan'a karşı ne olursa kullanmaya hazır olduklarını gösterdiler. Buna enerji krizi de dahil." demiştir.[4]

Vucic ise Hırvatistan'ın 1941 yılında izlediği politikalara geri döndüğünü ve Belgrad yönetiminin mevcut sorunları aşabileceğini söylemiştir. Ayrıca Sırbistan Cumhurbaşkanı, "İkili sorunlardan ötürü birbirimize çelme takmaya başlarsak; nasıl Avrupa'da ayakta kalacağız?" sorusunu sormuştur.[5]

Diğer taraftan Sırbistan'daki bazı medya kuruluşları, bu gelişmelere ilişkin "Hırvatistan, Sırbistan'a karşı savaş ilan etti." başlığını kullanmıştır. Buna karşılık söz konusu kararın Hırvatistan'ın değil; AB'nin politikası olduğunu savunan Hırvatistan Başbakanı Andrej Plenkovic ise Sırp liderinin açıklamasının hiçbir mantığı olmadığını söylemiştir. [6] Ayrıca Plenkovic, Prag'daki Avrupa Siyasi Topluluğu Toplantısı'na atıfta bulunmuş ve "Her ülke, e Rusya'ya yönelik yaptırım politikasına saygı göstermeli ve Ukrayna'yla dayanışma göstermelidir." açıklamasını yapmıştır.[7]

Bununla birlikte Zagreb'in aynı tutumu AB üyesi olup da yaptırımlara karşı çıkan bazı ülkeler için gösterdiği de söylenemez. Bu yüzden Hırvatistan'ın Sırbistan'a karşı böyle bir yaklaşım içerisinde olması düşündürücüdür. Nitekim Hırvatistan, 2022 yılının Temmuz ayında İkinci Dünya Savaşı'nda ülkedeki en büyük toplama kampı olan Jasenovac'ı ziyaret etmeyi planlayan Vucic'in ülkeye girişini yasaklamıştı.[8] Dolayısıyla Hırvatistan'ın son adımı, Zagreb ile Belgrad arasındaki diplomatik ilişkileri, bir çıkmaza sokabilir. Zaten iki

ülke arasında 1941 senesinden bu yana inişli çıkışlı ilişkiler vardır. Bu nedenle de ikili münasebetler pamuk ipliğine bağlıdır.

Macaristan'dan Sırbistan'ı Kurtaran Hamle

Zagreb'in girişimiyle Belgrad'ın Hırvatistan üzerinden yaptığı sevkıyatların AB yaptırımları kapsamına alınmasının ardından Macaristan, adeta Sırbistan'ın "imdadına yetişen" bir karar alarak Rus petrolünü ülkeye taşıyacak bir boru hattı projesi teklifinde bulunmuştur. Budapeşte yönetimi, yeni boru hattının Sırbistan'a ucuz Rus petrol tedariki sağlayacağını ve bu adım sayesinde Macaristan'ın bölgenin enerji altyapısını çeşitlendirme politikasının bir parçası olacağını ifade etmiştir.[9]

Bu kapsamda iki ülke, 10 Ekim 2022 tarihinde Rus petrolünün tedariki için yeni bir rota üzerinde anlaşmaya vardıklarını duyurmuştur. Konuya ilişkin açıklama yapan Macaristan Hükümet Sözcüsü Zoltan Kovacs, Budapeşte ve Belgrad'ın Sırbistan'a Druzhba enerji sistemi üzerinden ham petrol tedarik etmek için yeni bir boru hattı inşa edeceklerini belirtmiştir.[10]

Macaristan'ın bu tür sorunları fırsata çevirerek enerji konusunda bölgede bir rol üstlenmeye çalıştığı, ülke ekonomisini geliştirmeye dönük birtakım girişimlerde bulunduğu söylenebilir. Ancak Rusya'ya yönelik yaptırımlara ülke ekonomisinin kötü etkileneceği gerekçesiyle karşı çıkan Macaristan'ın bu adımının AB tarafından büyük bir tepkiyle karşılanacağı da su götürmez bir gerçektir.

Sonuç olarak Sırbistan'ın Rusya'ya yaptırım uygulamama konusundaki tutumunun AB'nin tepkisini çektiği görülmektedir. Dolayısıyla Rusya'ya yönelik 8. yaptırım paketi kapsamında ülkenin Hırvatistan üzerinden Rus petrolü tedarik etmesinin yasaklanması, AB'nin Belgrad'ı "cezalandırmaya" başladığını göstermektedir. Bu durum, Sırbistan'ın ekonomik olarak zorlu bir süreç yaşamasına neden olacaktır. Bu yüzden de Belgrad, Moskova'ya yönelik dış politikası nedeniyle bu sürecin olumsuz sonuçlarının önüne geçmek için çeşitli alternatife yönelmiştir. Ülkenin Macaristan'la Rus petrolünün tedariki konusunda yeni bir rota üzerinde anlaşmaya varması da bunun işaretlerini vermektedir.

[1] "AB'den Rusya'ya Yeni Yaptırım Paketi", Bloomberg HT, <https://www.bloomberght.com/ab-den-rusya-ya-yeni-yaptirim-paketi-2316563>, (Erişim Tarihi: 12 Ekim 2022)

[2] "AB'den Sırbistan'a Yaptırım Gibi Yasak", Balkan News, <https://www.balkannews.com.tr/sirbistan/abden-sirbistana-yaptirim-gibi-yasak-h4577.html>, (Erişim Tarihi: 12.10.2022).

ANKASAM ANALİZ

Atina-Tiran Hattında Karasuları Sınırı Anlaşmazlığı

Yunanistan ile Arnavutluk arasında geçmişten beri çözülemeyen bazı sorunlar vardır. Bunlardan biri de son günlerde gündeme gelen deniz yetki alanlarının paylaşımı konusundaki anlaşmazlıktır. Atina-Tiran hattında diplomatik gerilime sebebiyet veren söz konusu anlaşmazlık, 6 Ekim 2022 tarihinde Avrupa Siyasi Topluluğu

Zirvesi kapsamında Çekya'nın başkenti Prag'da bir araya gelen Yunanistan Başbakanı Kriakos Miçotakis ile Arnavutluk Başbakanı Edi Rama arasındaki görüşmede yeniden tartışılmıştır. Ancak anlaşmazlığın çözümü konusunda bir ilerleme sağlanamadığı görülmüştür. Nitekim Rama, Miçotakis'le yaptığı görüşme sonrasında

Sevinç İrem BALCI
ANKASAM Avrasya Araştırma Asistanı

bu konuda anlaşmaya varılamayacağını ve sorunun Uluslararası Adalet Divanı'na (UAD) taşınacağını belirtmiştir.[1]

Esasen bu sorun, Yunanistan'ın karasuları sınırlarını 12 deniz miline çıkarma hedefinden kaynaklanmaktadır. Ancak Tiran, bölgede bazı istisnai durumların olduğunu belirterek Atina'nın bu talebini reddetmektedir. Yunanistan ile Arnavutluk arasındaki mevcut deniz sınırları, Birinci Dünya Savaşı yıllarında yapılan anlaşmalarla sınırlandırılmıştır. Fakat Yunanistan'a ait olan Lazaretto, Ereikoussa ve Othonoi gibi adaların özel durumu, bazı anlaşmazlıkları beraberinde getirerek meselenin çözümsüz kalmasına neden olmuştur.

Taraflar arasında önce 1912-1913 yıllarında ve daha sonra 1926 senesinde deniz yetki alanlarıyla ilgili anlaşmalar imzalanmıştır. Ancak Yunanistan'ın 1995 ve Arnavutluk'un 2003 yılında Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne (BMDHS) imzacı olmasıyla, Atina yönetiminin talepleri ve tezleri farklılaşmıştır.[2] Çünkü BMDHS'nin ikinci bölümünün üçüncü maddesinde her devletin bu sözleşme uyarınca belirlenen esas hatlardan, karasularının genişliğini 12 deniz milini aşmayacak bir sınıra kadar belirleme hakkına sahip olduğu ifade edilmektedir.[3]

BMDHS, devletlere bu yetkiyi verse de 12 deniz mili sınırının uygulanması bir zorunluluk değildir. Bunun yanı sıra sözleşmede, bazı denizlerin özel statülerinin olabileceği, böylesi hallerde kıyıdaş devletlerin kendi aralarında yapacağı anlaşmalarla deniz yetki alanlarını sınırlandırabileceği belirtilmektedir. Dolayısıyla Tiran'ın Atina yönetiminin karasularının genişliğini 12 deniz miline çıkarma isteğine karşı çıkmasında hukuken bir beis yoktur.

Yunanistan'ın 12 deniz mili talebi hem İyon Denizi'nde hem Akdeniz'de hem de Ege Denizi'nde geçerlidir. Dolayısıyla Arnavutluk'la yaşanan anlaşmazlığı anlayabilmek için Arnavutluk'un gerekçeleri ve anti-tezleriyle birlikte konunun tarihsel geçmişini analiz etmek gerekmektedir.

Arnavutluk'ta komünist rejim zamanında Yunanistan'la deniz yetki alanları sınırlandırması anlaşması yapılmış; ancak bu rejim sona erdiğinde, iki ülke arasındaki sorun, tekrar gün yüzüne çıkmıştır. Nitekim 2009 yılında iki ülkenin başbakanları Kostas Karamanlis ile Sali Berisha arasında "Uluslararası Hukuka Uygun Olarak Karşı Tarafların Kita Sahaneliği ve Diğer Deniz Bölgelerinin Sınırlandırılması Anlaşması" imzalanmıştır.[4] Ancak daha sonra söz konusu anlaşma hem çeşitli tartışmalara neden olmuş hem de ülkeler arasındaki ikili ilişkileri olumsuz etkilemiştir.

2009 yılındaki anlaşmadan bir yıl sonra dönemin muhalefet lideri Rama, konuyu Arnavutluk Anayasa Mahkemesi'ne taşımıştır. Mahkeme de anlaşmayı, denizlerdeki tüm yetkiyi Yunanistan'a bırakmasından ve Arnavutluk anakarasına çok yakın, üzerinde ekonomik faaliyet bulunmayan ada, adacık ve kayalıkların statüsünün belirsizliğinden ötürü feshetmiştir.[5]

Arnavutluk'un 2009 yılında bu kararı imzalayıp bir yıl sonra iptal etmesi, yalnızca Berisha Hükümeti'nin ideolojik temellerine dayanmamaktadır. Yunanistan'la deniz sınırları müzakeresi sürdüğü sıralarda Tiran yönetimi, Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) üyesi olmak için son adımları tamamlamaktaydı ve AB üyeliği için de başvuru yapmayı hedefliyordu. Bu nedenle Atina'nın hem AB hem de NATO üyesi olması, Arnavutluk'un Yunanistan'la yaşayacağı herhangi bir problemin bu örgütlerle ilişkilerini olumsuz etkilemesi mümkündür. Dolayısıyla ülkeyi 2009 Anlaşması'nı imzalamaya iten en önemli faktör Tiran'ın NATO ve AB hedefi olmuştur.[6]

2013 yılında Arnavutluk Sosyalist Partisi Rama liderliğinde hükümete geldiğinde, Arnavutluk Anayasa Mahkemesi'nin kararına dayanarak Atina Hükümeti'yle sorunun çözümü için anlaşmaya varmak istediklerini ifade etmiştir. Bunun üzerine 2018 senesinde Rama ve dönemin Yunanistan Başbakanı Aleksis Çipras arasında müzakereler yapılmıştır.

Bu görüşmeler esnasında dönemin Arnavutluk Dışişleri Bakanı Ditmir Bushati, dönemin Yunanistan Dışişleri Bakanı Nikos Kotzias'la birkaç kez bir araya gelmiştir. Bushati, görüşmelerin ardından "uluslararası hukuka ve Anayasa Mahkemesi'nin kararına saygı göstererek, Arnavutluk'un 2009 yılındakinden çok daha lehte ve daha adil bir anlaşmaya varacağına tamamen inanıyoruz." [7] şeklinde bir açıklama yapmıştır. Ancak 30 Ocak 2018 tarihinde Kotzias'ın "Arnavutluk, Yunan sularının BMDHS'nin izin verdiği azami sınır olan kıydan 12 deniz mili

kadar genişlemesini kabul etti.”[8] ifadelerini içeren bir açıklama yapmıştır. Bu ise Arnavutluk’un tepkisini çekmiştir. Zira Bushati, Yunanistan’la anlaşıldığına dair iddiaları reddetmiştir.[9]

Kotzias’ın açıklamasından sonra müzakerelerden bir sonuç çıkmayacağı anlaşılmıştır. 2019 yılında Yunanistan’da Yeni Demokrasi Partisi’nin iktidara gelmesi ise Arnavut yetkililerin sorunun çözüme kavuşmayacağı yönündeki inancını pekiştirmiştir. Nitekim 2020 yılında Yunanistan Dışişleri Bakanı Nikos Dendias’ın Tiran’a yaptığı ziyaretin akabinde bu konunun UAD’a taşınacağı açıklanmıştır.[10]

Tüm bu anlaşmazlıklara rağmen Yunanistan hem Ege Denizi’nde hem İyon Denizi’nde hem de Akdeniz’de 12 deniz mili talebini sürdürmektedir. Atina yönetiminin bu ısrarı, 2021 yılında resmen uygulamaya konulmuş ve Miçotakis Hükümeti, İtalya ve Mısır’la yaptığı müzakerelerin ardından ülkesinin karasularını 12 deniz miline çıkaran bir yasa tasarısını meclise sunmuştur.[11]

Elbette bu durum, Arnavutluk’un tepkisini çekmiştir. Söz konusu gelişme, Tiran’a konunun UAD’a taşınmaktan başka yolun kalmadığını göstermiştir. Fakat Atina’nın meselenin uluslararası mahkemeye taşınmasından çekince duymadığı da görülmektedir. Zira 2022 yılının Mayıs ayında bir araya gelen Yunanistan ve Arnavutluk Dışişleri Bakanları, deniz sınırı anlaşmazlıklarının UAD nezdinde çözümünü hızlandırma konusunda uzlaşmıştır.

Neticede Atina, BMDHS’ye dayanarak Ege Denizi, İyon Denizi ve Akdeniz’de karasularını 12 deniz miline çıkarmaya çalışmakta; ancak Yunanistan’ın bu tutumu, komşu ülkeleri rahatsız etmektedir. Nitekim BMDHS’ye göre, böyle bir karar, ancak diğer kıyıdaş ülkelerin hakkını çiğnememek koşuluyla alınabilir. Bu yüzden de Arnavutluk, NATO’ya üyelik sürecinin ele alındığı 2009 yılında, Yunanistan’ın talebini kabul etme zorunluluğu hissetse de söz konusu anlaşmayı feshetmiştir. Dolayısıyla devam eden ihtilafın çözümü için zaman zaman bir araya gelen yetkililer, görüşmelerin sonuçlarına baktıklarında, bir uzlaşma sağlanamayacağını anlamıştır. Nitekim Arnavutluk’un talebi üzerine, konunun UAD’a taşınması kararlaştırılmıştır. Son olarak da iki ülkenin liderleri, 6-7 Ekim 2022 tarihlerinde Prag’da düzenlenen Avrupa Siyasi Topluluğu Zirvesi’nde bu kararı teyit etmiştir. Ancak konu, her ne kadar UAD’a taşınacak olsa da Yunanistan’daki mevcut hükümetin söylemlerine bakıldığında, Atina’nın 12 mil politikasından vazgeçmeyeceği öngörülebilir. Zira Yunanistan, bu politikadan vazgeçerse sadece bir sınırdan değil; bütün deniz sularında uygulamak durumunda kalacaktır. Arnavutluk’un ise Yunanistan kadar net bir politika izlemeyeceği tahmin edilmektedir. Çünkü Arnavutluk, 2009 yılında NATO üyeliği için görüşmelerde bulunuyorken; mevcut durumda da AB üyeliği için müzakereleri sürdürmektedir ve belli bir yol kat etmiştir. Yunanistan’ın da AB üyesi olması, Arnavutluk’un ikili ilişkilerde yaşanan bazı sorunlarda geri adım atmasına sebep olabilir. Dolayısıyla Tiran yönetimi, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunda çok fazla direten bir pozisyon benimsemeyebilir. Aksi takdirde, Arnavutluk’un AB üyeliği Yunanistan’ın vetosuna takılabilir.

[1] “Arnavutluk ve Yunanistan Anlaşmadı”, Balkannews, <https://www.balkannews.com.tr/balkanlar/arnavutluk-ve-yunanistan-anlasmadi-h4585.html>, (Erişim Tarihi: 11.10.2022).

[2] Fatjon Cuka, “Albania, Greece Taking Issue of Maritime Jurisdiction Zones to the Hague”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/en/analysis/analysis-albania-greece-taking-issue-of-maritime-jurisdiction-zones-to-the-hague/2142647>, (Erişim Tarihi: 11.10.2022).

[3] “Part II, Territorial Sea and Contiguous Zone”, UN, https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/part2.htm, (Erişim Tarihi: 11.10.2022).

[4] Akri Cipa, “Albania, Greece Must Reflect on Past Mistakes to Settle Maritime Borders Issue”, Balkan Insight, <https://balkaninsight.com/2020/10/06/albania-greece-must-reflect-on-past-mistakes-to-settle-maritime-borders-issue/>, (Erişim Tarihi: 11.10.2022).

[5] Alice Taylor, “Greece, Albania Fail to Agree on Maritime Border Issue in Prague”, Euractiv, https://www.euractiv.com/section/all/short_news/greece-albania-fail-to-agree-on-maritime-border-issue-in-prague/, (Erişim Tarihi: 12.10.2022).

[6] Aynı yer.

[7] Aynı yer.

[8] “Qeveria greke njofton se marrëveshja me Shqipërinë është arritur”, Exit News, <https://exit.al/kotzias-marreveshja-eshte-arritur-gre-qia-do-te-marre-12-milje-det-nga-shqiperia/>, (Erişim Tarihi: 12.10.2022).

[9] Ivi Bejtja, “Comment: Albania Risks Losing Territorial Waters to Greece at the ICJ”, exit news, <https://exit.al/en/2021/04/07/comment-albania-risks-losing-territorial-waters-to-greece-at-the-icj/>, (Erişim Tarihi: 12.10.2022).

[10] “Albania and Greece Take Maritime Dispute to International Court in The Hague”, Euronews, <https://www.euronews.com/2020/10/20/albania-and-greece-take-maritime-dispute-to-international-court-in-the-hague>, (Erişim Tarihi: 12.10.2022).

ANKASAM ANALİZ

Balkan Ülkelerinde Artış Gösteren Siber Saldırıların Siyasi Bakış

Rusya’nın 24 Şubat 2022 tarihinde Ukrayna’yı işgal etmesinin ardından Avrupa Birliği (AB), Moskova’ya olan doğalgaz bağımlılığının kendi “yumuşak karnını” oluşturduğu gerçeğiyle yüzleşmiştir. Moskova ise AB’nin doğalgaz konusundaki bağımlılığının farkında olduğu için bunu bir “şantaj malzemesi” olarak kullanmaya başlamıştır. Bu doğrultuda Balkanlar ve AB üyesi ülkeler, enerji güvenliklerini sağlayabilmek adına alternatif arayışlara yönelmişlerdir. Bu kapsam-

da sivilaştırılmış doğalgaz (LNG) seçeneği gündeme gelmiştir.

Bilindiği gibi, boru hattıyla taşınması mümkün olmayan durumlarda doğalgaz, gemilerle taşınmaktadır. Doğalgazın sivilaştırılmış hâli olan LNG; berrak, renksiz, kokusuz ve temiz yanan bir yakittir. -162°C’ye kadar soğutulmuş sıvı duruma geçen LNG, bu süreç sonunda 600 kat küçülmektedir. Böylece depolanması ve taşı-

Hasret Ozan SEVİM

ması daha kolay ve güvenli hâle gelmektedir.[1] Varış noktasına ulaştıktan sonra LNG, ilgili tesislerde işlenerek yeniden doğalgaz haline dönüştürülmektedir. Daha sonra da borular vasıtasıyla endüstriyel alanlara ulaşımı gerçekleşmektedir.[2] Dolayısıyla LNG daha çok boru hattının ulaşamadığı durumlarda ön plana çıkmaktadır.

Rusya, Ukrayna'daki savaştan önce ucuz doğalgaz boru hatlarıyla, Avrupa'yı kendisine bağımlı hâle getirmeye çalışan bir politika izlemiştir. Öyle ki; LNG'nin maliyetinin yüksek olduğu dikkate alındığında bu durum, Rusya-Ukrayna Savaşı başlayana kadar Avrupa ülkeleri için önce-likli bir seçenek değildi. Lakin mevcut süreçte LNG'nin daha çok refah seviyesi yüksek Batı Avrupa ülkeleri tarafından tercih edileceğini söylemek mümkündür. Bu noktada Avrupa'daki ülkelerin ekonomik gelişmişlikleri, LNG'ye yönelmelerinde belirleyici bir rol oynayabilir.

Ayrıca AB ve Balkan ülkelerinin liman kentlerine sahip olup olmamaları da LGN seçeneğine yönelmelerinde mühim bir unsur olarak görülmektedir. Bir diğer ifadeyle, ülkelerin LNG temin etmeleri için denize kıyıları olması ve limanlarında LNG terminali inşa etmeleri gerekmektedir.

Hali hazırda Balkanlar'da yalnızca iki tane LNG terminali bulunmaktadır. Bunlardan biri Yunanistan'da; diğeri ise Hırvatistan'da bulunmak-tadır. Öte yandan Atina, üç LNG terminali daha inşa etmeyi planlarken; Zagreb de ülkedeki LNG terminallerinin sayısını arttırmayı hedefle-mektedir. Balkanlar'da Arnavutluk da bir LNG terminali inşa etmeyi düşünmektedir.[3] Bu bağlamda Yunanistan'ın bölgede LNG konusun-da öne çıkan ülkelerden olacağı söylenebilir. Zaten Atina, 2022 yılının Mayıs ayında Dedeağaç'ta LNG terminali inşasına başlamıştır. Bu terminalin, 2023 yılının Kasım ayında faaliyete geçmesi beklenmektedir.[4] Dolayısıyla LNG terminalinin inşa edilmesi için belirli bir süreye ihtiyaç vardır. Bundan dolayı kış mevsiminin hissedilmeye başladığı günümüzde, LNG'nin daha çok uzun vadeye yayılacak bir seçenek olduğunu vurgulamakta fayda vardır.

AB ülkeleri içinde ise İspanya, altı terminalle en çok LNG terminaline sahip olan ülke konumundadır. İspanya'yı dört terminalle Fransa takip etmektedir. Ayrıca Paris yönetimi, bir terminal daha inşa etmeyi planlamaktadır. Diğer Avrupa ülkelerine bakıldığında, İtalya'da üç LNG terminali varken; bu sayının yediye çıkarılması amaçlanmaktadır. İngiltere'de ise üç LNG terminali bulunmakta, bir terminal de yapılmak-tadır. Belçika'da ise bir LNG terminal vardır ve iki tane de inşa edilmektedir. Hollanda da bir LNG terminali vardır; bir terminal de yapım aşamasındadır. Ülkede iki tane daha terminalin inşa edilmesi planlanmaktadır. Öte yandan Portekiz, Litvanya, Malta ve Polonya'da da birer tane LNG terminali bulunmaktadır. Ayrıca Varşova yönetimi, bu sayıyı ikiye çıkarmayı düşünmektedir. Bununla birlikte Avrupa'da LNG terminali olmayan; ancak inşa etmeyi planlayan ülkeler arasında İrlanda, Almanya, Finlandiya ve Estonya bulunmaktadır.[5]

AB'nin ekonomik ve siyasi anlamda en güçlü üyesi olan Almanya'da LNG terminalinin bulunmaması dikkat çekmektedir. Zira Almanya, Gerhard Schröder döneminde başlayan ve Angela Merkel'le devam eden süreçte Kuzey Akım 1 ve Kuzey Akım 2 Doğalgaz Boru Hatları aracılığıyla Rusya'dan ucuz doğalgaz tedarik etmeye yönelmiştir. Dolayısıyla Almanya gibi ekonomik açıdan zengin bir ülkenin LNG'ye yönelmemesi jeopolitik bir tercihtir. Ancak Rusya'nın Ukrayna'yı işgaliyle zor durumda kalan Berlin yönetimi, beş tane LNG terminali inşa et-meye karar vermiştir. Bu beş terminalden elde edilecek doğalgaz, Kuzey Akım 1 Doğalgaz Boru Hattı'ndan gelecek doğalgazın; ancak %20 'sini oluşturacaktır.[6] Bu örnekten de görüleceği üzere, LNG'nin Rus doğalgazının yerini alması oldukça zordur. Lakin LNG'nin Almanya'nın ve diğer bazı Avrupa ülkelerinin enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi bakımından önemli olacağı söylenebilir.

ABD ise dünyanın en büyük LNG tedarikçilerindendir. Moskova'nın Avrupalı aktörlerle ilişkilerinin bozulmasından faydalanmak isteyen Washington yönetimi, Avrupa ülkelerini LNG seçeneğine yönelmeye teşvik etmektedir. Zira ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken, 30 Eylül 2022 tarihinde yaptığı açıklamada, Kuzey Akım 2 Doğalgaz Boru Hattı'nda gerçekleşen gaz sızıntısına atıfta bulunarak, bu olayın Rus enerjisine olan bağımlılığı kesin olarak ortadan kaldırmak için muazzam bir avantaj olabileceğine dikkat çekmiştir.[7]

Anlaşılabacağı gibi ABD, Rusya-Ukrayna Savaşı'nı Avrupa pazarına açılmak ve dolayısıyla LNG ihraç etmek için bir fırsat olarak görmektedir. Ayrıca Ukrayna'daki savaşla birlikte, doğalgaz tedariki konusunda Almanya ile ABD arasındaki anlaşmazlığın daha çok gün yüzüne çıktığı

söylenebilir. Örneğin Almanya Ekonomi Bakanı Robert Habeck, 5 Ekim 2022 tarihinde ABD'nin ve diğer dost doğalgaz tedarikçisi ülkelerin Ukrayna Savaşı'ndan kâr elde ettiklerini öne sürerek, arza astronomik fiyatlar uygulandığını öne sürmüştür.[8]

Kısaca özetlemek gerekirse, Rusya- Ukrayna Savaşı'yla başlayan süreç ele alındığında, bazı Avrupa ülkelerinin LNG'ye yönelmelerinin bir tercihten ziyade; zorunluluk olduğu görülmektedir. Bunun en belirgin örneğinin de Almanya olduğu söylenebilir. Sıvılaştırma ve ulaştır-ma maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle boru hatlarına göre daha pahalı bir alternatif olan LNG'nin Balkan ülkelerinden ziyade; Batı Avrupa devletleri için daha geçerli bir seçenek olacağı öne sürülebilir. Sonuç olarak LNG'nin Avrupa'nın enerji kırılganlığı yaşadığı bir süreçte, birçok ülke için uzun vadede enerji güvenliğinin çeşitlendirilmesi konusunda önemli bir alternatif olacağı; fakat mevcut krizin aşılmasında yetersiz kalacağı söylenebilir.

[1] "LNG Process", Saint John LNG, <https://www.saintjohnlng.com/lng-process#:~:text=After%20the%20unloading%20arms%20are,takes%20approximately%2024%2D36%20hours>, (Erişim Tarihi:05.10.2022).

[2] "Sıvılaştırılmış Doğalgaz (LNG)", Shell, <https://www.shell.com.tr/kurumsal-musteriler/shell-lng/liquefied-natural-gas-lng.html>, (Erişim Tarihi:05.10.2022).

[3] "Number of Operational and Planned Liquefied Natural Gas (LNG) Import Terminals in Europe as of April 2022, by country", Statista, <https://www.statista.com/statistics/326008/lng-import-terminals-by-country-europe/>, (Erişim Tarihi: 08.10.2022).

[4] Harry Aposporis, "Launch of Works on Alexandroupolis LNG Terminal in Greece", Balkan Green Energy News, <https://balkangreenergynews.com/launch-of-works-on-alexandroupolis-lng-terminal-in-greece-heralds-reduced-dependence-on-russian-gas-for-the-balkans/>, (Erişim Tarihi: 05.10.2022).

[5] "Number of Operational and Planned Liquefied Natural Gas (LNG) Import Terminals in Europe as of April 2022, by country", Statista, <https://www.statista.com/statistics/326008/lng-import-terminals-by-country-europe/>, (Erişim Tarihi: 08.10.2022).

[6] "Germany Builds New Gas Terminals to Succeed Russian Pipelines", France 24, <https://www.france24.com/en/live-news/20221002-germany-builds-new-gas-terminals-to-succeed-russian-pipelines>, (Erişim Tarihi: 08.10.2022).

[7] "Secretary Antony J. Blinken And Canadian Foreign Minister Mélanie Joly At a Joint Press Availability", U.S. Department of State, <https://www.state.gov/secretary-antony-j-blinken-and-canadian-foreign-minister-melanie-joly-at-a-joint-press-availability/>, (Erişim Tarihi: 08.10.2022).

[8] "German Minister Criticizes U.S. Over 'Astronomical' Natural Gas Prices", CNBC, <https://www.cnbc.com/2022/10/05/german-minister-criticizes-us-over-astronomical-natural-gas-prices.html>, (Erişim Tarihi: 08.10.2022).

ANKASAM ANALİZ

Rusya ve Körfez Ülkelerinin Enerji Dansı: ABD'nin Tepkileri

Rusya-Ukrayna Savaşı nedeniyle Batılı devletlerin uyguladığı yaptırımlar, Moskova'yı uluslararası sistemden izole olma riskiyle karşı karşıya bırakmıştır. Ancak bazı bölgesel güçlerin ve aktörlerin etkisiyle Moskova, yaptırımlara rağmen rahat hareket edebileceği bir manevra alanı kazanmıştır. Kremlin yönetimine bu imkânı tanıyan devletlere bakıldığında Çin, Hindistan, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ön plana çıkmaktadır.

Çin ve Hindistan'ın enerji ihtiyacı ve Suudi Arabistan ve BAE'nin enerji politikaları; Rusya'nın ambargolar karşısında enerji piyasasındaki aktif

rolünü sürdürmesini sağlamaktadır. Söz konusu aktörlerden özellikle de Suudi Arabistan ve BAE, Rusya'yı köşeye sıkıştırmak isteyen Batı Dünyası'nın politikalarındaki "zayıf noktalar" olarak değerlendirilmektedir. Zira bu ülkelerin daha fazla petrol üretmesi, halihazırda rekor seviyelere ulaşan enerji fiyatların düşmesine yol açacaktı. Böylelikle düşen enerji fiyatlarının Rus ekonomisinin çöküşünün hızlandıracağı düşünülmektedir. Fakat Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) ve OPEC'in dışında bazı üretici ülkelerinin de dahil olduğu OPEC+ grubu, 5 Ekim 2022 tarihinde günlük petrol üretimini 2 milyon varil azaltma kararı almıştır.[1]

Emrah KAYA
ANKASAM Orta
Asya Uzmanı

OPEC ve OPEC+ grubunun aldığı karar, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından tepkiyle karşılanmıştır. ABD'li yetkililer, karardan önce Körfez ülkeleriyle çeşitli temaslar kurmuş ve üretimin artırılmasını talep etmiştir. Bu kapsamda ABD'nin amacının artan petrol üretimiyle ülkesindeki ekonomik sorunları hafifletme ve Rusya'yı köşeye sıkıştırma olduğu bilinmekteydi. Ancak ABD'ye rağmen Suudi Arabistan, OPEC+ işbirliği anlaşmasını 2023 yılının sonuna kadar uzatmış ve arz kısıtlamalarının bu döneme kadar devam edeceğini açıklamıştır.[2]

Alınan kararın, düşük ve orta gelirli ülkelerin yanı sıra Batılı devletlerin ekonomisine zarar vereceği aşikardır. Mevcut durumda Rusya, yaptırımlar nedeniyle belirlenen miktarın altında üretim yapmaktadır. Bu nedenle 2 milyonluk varil kesintisinin Körfez ülkelerinin üretiminden yapılacağı düşünülmektedir. Suudi Arabistan, bu karara ilişkin açıklamasında, ülkenin çıkarlarının korunduğunu ve kararın siyasi bir yönünün bulunmadığını belirtmiştir. [3]

Söz konusu gelişmelerin ardından ABD Temsilciler Meclisi'ndeki Demokrat Partili bazı isimler, Suudi Arabistan ve BAE'de bulunan askerlerin geri çekilmesi için bir plan tasarısı sunmuştur. Tasarının yasalaşması durumunda, doksan gün içinde 2.700'ü Suudi Arabistan'da ve 2.000'i BAE'de bulunan Amerikan askerlerinin ve Patriot gibi hava savunma sistemlerinin geri çekilmesi gerekmektedir.

Tasarıyı sunan isimler, Suudi Arabistan ve BAE'nin güvenliğinin ABD tarafından sağlandığını ve bu nedenle söz konusu ülkelerin kendi aleyhlerinde çalışmasının kabul edilemeyeceğini belirtmiştir. Washington, bu süreçte OPEC petrolüne alternatifler aramaya; stratejik petrol rezervlerinden piyasaya arz sürmeyi ve petrol üretimini arttırmayı tekrar tartışmaya başlamıştır. Ayrıca Beyaz Saray, bu kararın ardından Körfez ülkelerine yönelik söylemlerini de sertleştirmeye başlamıştır. ABD'li yetkililerin açıklamalarında, "güvenilmez devlet" ve "diktatör" kavramları dikkat çekmektedir.[4]

10 Ekim 2022 tarihinde ABD Senato Dış İlişkiler Komitesi Başkanı Bob Menendez, OPEC'in üretim kısıtlama kararı üzerine yazılı bir açıklama yapmıştır. ABD'nin Suudi Arabistan'a yönelik eleştirilerini bir adım daha öteye taşıyan Menendez, Riyad'ın ABD ile Rusya arasında tercih yaptığını ve silah satışı ve güvenlik de dahil olmak üzere Suudi Arabistan'la olan bütün ilişkilerin dondurulması gerektiğini savunmuştur. Menendez, Suudi Arabistan'ın Ukrayna'daki savaş karşısındaki pozisyonunu tekrar gözden geçirmede geçireceği süre, ilişkilere yeşil ışık yakılmaması gerektiğini de vurgulamıştır.[5]

Riyad-Washington hattındaki ilişkilerin son dönemlerde gergin seyrettiği bilinmektedir. Nitekim ABD Başkanı Joe Biden'ın Suudi Arabistan ziyaretinde soğuk rüzgarların estiği görülmüştür. Bununla birlikte petrol üretiminin azaltılması kararı, iki ülke arasındaki ilişkilerin daha da bozulmasına yol açmakla kalmamış; Rusya'nın elini güçlendirmiştir.

Bilindiği üzere Batılı devletler, Rus petrolüne tavan fiyat uygulamasını tartışırken; Moskova'nın gelirlerini sınırlamayı ve Ukrayna'daki savaşı yürütecek maddi kaynaklardan yoksun kalmasını hedeflemektedir. Ancak OPEC ve OPEC+ bünyesinde alınan üretimin azaltılması kararı, dünyada petrol fiyatlarının artmasına neden olmuştur. Bu durum, Rusya'nın enerji kaynaklarının en azından bir süre daha tercih edilmesine yol açacaktır. Üstelik Batı'nın daha pahalı bir şekilde enerji ithal etmesini de beraberinde getirecektir.

Kısaca özetlemek gerekirse, Rusya ile Körfez ülkeleri arasındaki ilişkilerin derinleştiği görülmektedir. Nitekim Suudi Arabistan Velihaht Prensi Muhammed bin Selman ile Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in birçok ortak yönünün bulunduğu dair haberler yayınlanmaktadır.[6] Ayrıca Moskova-Riyad hattında enerji konusundaki ilişkiler de hız kazanmıştır. Örneğin iki devlet, enerji fiyatları konusunda ortak bir tutum benimserken; Suudi Arabistan, Rusya üzerinden Arktik Bölgesi'nde aktif bir aktöre dönüşmektedir. Bu kapsamda 2018 yılının Ocak ayında Suudi Aramco ile Novatek arasında bir mutabakat zaptı imzalanmış; Riyad, doğalgaz üretimi ve sıvılaştırılmış doğalgaz (LNG) alanında Kuzey Kutbu'nda önemli bir rol üstlenmeye başlamıştır.[7]

Tüm bu gelişmelerin ABD'de rahatsızlık yarattığı aşikardır. Çünkü Washington yönetimi, iki ülke arasında kurulan ilişkilerin sadece Rusya'ya nefes aldırıldığını düşünmemekle kalmamakta; aynı zamanda Körfez ülkeleriyle ilişkilerini güçlendiren Moskova'nın enerjiyi dünya siyasetini etkileme potansiyeline eriştiğine inanmaktadır. Dahası artan enerji fiyatlarının ABD ekonomisini olumsuz etkilediği de düşünüldüğünde, bir sonraki başkanlık seçimlerinde Biden'ın eli zayıflatacak bir durum oluşmaktadır. Sonuç olarak uzun yıllar boyunca Körfez ülkeleriyle iyi ilişkiler kuran Washington, bir bölgeyi daha kaybetmektedir.

[1] Salma El Wardany-Grant Smith-Fiona MacDonald- Golnar Motevalli, "OPEC+ Rebuked by US After Cutting Output to Keep Prices High", Bloomberg, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-10-05/opec-panel-recommends-2-million-barrel-cut-to-output-limits>, (Erişim Tarihi: 13.10.2022).

[2] Aynı yer.

ANKASAM ANALİZ

Kerç Köprüsü Patlaması ve Ukrayna'ya Yönelik Kapsamlı Saldırıları: Rusya-Ukrayna Savaşı'nda Nasıl Bir Gelecek?

8 Ekim 2022 tarihinde Rusya'nın Kırım'la bağlantısını sağlayan ve Ukrayna'nın güneyindeki Rus unsurlarına karadan ulaştırılan lojistik desteğin temel rotası olan Kerç Köprüsü'nde büyük bir patlama gerçekleşmiş ve bu olayın ardından köprü kullanılamaz hale gelmiştir.[1] Bu gelişme, Ukrayna açısından büyük bir motivasyon kaynağı olmuştur. Nitekim Ukrayna Ulusal Güvenlik Servisi tarafından düzenlendiği düşünülen saldırının ardından

Ukrayna Cumhurbaşkanı Vladimir Zelenski'nin Danışmanı Mykhaylo Podolyak, Rusya'nın ele geçirdiği tüm toprakların geri alınacağını dile getirmiştir.[2]

Kerç Köprüsü, Azak Denizi ile Karadeniz arasındaki temel bağlantı noktasıdır. Rusya'nın 2014 senesinde Kırım'ı uluslararası hukuka aykırı bir şekilde ilhak etmesinin ardından Moskova yönetimi tarafından Kırım ile Rus ankarasını birleştirmek

Dr. Doğan Başaran
ANKASAM
Uluslararası
İlişkiler Uzmanı

maksadıyla inşa edilen 19 km uzunluğundaki köprü, 2018 yılında Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin tarafından açılmıştır. Moskova yönetiminin Kırım'a atfettiği önem bakımından sembolik bir anlama sahip olan köprüye düzenlenen saldırı ise Rus Ordusu'nun yaşadığı güvenlik zafiyetini gün yüzüne çıkarmıştır.

Hiç şüphe yok ki; mevzubahis gelişme, Rusya'nın sert tepkisini çekmiş ve 10 Ekim 2022 tarihinden itibaren Rus Ordusu, Kiev de dahil olmak üzere Ukrayna'nın çeşitli bölgelerini bombalamaya başlamıştır.[3] Bu da savaşın kapsamlı işgal senaryosuna evrilebileceğine işaret etmektedir. Bir diğer ifadeyle Rusya, 2022 yılının Şubat ayını andıran eylemlerde bulunarak yeniden savaşı tüm Ukrayna topraklarına yayma girişiminde bulunmuştur.

Bu gelişmeler, Rusya'nın kısmi seferberlik kararı ve Donetsk, Luhansk, Herson ve Zaporijya'yı uluslararası hukuka aykırı bir biçimde ilhak etmesi gibi hamleleriyle birlikte ele alındığında, Moskova'nın savaşı tırmandırma eğiliminde olduğu öne sürülebilir. Lakin bu eğilimin Kerç Köprüsü'ne düzenlenen saldırı vesilesiyle Ukrayna tarafında da olduğu görülmektedir.

Aslında Kiev yönetiminin söz konusu hamlesi, Ukrayna'nın Kırım da dahil olmak üzere tüm Rus işgalindeki toprakları kurtarmak istediğini göstermesi bakımından son derece önemlidir. Zira Rusya'nın Ukrayna'daki gücünü sembolize eden köprü ağır hasar almış, Rusya imaj kaybına uğramış, Moskova yönetiminin kullandığı ikmal hattı zarara uğramış ve Rusya'nın Kırım noktasındaki güvenlik zafiyeti bir kez daha görülmüştür.

Daha da önemlisi Moskova'nın nükleer silah kullanma tehdidinin herhangi bir caydırıcılığının bulunmadığı da anlaşılmıştır. Çünkü Kiev yönetimi, toprak bütünlüğünü sağlama konusunda son derece kararlı bir duruş sergilemektedir. Nitekim Kerç Köprüsü üzerinden de bu konuda taviz vermeyeceğini tüm dünyaya duyurmuştur. Dolayısıyla Moskova'nın ilhak ettiği yerleri Rus toprağı olarak kabul eden ve bu bağlamda nükleer doktrinine atıfta bulunan tehditleri,[4] Kiev'e geri adım attırmaya yetmemiştir.

Bununla birlikte Rusya, Ukrayna'da her ne kadar gücü yetmese de zafer dışında bir seçenek düşünmemektedir. Zaten Putin'in nükleer silah kullanımına ilişkin tehditleri de enerji kartına başvurması da bundan kaynaklanmaktadır. Bu anlamda Kremlin, Moskova'nın yenildiği bir savaşı tüm dünyanın kaybedeceği bir sürece sürükleyeceği mesajını vermektedir. Dolayısıyla Moskova yönetimi, Ukrayna'da zafer olarak nitelendireceği bir netice elde etmeden çekilmeyi düşünmemektedir. Kısmi seferberlik kararı ve referandumlar da bununla ilişkilidir. Bu yüzden de Kiev yöne-

timi, Kerç Köprüsü'ne yapılan saldırının yanıtı kalmayacağını bilmekteydi. Nitekim Moskova yönetimi de söz konusu saldırıya Ukrayna'nın başta Kiev olmak üzere pek çok şehrine bombalı saldırılar düzenleyerek cevap vermiştir.

Bu noktada savaşın seyrine ilişkin öngörülerde bulunmak gerekmektedir. Halihazırda Rusya, Ukrayna'nın doğu ve güney bölgelerinde ciddi bir direniş gösterdiğinin farkındadır. Bunun için de kuzeyden; Belarus üzerinden bir çıkarma yaparak Ukrayna Ordusu'nun odağını dağıtmak isteyebilir. Yani Kremlin, Minsk yönetimine baskı yaparak Belarus'u da bir cephe ülkesine dönüştürmek suretiyle Ukrayna'da kapsamlı işgal için uygun bir zemin yaratmaya çabalayabilir.[5] Ancak Belarus'un bu konuya ne kadar sıcak bakacağı tartışmalıdır.

Diğer taraftan Rusya'nın savaşı kazanabilmesi için Batı'nın Ukrayna'ya verdiği desteğin kesilmesi gerektiğine inandığı söylenebilir. Zira Batı'nın destekleri sayesinde Ukrayna Ordusu, beklenenden ciddi bir direniş ortaya koymuş ve geline nokta bir çok bölgede taarruza geçmiştir. Bu kapsamda Putin'in nükleer silah tehdidine ve enerji şantajına yoğunlaşması şaşırtıcı olmayacaktır. Fakat Batı'nın ve özellikle de Amerika Birleşik Devletleri (ABD)-İngiltere ikilisinin; yani Anglosakson ittifakın Rusya'ya Ukrayna'da diz çöktürmek istediği de aşıkardır.

Bu anlamda ABD-İngiltere ikilisi, Moskova yönetiminin mevcut savaşta Sovyetler Birliği'nin Afganistan'da yaşadığı travmayı yaşamasını istemektedir. Zaten ateşkesle neticelenecek müzakere süreçlerine ilişkin kayda değer bir ilerlemenin olmaması da Kiev'in yalnız olmadığını bilmesinden ve buna karşılık Moskova'nın da geri adım atmayı yalnızca Ukrayna'ya değil; Batı'ya karşı alınacak ağır bir yenilgi olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla Kerç Köprüsü saldırısı ve Rusya'nın verdiği yanıt, savaşın bir tarafın diğerine askeri üstünlüğünü kabul ettirene kadar süreceğine işaret etmektedir.

Sonuç olarak Ukrayna Güvenlik Servisi'nin gerçekleştirdiği var sayılan Kerç Köprüsü saldırısı, Rusya'nın güvenlik zafiyetini tüm dünyanın görmesini sağlamış ve Kiev yönetimi, Kırım dahil olmak üzere ülkenin toprak bütünlüğünü tesis etme konusunu müzakere etmeyeceği mesajını vermiştir. Buna karşılık savaşta yenilmeyi, büyük güç olma iddiasının baltalanması şeklinde yorumlayan Rusya, Ukrayna'daki saldırılarının dozunu arttırmıştır. Bu gelişmeler ise savaşın daha da şiddetleneyeceğini göstermiştir. Zira iki taraf da kazanmak dışında bir seçenek düşünmemektedir.

ANKASAM ANALİZ

Bişkek-Moskova Hattında Gerilen İlişkiler

Bağımsızlık sonrası dönemde Kırgızistan, Orta Asya'nın en demokratik ve Batı'yla ilişkileri en iyi olan ülkesi olarak ön plana çıkmaktaydı. Söz konusu özellikler, Bişkek'in dış politikasını da doğrudan etkilemekteydi. Bu bağlamda Rusya, post-Sovyet coğrafyada nüfuzunu korumaya çalışırken; Kırgızistan görece daha bağımsız hareket etmekteydi. Bu nedenle Batı ile Rusya arasında bir rekabet ülkesi olarak görülen Kırgızistan'da çeşitli dönemlerde toplumsal hareketler ve iktidar değişiklikleri yaşanmıştır.

2020 yılının Ekim ayındaki protestoların ardından iktidara gelen Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sayın Sadır Caparov ise güç merkezleri arsındaki

dengeleri gözetken çok vektörlü ve çok boyutlu bir dış politika uygulamaya başlamıştır. Bu bağlamda Kırgız lider, Batı ve Rusya'yla olan ilişkileri dengeli bir zemine oturtmayı başarmıştır. Bununla birlikte Sayın Caparov, Körfez ülkelerinden Hindistan'a kadar çeşitli ülkelerle olan ilişkileri de geliştirmiştir.

Dış politikasında kazan-kazan yaklaşımını esas alan ve karşılıklı saygı, eşitlik ve işbirliği prensipleri doğrultusunda hareket eden Kırgızistan, barışçıl dış politikasına rağmen belirli dönemlerde Tacikistan'la sınır sorunları nedeniyle çatışmalar yaşamaktadır. Çatışmalara rağmen iki ülkenin liderleri, sağduyulu davranmakta ve barışın ko-

Emrah KAYA
ANKASAM Orta
Asya Uzmanı

runması noktasında ortak bir duruş sergilemektedir. İki devlet arasındaki 970 kilometrelik sınırın sadece 420 kilometresi tartışmalıdır ve bu hatların belirlenmesi için çeşitli seviyelerde görüşmeler gerçekleştirilmektedir.[1] Hatta görüşmelerde, 420 km'lik bölümün önemli bir kısmı üzerinde uzlaşa sağlandığı da belirtilmektedir.

Söz konusu çatışmaların engellenmesi için Bişkek'in önerdiği politikalardan biri de her iki ülkenin de üyesi olduğu Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ) kapsamında bir mekanizmanın kurulmasıdır.[2] Ancak Kırgızistan, söz konusu taleplerine örgütten olumlu bir yanıt alamamaktadır. Çatışmalara dair yaptığı açıklamalarda KGAÖ, yaşananların yakından takip edildiğini, şiddete başvurmaktan vazgeçilmesi gerektiğini ve diyalog zeminine dayalı diplomatik yöntemlere dönülmesinin önem arz ettiğini dile getirmektedir.[3]

Kırgızistan'ın taleplerinin dikkate alınmaması üzerine Sayın Caparov'un attığı ilk adım, Bağımsız Devletler Teşkilatı'nın (BDT) 7 Ekim 2022 tarihinde Rusya'nın St. Petersburg şehrinde düzenlenen gayri resmi toplantısına katılmamak olmuştur. Ayrıca bu toplantıda yaşanan bir gelişme de Bişkek'in tepkisini çekmiştir.

BDT zirvesinde Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Tacikistan Cumhurbaşkanı İmamali Rahman'a ikili ilişkilerdeki stratejik ortaklığı güçlendirmesi ve bölgesel istikrar ve güvenliğin sağlanmasına katkısı sebebiyle 3. Dereceli Anavatan İçin Liyakat Nişanı ödülü vermiştir.[4] Bu durum, Kırgızistan'da Rusya'nın Tacikistan'ı desteklediği yönündeki algıların güçlenmesine neden olmuştur. Bunun nedenle de Sayın Caparov, yeni adımlar atarak Rusya'ya ve KGAÖ'ye olan tepkisini ortaya koymaya devam etmiştir.

Söz konusu gelişmeler, Bişkek yönetiminin Rusya'ya ve KGAÖ'ye olan yaklaşımını etkilemiştir. Son dönemde Erivan'ın da KGAÖ konusunda benzer bir sorgulamada bulunduğu bilinmektedir.

Halihazırda Bişkek yönetimi, çok yönlü dış politikasını sürdürmeye devam etmektedir. Kırgızistan, özellikle de Batılı aktörler, Çin, Hindistan ve Körfez ülkeleriyle olan yapıcı ilişkilerini devam ettirmektedir. Fakat Rusya, uyguladığı politikalar nedeniyle Kırgızistan'ın kendisinden uzaklaşmasına sebep olmuştur. Esasen Bişkek, diğer aktörlerle geliştirdiği ilişkilerle Moskova'ya son bir mesaj vermeye çalışmaktadır.

Öte yandan Kırgızistan, Rusya'nın ve KGAÖ'nün pasif tutumu nedeniyle çatışmanın ve sorunun çözümünü uluslararası kamuoyuna taşırmaktadır. Zira Sayın Caparov'un 20 Eylül 2022 tarihli Birleşmiş Milletler (BM) 77. Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada Tacikistan'la yaşanan sınır çatışmalarına değinmesi de bunun göstergesidir. Kırgızistan'ın bu hamlesinin amacının KGAÖ bünyesinde kurulmayan çözümü destekleyecek mekanizmanın BM bünyesinde hayata geçirilmesi olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak Rusya'nın sorunların çözülmesi ve barışın tesis noktasındaki pasif tutumu, iki ülke arasındaki ilişkilerin gerilmesine yol açmaktadır. Bişkek yönetimi, yaptığı hamlelerle Moskova'yı daha dengeli hareket etmeye zorlamaktadır. Bu noktada Rusya'nın yaklaşımı, Kırgızistan'ın dış politikasını da doğrudan etkileyecektir. Zira çok yönlü bir dış politika anlayışı çerçevesinde hareket eden Bişkek, Rusya'nın eylemlerine bakarak ilişkileri ya yeniden normalleştirecek ya da Rusya dışındaki aktörlerle kuracağı ikili münasebetler aracılığıyla bu ülkeyi dengelemeye çalışacaktır.

[1] Nazir Aliyev Tayfur, "Kırgızistan ve Tacikistan 31 yıldır sınır anlaşmazlığı yaşıyor", Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kirgizistan-ve-tacikistan-31-yildir-sinir-anlasmazligi-yasiyor/2687648>, (Erişim Tarihi: 12.10.2022).

[2] "Kyrgyzstan won't cede a centimeter of its land to anyone – President Japarov tells UN GA about Tajikistan's military aggression", AKI Press, <https://akipress.com/news:680082>, (Erişim Tarihi: 12.10.2022).

[3] "The CSTO Secretariat Commentary on the situation on the Kyrgyz-Tajik Border", Collective Security Treaty Organization, https://en.odkb-csto.org/news/news_odkb/kommentariy-sekretariata-odkb-po-situatsii-na-kyrgyzsko-tadzhikskoy-granitse/#loaded, (Erişim Tarihi: 12.10.2022).

[4] "Rahmon congratulates Putin on his birthday", Asia-Plus, <https://www.asiaplustj.info/en/news/tajikistan/power/20221007/rahmon-congratulates-putin-on-his-birthday>, (Erişim Tarihi: 12.10.2022).

ANKASAM ANALİZ

Rusya-Ukrayna Savaşı Yeni Bir Evreye mi Giriyor?

Ukrayna Savaşı, Batı'yı ve dolayısıyla Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nü (NATO) zayıflatmak bir yana Batı ittifakının daha da güçlenmesine sebep olmuştur. Çin Devlet Başkanı Şi Jinping, 16 Ekim 2022 tarihinde düzenlenecek Çin Komünist Parti Kongresi'nden üçüncü dönem için görev izni almaya hazırlanırken; halihazırda Rusya'nın içinde

bulunduğu durum, Cinping için bir uyarı niteliği taşıyabilir.

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Ukrayna'da tam olarak istediği sonuçları alamaması ve ilan ettiği kısmi seferberlik[1] kararıyla birlikte sahada yaşanan başarısızlıkların zimnen kabul edilmesi, Çin'in Rusya'yla olan stratejik işbirliğini

Dr. Emre OZAN
ANKASAM Güvenlik
ve Dış Politika
Danışmanı

gözden geçirmesine sebebiyet vermektedir. Moskova yönetiminin Ukrayna Savaşı'nda başarıya ulaşması zorlaştıkça, Pekin de "sınırsız ortaklık" ilişkisinin bulunduğu Rusya'nın kayıplarının Çin'in yükselişine zarar verdiğini düşünmektedir.

Aynı zamanda Putin, nükleer tehditlerde de bulunmaktadır. Birçok analist ve stratejist, Putin'in blöf yaptığını ve nükleer güce başvuramayacağını iddia etse de Cinping, en kötü ihtimali de düşünmektedir. Ne de olsa Rusya'nın askeri doktrini, ülkenin toprak bütünlüğünün tehdit altında olması halinde nükleer güç kullanımını meşru kılmaktadır. Nitekim Putin de Rusya'nın toprak bütünlüğü tehlike altına girerse, nükleer güç kullanacaklarını belirtten açıklamalarda bulunmuştur.[2]

Aynı zamanda Rusya; Luhansk, Donetsk, Herson ve Zaporijya'daki referandumlar neticesinde söz konusu bölgeleri uluslararası hukuka aykırı bir biçimde ilhak etmiştir. Bu bağlamda Putin, ilgili bölgelerin "Rusya'ya bağlanma kararını" onayladığını açıklamıştır.[3] Bu durumda Ukrayna'nın zikredilen bölgeleri geri almak için yapacağı saldırılar, Putin'in açıklamaları doğrultusunda Rusya'nın nükleer silah kullanımı için bahane oluşturabilir. Böyle bir olasılık, Cinping'in en kötü senaryoyu düşünmesi için yeterlidir.

Cinping ise Çin'in dış politikasında daha barışçıl söylemlere yer vermekte ve yaşanması muhtemel bir Üçüncü Dünya Savaşı'nı engellemeye çalışmaktadır. Rusya'nın Ukrayna'ya yapacağı olası bir nükleer saldırı, ABD'nin 1945 senesinde Hiroşima ve Nagazaki'ye atom bombası atmasından sonraki ilk nükleer silah kullanımı anlamına gelecek olması hasebiyle Cinping'in 3. döneme gölge düşürebilecek bir ihtimaldir.

Şi ve Putin, Çin-Rusya İşbirliği Anlaşması'nı imzalamak için 2022 yılının Şubat ayında Pekin'de düzenlenen Kış Olimpiyatları'nda bir araya gelmiştir.[4] Aslında bu görüşmenin yapıldığı ilk aşamada Ukrayna'nın Rusya tarafından işgal edilmesi Cinping tarafından hem sürecin ABD ve NATO'yu zayıflatacak olması hem de ABD ve Batı'nın dikkatini Çin'den uzaklaştırma olasılığı nedeniyle rasyonel gözükmüş olabilir. Fakat Ukrayna'nın ortaya koyduğu direniş ve dolayısıyla savaşın seyri, bu algının değişmesine yol açmıştır. Nitekim Çin Devlet Başkanı da 15-16 Eylül 2022 tarihlerinde Özbekistan'ın kadim şehri Semerkant'ta düzenlenen Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) Liderler Zirvesi'nde Rusya'nın başarısızlığından duyduğu memnuniyetsizliği gözler önüne sermiştir. Bu yüzden de Rus lider, Pekin yönetiminin Ukrayna Savaşı'yla ilgili endişelerini anladığını ifade etmiştir.[5]

Çin'in kaygılarını önemsedildiğini dile getirmesine rağmen Putin, 21 Eylül 2022 tarihinde kısmi seferberlik ilan etme kararı almış ve 300.000 yedek askeri göreve çağırmıştır.[6] Fakat bu durum, Rusya'da ciddi protestolara neden olmuş ve yaklaşık 200.000 Rus vatandaşı yurtdışına kaçmıştır.[7] Bu sebeple seferberlik hamlesi, Rusya'nın sahadaki kayıplarına engel olamamıştır. Üstelik savaşı tırmanma eğiliminin belirginleşmesi, Çin'in endişelerini daha da derinleştirmiştir.

Yukarıda da bahsedildiği üzere Pekin, savaşın ve özellikle de Rusya'nın alacağı hızlı bir galibiyetin Batı'yı ve NATO'yu zayıflatacağını düşünmüştür. Fakat sahadaki durum, Trans-Atlantik ilişkilerdeki çatlağı büyük ölçüde onarmış ve NATO içerisindeki birliklilik duygusu pekişmiş, ABD ise en kârlı aktör konumuna ulaşmıştır. Böylelikle ABD, küresel hegemonyasının Avrupa sac ayağını sağlam bir zemine oturtma fırsatı elde etmiştir.

Dahası tarafsızlık politikalarıyla ön plana çıkan ülkeler olan İsveç ve Finlandiya bile NATO'ya üyelik başvurusu yapmıştır.[8] Diğer taraftan Japonya ve Güney Kore gibi Asya ülkelerinden de Batı'nın Ukrayna politikasını desteklediği görülmüştür. Yani savaş, Çin'in Amerikan hegemonyasına meydan okumasını kolaylaştırmamış; aksine bölgesel denklemden dahi elini zorlaştırmıştır. Bu yüzden de geline nokta Pekin, Moskova'yla olan münasebetlerini sorgulamaya başlamıştır.

Tüm bu bilgilerden hareketle, Pekin yönetiminin olası nükleer savaş senaryosunu da tüm ihtimalleri göz önünde bulundurmak amacıyla değerlendirmeye aldığı söylenebilir. Zira ABD Başkanı Joe Biden'ın detay vermemesine rağmen böylesi bir savaşın çok ciddi sonuçları olacağını belirten açıklamaları dikkate alındığında,[9] uluslararası ekonomik ve askeri güvenlik ortamının kırılganlaşacağı ve küresel tedarik zincirlerinde bozulmaya yol açacak şekilde Rusya'ya uygulanan yaptırım baskısının artacağı öngörülebilir. Kısacası Moskova'nın ilhak ettiği toprakları "savunma" iddiası çerçevesinde nükleer kartına başvurması, Çin başta olmak üzere tüm dünyayı zora sokacak gelişmelere sebebiyet verebilir.

Aynı zamanda Rusya'nın ilhakları, hemen hemen tüm dünyanın kabul ettiği "Tek Çin" politikasına zarar verebilir. Toprak bütünlüğü ilkesini şiddetle savunan Pekin yönetimi, Moskova'nın bu eylemine karşı çıkmaz, sessiz kalır ve kabul ederse, tutarlılığına gölge düşürebilir. Bu da "Tek Çin Politikası"nı baltalayabilir. Dolayısıyla Çin'in Ukrayna Savaşı'ndaki tutumu, Sovyetler Birliği'nin çöküşüne yol açan türden bir siyasi ve ekonomik parçalanmaya sebebiyet verebilir. Bu da Cinping yönetimini en az nükleer savaş riski

kadar tedirgin etmektedir. Neticede tüm bu gelişmeler, Pekin'i Moskova'yla olan ilişkilerini sorgulamaya itmektedir. Bu da ŞiÖ Semerkant Zirvesi'nde net bir şekilde gün yüzüne çıkmıştır.

[1] "Putin Announces Partial Mobilization and Threatens Nuclear Retaliation in Escalation of Ukraine War", The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2022/sep/21/putin-announces-partial-mobilisation-in-russia-in-escalation-of-ukraine-war>, (Erişim Tarihi: 22.09.2022).

[2] "Putin's 'Incredibly Dangerous' Nuclear Threats Raise the Risk of an Unprecedented Disaster", CNBC, <https://www.cnbc.com/2022/09/23/russia-ukraine-war-putins-nuclear-threats-raise-the-risk-of-disaster.html>, (Erişim Tarihi: 23.09.2022).

[3] "Occupied Regions of Ukraine Vote to Join Russia in Staged Referendums", NPR, <https://www.npr.org/2022/09/27/1125322026/russia-ukraine-referendums>, (Erişim Tarihi: 27.09.2022).

[4] Eva Dou, "What is – and isn't – in the joint statement from Putin and Xi", Washington Post, <https://www.washingtonpost.com/world/2022/02/04/russia-china-xi-putin-summit-statement-beijing/>, (Erişim Tarihi: 27.09.2022).

[5] "Putin-Xi Talks: Russia Leader Reveals China's 'Concern' over Ukraine", BBC, <https://www.bbc.com/news/world-asia-62912892>, (Erişim Tarihi: 15.09.2022).

[6] "Putin Declares Partial Military Mobilization in Russia, AA, <https://www.aa.com.tr/en/russia-ukraine-war/putin-declares-partial-military-mobilization-in-russia/2690626>, (Erişim Tarihi: 21.09.2022).

[7] "Over 200,000 Russians Flee to Kazakhstan since Partial Mobilization: Kazakh Official", AA, <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/over-200-000-russians-flee-to-kazakhstan-since-partial-mobilization-kazakh-official/2702289>, (Erişim Tarihi: 04.10.2022).

[8] "Sweden and Finland's Journey from Neutral to NATO", BBC, <https://www.bbc.com/news/world-europe-61397478>, (Erişim Tarihi: 29.08.2022).

[9] "Ukraine War: Biden Warns Putin not to Use Tactical Nuclear Weapons", BBC, <https://www.bbc.com/news/world-europe-62936643>, (Erişim Tarihi: 17.09.2022).

ANKASAM ANALİZ

ABD Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi Nasıl Bir Afganistan Politikasına İşaret Ediyor?

12 Ekim 2022 tarihinde Washington yönetimi, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Joe Biden'ın imzasıyla yeni ulusal güvenlik strateji belgesini yayınlamıştır.[1] Belgeye ilişkin merak edilen konulardan biri de ABD'nin Afganistan politikasının geleceğine dair nasıl bir stratejinin yürütüleceğidir. Zira Afganistan, jeopolitik olarak

dünyanın kalpgâhında bulunan bir ülke konumundadır.

Söz konusu durum, tarih boyunca küresel güç olma iddiası bulunan aktörlerin Afganistan'la yakından ilgilenmesine sebebiyet vermiştir. Nitekim 19. yüzyılda Büyük Britanya İm-

Dr. Doğan Başaran
ANKASAM
Uluslararası
İlişkiler Uzmanı

paratorluğu ile Rusya Çarlığı arasında cereyan eden “Büyük Oyun”un mücadele alanı olan Afganistan, halihazırda “Yeni Büyük Oyun”un sahnelendiği saha olarak ön plana çıkmaktadır. Çünkü ülke, Orta Asya-Güney Asya-Ortadoğu bağlantısallığını sağlaması nedeniyle dünyanın en stratejik yerlerinden biridir.

ABD ise 31 Ağustos 2021 tarihi itibarıyla “Sonsuz Özgürlük Operasyonu” adını verdiği yirmi yıllık işgali sonlandırarak Afganistan’dan çekilmiştir. Fakat terörle mücadele iddiası çerçevesinde ülkedeki hava operasyonlarını sürdürmektedir. Bu nedenle de Biden yönetiminin Afganistan politikasının geleceğine dair soru işaretleri bulunmaktadır. Bu suallerin cevaplanması noktasında mevzu bahis belgenin bir fikir oluşturması beklenmektedir.

Öncelikle belgenin yoğunlaştığı temel noktanın Afganistan olmadığını ifade etmek gerekmektedir. Küresel zorlukların önüne dikkat çeken metin, ağırlıklı olarak ABD’nin hegemonyasını sürdürebilmek maksadıyla “en büyük tehdit” olarak tanımladığı Çin’e ve “geleneksel tehditler” bağlamında ele aldığı Rusya’ya odaklanmaktadır. Buna karşılık Afganistan ise belgenin iki farklı bölümünde ele alınmaktadır.

Bunlardan ilki, “Ordumuzun Modernleşmesi ve Güçlendirilmesi” başlığı altındadır. Bahsi geçen bölümde Biden yönetimi, ABD’nin terörle mücadele hedefini muhafaza ettiğini belirtmekte ve Afganistan’da uzun yıllar süren savaşı kazandıklarını ifade etmektedir. Bu çerçevede Washington, terörle mücadele konusundaki kapasitesini korumak maksadıyla askeri modernizasyonu önemsedğini vurgulamaktadır.[2] Diğer taraftan Beyaz Saray, dünyanın her yerinde Amerikan liderliğine ihtiyaç duyulduğunu da dile getirmek suretiyle Afganistan’daki nüfuzunu devam ettireceği mesajını da vermektedir.[3]

Afganistan’a yoğunlaşan ikinci bölüm ise belgenin terörizm başlıklı kısmıdır. Terörizmin coğrafya ve ideoloji olmak üzere iki nedenden kaynaklandığını öne süren metin, terör örgütleri El-Kaide ve Devletü’l Irak ve’s Şam’ın (DEAŞ) Irak’tan Afganistan’a uzanan geniş bir coğrafyada (Ortadoğu-Güney Asya hattı) etkinliğini sürdürdüğünü iddia etmekte ve ABD’ye bu terör örgütleriyle mücadele noktasında mühim bir görev atfetmektedir.

Bununla birlikte Washington yönetiminin küresel sorumluluklarının farkında olduğu belirtilirken; müttefiklerle işbirliğinin altının çizilmesi de dikkat çekicidir.[4] Dolayısıyla Biden yönetimi, tıpkı Donald Trump dönemindeki gibi sınır ötesi operasyonların mali yükünü de göz önünde bulundurmaktadır. Esasen ABD’nin Afganistan’dan çekilmesinin başlıca nedeni de budur. Çünkü

ekonomik maliyetler, savaşı sürdürülebilir olmaktan çıkarmıştır. Dolayısıyla küresel liderliğini sürdürmek isteyen ABD’nin müttefikleriyle görev paylaşımı yapmak istediğini ve nüfuzunu en düşük maliyetle sürdürmeye çalışacağını söylemek mümkündür.

Terör örgütü El-Kaide lideri Usame Bin Ladin’in ve kritik örgüt yöneticilerinin etkisiz hale getirilmesi hedefine uzun süre önce ulaşıldığını hatırlatan belge, ABD’nin terörle mücadele yeteneklerine olan güvenini ifade etmesinin yanı sıra El-Kaide terör örgütünün son lideri Eymen el-Zevahiri’nin öldürülmesi hadisesinden de bahsetmektedir. Bu vesileyle Washington, Afganistan’ın güvenli bir ülke olmasını önemsediklerini dile getirmektedir. Burada dikkat çeken husus ise Taliban’ın Doha Antlaşması’ndaki taahhütlerine sadık kalmasının sağlanacağı yönündeki cümledir.[5] Buna ek olarak belgede Taliban’a ilişkin eleştirel bir yaklaşımın bulunmaması da dikkatlerden kaçmaması gereken bir detaydır.

Meseleye daha terminolojik bir perspektifle bakmak gerekirse, George W. Bush döneminde “teröre karşı savaş”[6], Barack Obama döneminde “terörle savaş”[7] ve Trump döneminde “cihatçı teröristlerle savaş”[8] şeklinde tanımlanan süreçler, mevzu bahis belgede “terörle mücadele” şeklinde nitelendirilmiştir. Ayrıca Bush döneminde gözlemlenen “İslam ile terörü” özdeşleştirme çabasının Obama’yla birlikte terk edildiği; fakat Trump’ın “Cihatçı radikaller” vurgusunu ön plana çıkardığı hatırlandığında, Biden’in de Obama’ya yakın bir yaklaşım ortaya koyduğu söylenebilir. Elbette bu durumda Bush ile Trump’ın Cumhuriyetçi; Obama ile Biden’in ise Demokrat olmasının etkisi yadsınamaz. Ancak yeni dönemde ABD’nin Afganistan’ı İslamofobiye tetikleyen argümanlar bağlamında ön plana çıkarmayacağını söylemek mümkündür.

Bu noktada ABD’nin Taliban’a ilişkin tenkit edici bir ifade kullanmamasına dönmek gerekmektedir. Zira 8 Ekim 2022 tarihinde ABD heyetinin Taliban yetkilileriyle Doha’da görüştüğü bilinmektedir. Bu görüşme, Zevahiri’nin öldürülmesinin ardından gerçekleşen ilk yüz yüze temas olmasına ek olarak ABD’nin Taliban liderlerine uygulanan seyahat kısıtlamalarını genişletme talebinin ve Afgan Fonu tartışmalarının gölgesinde gerçekleşmiştir.[9] Bu da ABD’nin her şeye rağmen müzakere masasına oturmak gerektiğinin farkında olduğuna ve dolayısıyla Taliban’ı Afganistan’ın bir realitesi olarak görmeyi kabullenebileceğine işaret etmektedir. Aslında bunun ilk işaretini 29 Eylül 2022 tarihinde ABD Afganistan Özel Temsilcisi Tom West’in Taliban’la görüşülmesini desteklediği yönündeki açıklaması vermiştir. [10] Dolayısıyla hem belge hem de bölgede ABD-Taliban hattın-

da yaşanan son gelişmeler, küresel güç mücadelesindeki temel ötekisi olan Çin’e ve geleneksel rakibi Rusya’ya odaklanan Washington yönetiminin Afgan Sorunu’nu öncelikli gündemi olmaktan çıkaracağını ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak ABD’nin 12 Ekim 2022 tarihli Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi, Washington yönetiminin Afganistan’da terörle mücadele iddiası çerçevesinde El Kaide ve DEAŞ terör örgütlerine yönelik operasyon kapasitesini korumak istediğini; lakin Taliban’a da diyalog kapılarını kapatmadığını gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda ABD’nin terörle mücadele operasyonları kapsamında bölge devletleriyle olan askeri ilişkilerini geliştirmeye çalışacağını öngörmek mümkündür. Taliban konusunda ise Beyaz Saray, Doha Antlaşması’ndaki taahhütlerin yerine getirilmesine odaklanacağı mesajını vermiştir.

[1] “National Security Strategy”, White House, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf>, (Erişim Tarihi: 14.10.2022).

[2] “National Security Strategy”, a.g.m., s. 20.

[3] Aynı yer.

[4] “National Security Strategy”, a.g.m., s. 30.

[5] Aynı yer.

[6] Sales of the President of the United States, The National Security Strategy of the United States of America, September 2002, s. 3.

[7] Sales of the President of the United States, National Security Strategy, May 2010, s. 4.

[8] National Security Strategy of the United States of Americai December 2017, s. 10.

[9] “First on CNN: Top US officials hold first in-person meeting with the Taliban since the US killed al Qaeda’s leader in July”, CNN, <https://edition.cnn.com/2022/10/08/politics/us-taliban-talks-wasiq-qatar/index.html>, (Erişim Tarihi: 14.10.2022).

[10] H. Andrew Schwartz, “A Conversation with Thomas West in the Context of Afghanistan One Year Later”, CSIS, <https://www.csis.org/analysis/conversation-thomas-west-context-afghanistan-one-year-later>, (Erişim Tarihi: 14.10.2022).

ANKASAM ANALİZ

AB'nin Batı Balkanlara Yönelik Genişleme Paketi

12 Ekim 2022 tarihinde Avrupa Komisyonu, Batı Balkanlardaki reformları değerlendiren 2022 Genişleme Paketi'ni yayınlamıştır.[1] Komisyon, yayınladığı raporda, Avrupa Birliği'ne (AB) üyelik sürecinde ülkelerin kaydettiği ilerlemeyi detaylı bir şekilde analiz ettiğini ifade etmiştir. Avrupa'nın doğusunda yıkıcı bir savaş devam etmek; Batı Balkan ülkeleri için belli bir ekonomik ve siyasal güvenlik çerçevesi sağlaması bakımından AB üyeliği son derece önemlidir. Dolayısıyla komisyonun değerlendirmesi de üyelik sürecinde belirleyici bir adımdır.

Esasen AB'nin genişleme süreci oldukça yavaş ilerlemektedir ve birliğin bu özelliği, diğer uluslararası aktörler tarafından sık sık eleştirilmektedir. Aynı şekilde Batı Balkan ülkelerinin üyelik süreci de ağır bir seyre sahiptir. AB için Batı Balkanlar, önemli bir coğrafya olsa da genişleme paketinde de görüleceği üzere, henüz birinci sırada yer almamaktadır. Çünkü yayınlanan raporda, bölge devletlerinin üyelik süreci konusunda somut bir gelişme olmadığı görülmektedir.

2022 yılı genişleme paketi, 2021 senesindeki raporla kıyaslandığında, kayda değer bir farklılık

Sevinç İrem BALCI
ANKASAM Avrasya Araştırma Asistanı

olmadığı anlaşılmaktadır.[2] Raporda Karadağ, Sırbistan, Arnavutluk, Kuzey Makedonya, Bosna Hersek ve Kosova yer almıştır. Genel olarak komisyon, bu ülkeler için hem 2021 hem de 2022 yılında benzer gerekliliklerin uygulanması vurgusu yapmıştır. Bunlar; hukuk ve demokrasinin üstünlüğü, yolsuzlukla mücadele, AB'nin strateji ve reform yoluna bağlılık, AB dış politikasına ve güvenlik politikasına uygunluk gibi konularda atılacak adımlar şeklinde sıralanabilir.

Bahsi geçen genişleme paketlerine ek olarak AB'nin genel politikası incelendiğinde, bu gerekliliklerin hem AB ülkeleri için hem de potansiyel adaylar için gözetildiği söylenebilir. Ancak genişleme paketlerinde görülen genel eksiklik, bu reformların nasıl yerine getirileceğine dair tavsiyelere yer verilmemesidir. Demokratik yapılarını diğer AB ülkelerine kıyasla daha yakın zamanda kuran Batı Balkan ülkeleri için bu tavsiyelerin dikkate alınmasının birlik tarafından daha fazla önemsendiği ifade edilebilir.

Elbette, AB üyelik sürecinde, aday veya aday adayı ülkelerin birliğin sunduğu şartları yerine getirme yükümlülüğü vardır. Ülke içerisindeki herhangi bir ayrışmayı kapsayıcı bir çözüme ulaştırmak ve demokratik faaliyetleri uygulamaya koymak gibi yükümlülükler, hükümetlere aittir. Ancak AB'nin Rusya-Ukrayna Savaşı nedeniyle Avrupa'nın doğusunda devam eden olağandışı süreci göz önünde bulundurarak, Batı Balkan ülkelerine daha stratejik bir yol haritası çizecek adımlar atması da ihtimal dahilindedir. Zira yıllardır aynı kavramların ve beklentilerin tekrar edilmesi hem bu bilincin aday ülkelerin toplumları içinde oluşmasını engellemekte hem de demokrasiyi son otuz yıldır uygulayan Batı Balkan yönetimleri için süreci zorlaştırmaktadır.

Komisyonun Karadağ, Sırbistan, Arnavutluk ve Kuzey Makedonya için yaptığı değerlendirmelerde, 2021 yılının raporuna göre ciddi bir değişiklik görülmesi de Bosna Hersek açısından 2022 senesine ilişkin değerlendirme farklıdır. Zira raporda Karadağ, Sırbistan ve Kuzey Makedonya için "Demokrasiyi, kamu yönetimini, hukukun üstünlüğünü güçlendirme ve yolsuzlukla mücadele çabalarını yoğunlaştırması gerekiyor." ifadeleri yer alırken; Bosna Hersek'e ilişkin diğer ülkelere kıyasla, en olumlu mesajın verildiği görülmektedir. Zaten, Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi, 2022 yılının Haziran ayında Bosna Hersek'e aday ülke statüsü vermeye hazır olduğunu ifade etmiştir.[3] Genişleme paketi raporunda da "2 Ekim 2022 tarihindeki genel seçimlere rağmen Bosna Hersek Parlamenterler Meclisi'nde temsil edilen siyasi partilerin liderlerinin Avrupa yolunda ilerleyen işlevsel bir ülke yaratma ilkelerine bağlı kaldıkları" vurgulanmıştır.

Tüm bunların yanı sıra, Arnavutluk ile Kuzey Makedonya arasında müzakerelerin başlamasını olumlu bulan komisyon, Kuzey Makedonya'nın üyelik konusunda Bulgaristan'la görüşmeleri ve bazı konular üzerine mutabık kalmaları mevzusuna yer vermemiştir. Ayrıca Sırbistan ile Kosova arasında yaşanan kimlik ve plaka konulu gerginlik, komisyon raporunda üstünkörü ele alınmış, Kosova ve Sırbistan'ın diyaloga devam etmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Sonuç olarak aday ülkelerin kaydettiği ilerlemenin değerlendirildiği genişleme paketleri, Batı Balkan ülkelerinin 2003 yılından beri fazla bir gelişme kaydetmediğine işaret etmekte ve bu da bölgenin, AB için halen öncelik teşkil etmediği anlamına gelmektedir. Fakat Ukrayna'daki savaş sebebiyle bu yaklaşımda bir değişimin yaşanabileceği de öngörülebilir.

[1] "2022 Enlargement Package: European Commission Assesses Reforms in the Western Balkans and Türkiye and Recommends Candidate Status for Bosnia and Herzegovina", European Commission, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_6082, (Erişim Tarihi: 13.10.2022).

[2] "2021 Enlargement Package: European Commission Assesses and Sets out Reform Priorities for the Western Balkans and Turkey", European Commission, https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/2021-enlargement-package-european-commission-assesses-and-sets-out-reform-priorities-western-balkans-2021-10-19_en, (Erişim Tarihi: 13.10.2022).

[3] "Political Agreement on Principles for Ensuring a Functional Bosnia and Herzegovina That Advances on the European Path", European Council, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/12/political-agreement-on-principles-for-ensuring-a-functional-bosnia-and-herzegovina-that-advances-on-the-european-path/>, (Erişim Tarihi: 13.10.2022).

ANKASAM ANALİZ

Norveç-AB Enerji Dayanışması

Rusya-Ukrayna Savaşı'nın yaklaşık yedi aydır devam etmesine rağmen Avrupa, Kiev yönetimine verdiği desteği arttırmak ve Moskova'nın gücünü ve mali kazançlarını azaltmak için tüm seçeneklerini değerlendirmektedir. Bu durum ise enerji politikalarını, Avrupa Birliği (AB) için en kritik konulardan biri haline getirmiştir.

Savaşa tepki olarak Batı ülkelerinin çoğu, Moskova yönetimine benzeri görülmemiş yaptırımlar uygulamaya başlamış ve AB, bir bütün olarak kısmi petrol ambargosu başlatarak Rusya'dan petrol ve petrol ürünleri tedarikini durdurma kararı almıştır. Bu kararın ardından Kremlin, AB

için alternatif kaynak bulmanın çok daha zor olacağı doğalgazın tedarikini keserek, enerji kartına başvurmuştur. AB'nin hazırlıksız yakalanmasıyla sonuçlanan bu eylemler, Brüksel'in doğalgaz arzını arttırma ve çeşitlendirme çabalarını hızlandırmasına yol açmıştır.

Avrupa, Rus petrol ve doğalgazına bağımlı olduğu için kendi uyguladığı yaptırımlardan olumsuz etkilenmektedir. Tüm bu nedenlerle oluşan enerji krizi ve artan maliyetler, Avrupa'nın odak noktasını dünyanın 11. petrol ve 9. doğalgaz üreticisi Norveç'e kaydırmıştır.[1] Zira Oslo, 1971 yılında Kuzey Denizi'nde petrol ve doğalgaz üre-

Elif TEKTAŞ
ANKASAM
Araştırma Asistanı

timi başladığından beri dünya ve Avrupa için en güvenilir tedarikçi olmuştur.

Öte yandan AB ve Norveç, müşterek değerleri içselleştirmiş iki aktör olarak çeşitli konularda işbirliği yapmaktadır. Dolayısıyla Oslo, AB'nin Rus petrol ve gazına olan bağımlılığını azaltmak için yöneldiği diğer alternatiflere göre oldukça avantajlıdır.

Rusya'nın tedarikinin kesilmesiyle oluşan AB enerji arzı açığı, birliğin güvenilir ilişkilere ve enerji ortaklığına sahip olduğu yakın komşusuyla işbirliğini geliştirmesine yol açmıştır. Nitekim Ukrayna Savaşı'nın ardından Norveç, AB'nin en büyük doğalgaz tedarikçisi olarak Rusya'nın yerini almıştır.

İlk olarak AB ve Norveç, artan enerji fiyatlarını dengelemeye yardımcı olmak için kısa ve uzun vadeli ek doğalgaz tedariki sağlamak amacıyla işbirliği yapma kararı almıştır. Ayrıca uzun vadeli işbirliği kapsamında taraflar, deniz aşırı yenilenebilir enerji, hidrojen, karbon yakalama, depolama ve enerji AR-GE'si konularında uzlaşmaya varmıştır.[2] Bu kapsamda Norveç Petrol ve Enerji Bakanı Terje Aasland, "Avrupa, satın almayı taahhüt ederse, Norveç de Rus doğalgazının yerini alabilir." [3] diyerek ülkesinin AB enerji piyasasındaki rolünü arttırmaya istekli olduğunu vurgulamıştır. Ardından birlik, Norveç'in petrol ve doğalgazı Avrupa pazarına ulaştırmak için yürüttüğü çalışmalarını destekleyeceğini duyurmuştur.

Brüksel'in enerji krizi ve resesyon riskiyle başa çıkmak için hem etkili hem de politik olarak kabul edilebilir önlemler aramasının bir yansıması olarak 6 Ekim 2022 tarihinde Norveç ve AB, Avrupa'nın yüksek doğalgaz fiyatlarını düşürmeyi amaçlayan "ortak araçlar geliştirme" konusunda anlaşmaya varmıştır.[4] Ancak Norveç'le hızlı bir şekilde geliştirilen enerji ortaklığının bazı olumsuz sonuçları da vardır.

Rusya'nın Ukrayna'yı işgaliyle başlayan süreçte başta enerji olmak üzere tüm alanlarındaki şok dalgalarına karşı Batılı ülkelerin yakın ortaklığa ihtiyaç duyduğu açıktır. Ancak arz sıklığının yarattığı yüksek fiyatlar, AB-Norveç dayanışmasını sarsmaya başlamıştır. Çünkü Oslo yönetimi, AB'ye indirimli doğalgaz tedariki noktasında direktmekte ve piyasa koşullarından yararlanarak önemli gelirler elde etmektedir.

Ülkenin petrolden elde ettiği gelirin 2022 yılının ortalarından itibaren rekor kırarak 933 milyar Norveç kronuna (93,7 milyar avro) ulaşması beklenmektedir. Norveç'in devlet kontrolündeki enerji şirketi Equinor'un net kârı ise 2022 yılının ikinci çeyreğinde 2,5 kat artarak 6,8 milyar dolara yükselmiştir. Ayrıca savaştan sonra Os-

lo'nun 1,1 trilyon dolarlık bir devlet servet fonuna sahip olduğu da kayıtlara geçmiştir.[5] Ukrayna Savaşı'ndan önce, AB'nin doğalgaz talebinin sadece %20'sini karşılayan Norveç'in artan üretim kapasitesiyle birlikte bu yıl birliğe 90 milyar metreküp doğalgaz tedarik etmesi; yani toplam talebin yaklaşık %25'ini karşılaması beklenmektedir.[6]

Rusya'ya yönelik yaptırımların dozunu arttırmak ve Kremlin'in sık sık başvurduğu "doğalgaz kart"ını geçersiz kılmak için Brüksel, tıpkı petrol gibi doğalgaz fiyatlarına da tavan fiyat uygulaması başlatmayı gündeme getirmiştir. Fakat Oslo, fiyat sınırlandırmasına karşı çıkmış ve Norveç Başbakanı Jonas Gahr Støre, Norveç'in doğal gaz tavan fiyatının enerji kriziyle mücadele üzerindeki etkisi konusunda şüpheli yaklaştığını belirtmiştir.[7] Ayrıca Norveç'in indirimli doğalgaz tedarikine yanaşmaması dikkat çekicidir.

Söz konusu gelişmeler sırasında Polonya Başbakanı Mateusz Morawiecki ise Norveç'e petrol ve gaz ihracatından elde ettiği kârı Ukrayna'yla paylaşmayı teklif etmiş ve Oslo'yu Rusya-Ukrayna Savaşı'nı "yağmalamakla" suçlamıştır.[8] Bu suçlamalar, yetkililer tarafından reddedilse de Norveç'in uluslararası arena da uzun yıllardır barışı teşvik eden ve yardım dağıtan imajının "savaş vurguncusu" konumuna evrildiği görülmektedir. Zira elde ettiği büyük karlara ve yardım çağrılarına rağmen Oslo'nun Kiev yönetimine desteğinde büyük bir değişiklik yaşanmamıştır.

Sonuç olarak Norveç, AB'nin sadık bir müttefiki olarak değerlendirilmekte ve Rus doğalgazına alternatif arayışlarında ön plana çıkmaktadır. Ancak bu konunun AB açısından çok kârlı olmadığı da anlaşılmaktadır. Zira Oslo yönetimi fiyat konusunda birliğin beklentilerini karşılamamaktadır. Dolayısıyla ekonomik sıkıntılar nedeniyle büyük bir sınav veren AB-Norveç dayanışmasının bu sınavı kazanıp kazanamayacağını petrol ve doğalgaz ambargolarının uygulanmasının ardından ortaya çıkacak tablo gösterecektir.

[1] "About Energy Norway", Energi Norge <https://www.energinorge.no/om-oss/in-english/>, (Erişim Tarihi:12.10.2022).

[2] "Norway to Increase Gas Supply to EU as Russia Deepens Cuts", Offshore Technology, <https://www.offshore-technology.com/news/norway-gas-eu-russia/>, (Erişim Tarihi:12.10.2022).

[3] "Norway Claims It can Replace More Russian Gas if Europe Commits to Buying" Upstream, <https://www.upstreamonline.com/politics/norway-claims-it-can-replace-more-russian-gas-if-europe-commits-to-buying/2-1-1225254>, (Erişim Tarihi:12.10.2022).

ANKASAM ANALİZ

ABD'nin Yeni Stratejik Yaklaşımı: Karasal Çevrelemeden Deniz Ablukasına Geçiş

Uluslararası ilişkiler, gelecekteki siyasi tarih kitaplarına yeni güç mücadelesinin başlama anı olarak geçecek bir döneme ve güç geçişlerine şahitlik yapmaktadır. Her ne kadar uluslararası politikada gücün tam tanımı ve ölçümü yapılamamış olsa da stabil bir yapısının olmadığı ve her zaman değişim içinde olduğu aşîkardır. Gücün farklı parametreleri tarafından

etkilenen jeopolitik ve jeostratejik de bu bağlamda sürekli bir dönüşüm geçirmekte ve yeni şekiller almaktadır.

Küresel hakimiyet mücadelesini doğrudan etkileyen ve şekillendiren Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sonrasında beliren yeni düzende Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Kıta Avru-

Mustafa Cem KOYUNCU
ANKASAM
Asya-Pasifik
Araştırma Asistanı

pası'nın yerini almıştır ve hem ekonomik hem kültürel hem de askerî açıdan öncü devlet olarak görülmüştür. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından başlayan Soğuk Savaş'ın da kazananı olan ABD, küresel düzlemde başat aktör haline gelmiş ve tek kutuplu bir dünya düzeni kurmuştur. Söz konusu dönemde ABD; mağlubiye uğrattığı aktörleri kontrol etmek ve tek kutuplu sistemin devamını sağlamak için geniş Avrasya coğrafyasının kontrolü stratejisini uygulamıştır.

Tek kutuplu dünyayı kurana kadar geçen sürede Washington yönetiminin uyguladığı stratejik angajman ve bunun uygulanması sürecinin başarıya ulaştığını söylemek yanlış olmayacaktır. Lakin kurulan sistemin devamı için başlatılan kuşatma projesinin aynı başarıya ulaştığı söylenemez. Avrasya'nın kalbi olan Afganistan'a askerî müdahalede bulunan ve Avrasya'nın bütün kesişim noktalarını kontrol etmeyi amaçlayan Washington'un mevcut durumda başarısız olduğu iddia edilebilir.

ABD; Orta Asya'yı kontrol etme, Çin'in ticaret yollarını denetleme, Rusya'nın boru hatlarını Avrasya'nın her köşesine götürmesini engelleme ve Güney Asya'yı baskılamaya gibi hedeflerle gittiği Afganistan'da başarısızlığa uğramış ve söz konusu durumun ekonomik, askerî, sosyolojik ve psikolojik maliyetine katlanmak durumunda kalmıştır. 2001 yılında gerçekleşen ABD'nin Afganistan müdahalesi, yirmi sene sürmüştür. Savaşın Washington'a maliyeti, 2,2 trilyon dolar olmuştur.[1] Üstelik Afganistan'da birçok asker ölmüş ve bunun ABD içinde psikolojik yansımaları da yıkıcı olmuştur. Afganistan'dan çekilme sürecinde yaşanan ve kayda alınan görüntüler de ABD'nin imajını sarmıştır.

Washington yönetiminin başta Afganistan olmak üzere, Irak ve diğer bölgelerde gerçekleştirdiği konvansiyonel ve özel askerî operasyonların büyük resimde başarısız olması, ABD'ye yönelik eleştirileri arttırmakta ve bu ülkenin artık hegemon güç olmadığı yorumlarına sebebiyet vermektedir. Her ne kadar mevzubahis eleştirilerin haklılık payı bulursa da Washington yönetiminin küresel liderliğinin bittiğini iddia eden yaklaşımlar tartışmaya açıktır. Zira ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi, mutlak bir yenilgi değil; ziyade; yeni bir jeopolitiğe geçişin habercisidir.

İkinci Dünya Savaşı'nda ABD'yi zafere ulaştıran ve rakiplerine karşı yıkıcı etki yaratan hava ve deniz gücüne rağmen Washington, hakimiyetini sürdürmek için kara savaşlarına başvurmuştur. Teknolojik gelişmişliğinin daha belirleyici olduğu deniz ve hava muharebelerinin aksine; kara savaşlarındaki zafer, demografi, liderlik, lojistik, coğrafya ve zaman tarafından belirlenmektedir. Üstelik ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlattığı

savaşların hepsi deniz aşırı hareketlerdir. Bu da büyük bir dezavantajdır.

İşte bu ortamda ABD, uzun yıllar süren dezavantajlı durumu, 2021 yılında Afganistan'dan çekilerek bitirme kararı almış ve radikal bir değişikliğe gitmiştir. Üzerindeki karasal yükleri atan Washington, en güçlü olduğu alan olan denizler üzerinden bir çevreleme stratejisine odaklanmıştır. Özellikle de Donald Trump dönemiyle birlikte giderek vurgulanan Hint-Pasifik söylemi ve "Özgür ve Açık Hint-Pasifik Stratejisi" bir paradigma değişikliğine işaret etmektedir. Nitekim, Trump ve sonrasında Biden tarafından duyurulan Hint-Pasifik Strateji belgelerine son dönemde; "Arktik Bölgesi Ulusal Stratejisi"[2] ve ilk defa açıklanan "Pasifik Ortaklığı Stratejisi"[3] eklenmiştir. 12 Ekim 2022 tarihinde yayınlanan ve Washington'un gelecek döneme ilişkin politikalarını içeren "Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi"[4] ise Washington yönetiminin deniz koridorlarına verdiği önemi göstermektedir.

Bilindiği üzere, Çin'in son dönemde Pasifik Adaları'na olan ilgisi, bölgenin ana gündemlerindendir. 19 Nisan 2022 tarihinde Çin ve Solomon Adası arasında imzalanan güvenlik anlaşması ve sonrasında Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi'nin 26 Mayıs-4 Haziran 2022 tarihleri arasında Solomon Adaları, Kiribati, Samoa, Fiji, Tonga, Vanuatu, Papua Yeni Gine ve Doğu Timor'u kapsayan gezisi,[5] bir zamanlar "ABD Gölü"[6] olarak anılan Pasifik Okyanusu'nda Çin'in etkisinin arttığının en açık kanıtı olarak değerlendirilmiştir.

Çin'in bölgede artan gücü ve mevcut statükonun değişmekte olduğu gerçeği Washington'da alarm zillerinin çalmasına yol açmıştır. Bu sebeple ABD, ilk defa açıkladığı Pasifik raporunda önemli bir stratejik yaklaşım ortaya koymuştur. Ayrıca 28-29 Eylül 2022 tarihlerinde Washington'da gerçekleşen ABD-Pasifik Ada Ülkeleri Zirvesi'nde Biden'ın "Önümüzdeki on yıl içinde Hint-Pasifik coğrafyasında dünyamızın tarihi yazılacak ve Pasifik Adaları geleceği şekillendirmede kritik bir konumda olacak." demesi de mühimdir. Zira bu açıklama, küçük ada ülkelerinin küresel güç mücadelesinde oynayacağı rolün habercisidir.[7]

ABD'nin denizlere yönelişinin bir diğer ayağı da Arktik jeopolitiği; yani Kuzey Kutbu üzerinde gerçekleşmektedir. Küresel ısınmanın etkisini arttırmasıyla daha çok gündeme gelen Arktik; enerji potansiyeliyle ve ticari açıdan sunduğu kısa mesafe avantajıyla her geçen gün jeopolitik rekabetin ana coğrafyalarından biri haline gelmektedir. Özellikle de Rusya ile Çin arasındaki ilişkilerin gelişmesine neden olan Kuzey Deniz Rotası, ABD'nin küresel çıkarlarına tehdit oluşturmaktadır. Bu yüzden de Washington yönetimi, 2013 yılında açıkladığı Arktik Stratejisi'ni güncelleyerek,

2022 senesinde; yani denizlere döndüğü bir zamanda yeni bir belge yayınlamıştır.

24 Şubat 2022 tarihinde başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ardından Arktik'e komşu olan ve bu hat üzerinde bulunan ülkelerinin güvenlik alanında ABD'ye bağımlılığı artmış; dolayısıyla yaşanan gelişmeler Washington'a mühim bir fırsat yaratmıştır. Finlandiya ve İsveç'in Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne (NATO) başvurma süreçlerinin yanı sıra ABD'nin Rus tehdidini kullanarak tatbikatlar, işbirliği anlaşmaları ve askeri üsler yoluyla bölgeye yavaş yavaş yerleşmesi, denizlerde başlattığı çevreleme stratejisinin bir ayağını oluşturmaktadır. Kuşkusuz NATO'nun Arktik Açılımı, bu konuda büyük önem arz etmektedir.

Söz konusu stratejinin başlıca hedefi; 2018 yılında kendisini "Yakın Arktik Ülkesi" olarak tanımlayan ve bölgede bulunan Kuzey Kutbu deniz taşımacılığı rotalarına "Polar İpek Yolu" adıyla atıf yapan Çin'in ekonomik, diplomatik, bilimsel ve askeri faaliyetlerini engellemektir.[8]

ABD, uzun süredir Hint-Pasifik coğrafyasında başlattığı geniş kuşatma projesiyle güneyi, başat aktör olan ülkeye önemli bir coğrafi ve lojistik avantaj sağlayacak olan Pasifik Adaları stratejisiyle doğuyu ve Arktik rotası üzerinden Batı Avrupa'ya kadar uzanan hatta kurulacak yeni güvenlik şemsiyesiyle de kuzeyi ve kuzeybatıyı kontrol etmeye çalışmaktadır. Söz konusu kuşatmanın ana hedefinin ise Çin ve Rusya olduğu açıktır. Nitekim yeni Ulusal Güvenlik Strateji belgesinde de bu husus, şu ifadeler vesilesiyle açıkça vurgulanmıştır.[9]

"Tehlikeli Rusya'yı engellerken; uluslararası düzeni yeniden şekillendirme niyetine ve kabiliyetine sahip tek rakip olan Çin'le etkin bir şekilde rekabet edeceğiz"

Sonuç olarak uluslararası ilişkiler, yeni bir döneme girerken, jeopolitik rekabetin unsurları ve coğrafyaları değişirken ve sıcak çatışma noktaları geniş alanlara yayılırken, tarihin son hegemon gücü ABD, yeni bir stratejiye geçiş yapmaktadır. Geçmiş dönemlerde geniş Avrasya kitasını merkezden-karadan kuşatmayı deneyen Washington yönetimi, artık kenar kuşaktaki güney, doğu ve kuzey deniz yolları üzerinden bir politika yürüteceğini göstermektedir. Dolayısıyla dünyadaki çatışma alanları, kenar coğrafyalara yayılırken; merkez bölgenin önemi, istikrarı ve belirleyiciliği de artmaktadır.

[1] "US Costs to Date for the War in Afghanistan", Watson Institute, <https://watson.brown.edu/costsofwar/figures/2021/human-and-budgetary-costs-date-us-war-afghanistan-2001-2021>, (Erişim Tarihi: 16.10.2022).

[2] "National Strategy for the Arctic Region", The White House, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/National-Strategy-for-the-Arctic-Region.pdf>, (Erişim Tarihi: 16.10.2022).

[3] "Fact Sheet: President Biden Unveils First-Ever Pacific Partnership Strategy", The White House, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/09/29/fact-sheet-president-biden-unveils-first-ever-pacific-partnership-strategy/>, (Erişim Tarihi: 16.10.2022).

[4] "National Security Strategy 2022", The White House, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf>, (Erişim Tarihi: 16.10.2022).

[5] "State Councilor and Foreign Minister Wang Yi to Visit South Pacific Island Countries and Timor-Leste and Host the Second China-Pacific Island Countries Foreign Ministers' Meeting", Ministry of Foreign Affairs, the People's Republic of China, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/202205/t20220524_10692076.html, (Erişim Tarihi: 16.10.2022).

[6] Eleanor Lattimore, "Pacific Ocean or American Lake?", Far Eastern Survey, (14)22, 1945, s. 313.

[7] "A Great Deal of World's History Will be Written in Indo-Pacific: Biden", Business-Standard, https://www.business-standard.com/article/international/a-great-deal-of-world-s-history-will-be-written-in-indo-pacific-biden-122093000087_1.html, (Erişim Tarihi: 16.10.2022).

[8] "China's Arctic Policy", The State Council Information Office of the People's Republic of China, http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2018/01/26/content_281476026660336.htm, (Erişim Tarihi: 16.10.2022).

[9] National Security Strategy 2022, s.23.

BASINDA ANKASAM

17 Ekim 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol, Özbekistan Cumhurbaşkanı Sayın Şevket Mirziyoyev'in Kazakistan'ın başkenti Astana'da düzenlenen 6. Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı (CICA) Zirvesi'ndeki açıklamalarını TRT Özbekçeye değerlendirdi.

19 Ekim 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başkan Başdanışmanı ve Emekli Büyükelçi Aydın Nurhan, Fransa'da yüksek enflasyon nedeniyle düzenlenen protestoları TGRT Haber'e değerlendirdi.

20 Ekim 2022

ANKASAM Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol TRT Ankara Radyosu Gündem programında dış politikadaki güncel gelişmeleri değerlendirdi.

20 Ekim 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Asya-Pasifik Uzmanı Mustafa Cem Koyuncu, Asya'nın yükselişi ve çok kutuplu dünya sürecini Sputnik'e değerlendirdi.

22 Ekim 2022

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Güvenlik Danışmanı Doç. Dr. Şafak Oğuz, Türkiye-Yunanistan ilişkilerini TRT Arapça'ya değerlendirdi.

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) bünyesinde faaliyet gösteren ve uluslararası hakemli dergi olan Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi'nin son sayısı yayımlanmıştır. Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, İdeal Online, Research Bible, Sindex ve TÜBİTAK DERGİPARK veri tabanları tarafından taranan dergimize aşağıdaki bağlantı üzerinden ulaşabilirsiniz.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ CİLT VI , SAYI I

BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) bünyesinde faaliyet gösteren ve uluslararası hakemli dergi olan Bölgesel Araştırmalar Dergisi'nin son sayısı yayımlanmıştır. Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, İdeal Online, Research Bible, Sindex ve TÜBİTAK DERGİPARK veri tabanları tarafından taranan dergimize aşağıdaki bağlantı üzerinden ulaşabilirsiniz.

ANKASAM BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ CİLT VI , SAYI I

